

การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อเทพนิมิต
อำเภอกุฉินชัย จังหวัดอุดรธานี

ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กัดงาม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อเทพนิมิต
อำเภอกุฉินชัย จังหวัดอุดรธานี

ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม

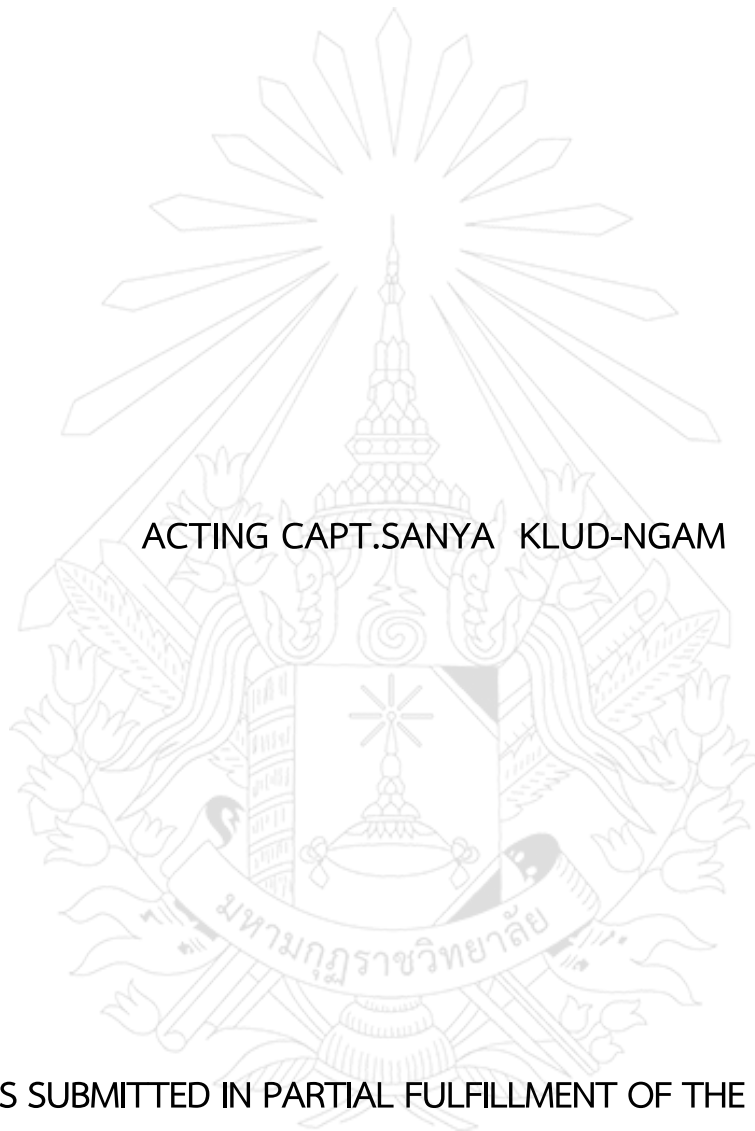
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST
PHILOSOPHY OF WAT PA THAM PHRATEPNIMIT KUTCHAP
DISTRICT UDONTHANI PROVINCE

ACTING CAPT.SANYA KLUD-NGAM

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE MASTER DEGREE OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUTATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2022

Thesis Topic : Social Development According to Theravada Buddhist
Philosophy of Wat Pa Tham Phratepnimit, Kutchap
District, Udonthani Province

Student's Name : Acting Capt. Sanya Klud-Ngam

Degree Sought : Master of Arts

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2022

Advisor : Dr. Kitsuchin Ponsen

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School P. Srinyaphon
.....
(Phra Srivinayaphon, Dr.)

Thesis Committee :
Chairman Phra Maha Maghavin Purisuttamo
.....
(Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor) Dr. K. Ponsen
.....
(Dr. Kitsuchin Ponsen)

Member P. Sutthisanmethi
.....
(Phra Sutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Member Somboon Watana
.....
(Asst. Prof. Dr. Somboon Watana)

Member Boonruam Khammuangsaen
.....
(Assoc. Prof. Dr. Boonruam Khammuangsaen)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อ
พระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
ชื่อนักศึกษา : ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. กฤตสุขิน พลเสน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ

(พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

(ดร. กฤตสุขิน พลเสน)

กรรมการ

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ วัฒนนะ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าคำ
พระเทพนิมิต อำเภอภูพาน จังหวัดอุดรธานี
ชื่อนักศึกษา : ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม
ชื่อปริญญา : ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีพุทธศักราช : 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. กฤตสุขิน พลเสน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :
ประธานกรรมการ
(พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)
(ดร. กฤตสุขิน พลเสน)

กรรมการ
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ วัฒนนะ)

กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญร่วม คำเมืองแสน)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic : Social Development According to Theravada Buddhist
Philosophy of Wat Pa Tham Phratepnimit, Kutchap
District, Udonthani Province

Student's Name : Acting Capt. Sanya Klud-Ngam

Degree Sought : Master of Arts

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2022

Advisor : Dr. Kitsuchin Ponsen

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School

(Phra Srivinayaphon, Dr.)

Thesis Committee :

Chairman

(Phramaha Maghavin Purisuttamo, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor)

(Dr. Kitsuchin Ponsen)

Member

(Phra Sutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Member

(Asst. Prof. Dr. Somboon Watana)

Member

(Assoc. Prof. Dr. Boonruam Khammuangsaen)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้เนื่องด้วยผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างสูงจากบุคคลากรหลายฝ่ายหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ประจำหลักสูตร และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาในระดับปริญญาโท คณะบัณฑิตวิทยาลัย

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้บริหาร และคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้เมตตาอบรมสั่งสอนให้ความรู้ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันที่ผู้วิจัยสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์จนจบการศึกษา และขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ได้ให้แนวคิดและคำแนะนำเพิ่มเติม ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร และ ดร.กฤตสุขชิน พลเสน ที่ท่านได้เมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำถึงแนวทางการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นอย่างดี พร้อมทั้งดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดในขณะที่ยังดำเนินการวิจัย อีกทั้งยังกรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ประจำหลักสูตรทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ได้เมตตาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทุกรูป/คน ที่ได้บริการให้ยืมหนังสือ เอกสาร ตำราประกอบการวิจัยด้วยไมตรีจิต ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวก ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาทุกท่านที่คอยให้กำลังใจเสมอมาจนจบการศึกษา

ส่วนดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ท่านได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมผู้วิจัยมาโดยตลอด หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยกราบอภัยและขอน้อมรับข้อบกพร่องนั้นไว้แต่เพียงผู้เดียว

ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
ชื่อนักศึกษา	: ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม
ชื่อปริญญา	: ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
ปีการศึกษา	: 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ดร. กฤตสุขิน พลเสน

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานีและ 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานีวิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และใช้แนวสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ใช้หลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอไว้ในพระไตรปิฎกมาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เข้าถึงความรู้ ความจริง โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาจิตใจและร่างกายของมนุษย์ โดยเริ่มที่การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น การอบรมด้วยศีลเพื่อน้อมจิตให้เข้าสู่สภาวะปกติแห่งมนุษย์ที่แท้จริง การกำหนดกรอบการดำรงชีวิตด้วยเบญจศีล เพื่อสร้างระเบียบวินัยทางกาย ทางวาจา การส่งเสริมจริยธรรมคุณธรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ดีงาม และการดำเนินชีวิตที่ไม่ประมาทด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีสติปัญญาที่มั่นคง

2. บทบาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่าเป็นไปตามกฎของมหาเถรสมาคม พระธรรมวินัย และกฎของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต

3. หลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ที่เจ้าอาวาสนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมทั้ง 6 ด้าน เป็นไปตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วหลักพรหมวิหาร 4 อันเป็นวิหารธรรมที่เป็นเครื่องอยู่ของหลวงพ่อบรมเกียรติ ชิตมาโร ท่านได้น้อมนำมาปฏิบัติอยู่เป็นประจำจนสามารถสร้างคุณูปการให้เกิดขึ้นตามบทบาทหน้าที่ทั้งในฐานะเจ้าอาวาส และพระเถระผู้ทรงคุณอันประเสริฐอีกด้วย

คำสำคัญ : การพัฒนาสังคม, พุทธปรัชญา, วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต

ABSTRACT

Thesis Topic : Social Development According to Theravada Buddhist
Philosophy of Wat Pa Tham Phratepnimit Kutchap
District Udonthani Province

Student's Name : Acting Capt. Sanya Klud-ngam

Degree Sought : Master of Arts

Program : Buddhism and Philosophy

Anno Domini : 2022

Advisor : Dr. Kitsuchin Ponsen

This thesis has the following objectives: 1) to study social development according to Theravada Buddhist philosophy, 2) to study the role of social development of Wat Pa Tham PhraThepnimit in Kutchap district of Udonthani province; and 3) to analyze the social development according to Theravada Buddhist philosophy of Wat Pa Tham Phra Thepnimit in Kutchap district of Udonthani province. The information of this qualitative research was collected from the Tipitaka, academic textbooks, research works and in-depth interviews and then analyzed and summarized into the research results.

The results of the research found that:

1. Social Development according to Theravada Buddhist Philosophy of Wat Pa Tham Phra Thep Nimit in Kutchap district of Udonthani province is based on the doctrine taught by the Lord Buddha in the Tipitaka to train and teach the Buddhists to gain access to knowledge. The goal of developing is to improve the people's mind and body starting with building faith, training with precepts to bring the mind to the normal state of true human beings, determining the framework of living with the five precepts in order to create physical and verbal discipline and moral ethics to achieve good life goals including a careless lifestyle by building mental strength and have stable intelligence.

2. The roles of Wat Pa Tham PhraThepnimit in Kutchap district of Udonthani province cover 6 aspects based on the rules and regulations of the Sangha Supreme Council and of Wat Pa Tham PhraThepnimit. They are administration, religious study, educational welfare, religious dissemination, public assistance and public welfare.

3. The principles of Buddhist philosophy for social development used by Venerable Somkiat Jitamaro, the abbot of Wat Pa Tham Phra Thepnimit in Kutchap district of Udonthani province, are the principles of Brahmavihara Dhamma.

Keywords : Social Development, Buddhist Philosophy, Wat Pa Tham Phra Thepnimit

สารบัญย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 ซึ่งในการอ้างอิงได้ใส่ชื่อย่อของคัมภีร์ตามที่กล่าวมา ดังจะมีคำย่อและคำเต็มดังนี้

คำย่อ		คำเต็ม	
พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา.	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค
พระสุตตันตปิฎก			
ที.สี.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย สีสขนธวคค
ที.ม.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวคค
ที.ปา.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค
ม.อุ.	=	สุตตันตปิฎก	มชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก
ส.ส.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถวคค
ส.นิ.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย นิทานวคค
ส.ข.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย ขนธวารวคค
ส.ม.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย มหาวารวคค
อง.เอก.	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย เอกนิปาต
อง.ทุก.	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย ทุกนิปาต
อง.ติก.	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย ติกนิปาต
อง.จตุกก.	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย จตุกกนิปาต
อง.อฏฐก.	=	สุตตันตปิฎก	องคุดตตรนิกาย อฏฐกนิปาต
ขุ.ธ.	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ธรรมปท
พระอภิธรรมปิฎก			
อภิ.สง.	=	อภิธรรมปิฎก	ธมมสงคณี
อภิ.วิ.	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค

สำหรับการอ้างอิงตัวหมายเลขหลังคำย่อคือ

ในการอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการอ้างอิงแบบ 3 ตอน โดยการอ้างอิงชื่อคัมภีร์ เล่ม/ชื่อ/หน้า เช่น ส.นิ.12/2/74. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวารวคค เล่ม 12 ชื่อ 2 หน้า 74. เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญคำย่อ	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาการวิจัย.....	2
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	4
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	16
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	16
2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม.....	18
2.1 ความนำ.....	18
2.1.1 ความหมายของการพัฒนาสังคม.....	18
2.1.2 ความสำคัญของการพัฒนาสังคม.....	21
2.1.3 ประเภทของการพัฒนาสังคม.....	23
2.2 การพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อเทพนิมิต อำเภอกุตุจัด จังหวัดอุดรธานี.....	38
2.2.1 ประวัติและความเป็นมาของวัดป่าอ้อเทพนิมิต อำเภอกุตุจัด จังหวัด อุดรธานี.....	39
2.2.2 บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อเทพนิมิต อำเภอกุตุจัด จังหวัด อุดรธานี.....	41

2.3	สรุปการพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี.....	42
3	หลักพุทธปรัชญาเถรวาท.....	44
3.1	หลักพุทธปรัชญาเถรวาท.....	44
3.2	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคม	48
3.2.1	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการปกครอง	49
3.2.2	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านศาสนศึกษา.....	52
3.2.3	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	55
3.2.4	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่ศาสนา	58
3.2.5	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณูปการ	61
3.2.6	หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์.....	64
3.3	หลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาคนและสังคม.....	66
3.3.1	การพัฒนาจิตใจของมนุษย์.....	68
3.3.2	การพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท.....	73
3.4	สรุปหลักพุทธปรัชญาเถรวาท.....	74
4	วิเคราะห์บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้า	
	พระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี	75
4.1	วิเคราะห์บทบาทด้านการปกครอง.....	75
4.2	วิเคราะห์บทบาทด้านศาสนศึกษา.....	77
4.3	วิเคราะห์บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	78
4.4	วิเคราะห์บทบาทด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา.....	80
4.5	วิเคราะห์บทบาทด้านสาธารณูปการ.....	82
4.6	วิเคราะห์บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์.....	84
5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	87
5.1	บทสรุปผลการวิจัย.....	87
5.1.1	การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี.....	87
5.1.2	บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี.....	88
5.1.3	วิเคราะห์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่า ถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี.....	89
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	91
5.2.1	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	91

5.2.2 ข้อเสนอเพื่อการวิจัย..... 91

บรรณานุกรม..... 92

ภาคผนวก..... 99

 ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ..... 100

 ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ..... 102

 ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์..... 106

 ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์..... 111

 ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์..... 129

 ภาคผนวก ฉ เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน..... 133

ประวัติผู้วิจัย..... 135

สารบัญญภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 16

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ตรี (3) ได้กำหนดให้พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในแต่ละด้าน หนึ่งในนั้นได้แก่การสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งเป็นงานที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม¹

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยในราวพุทธศตวรรษที่ 3 หรือเมื่อประมาณ พ.ศ. 236 - 238 ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์อินเดียในสมัยนั้น พระเถระ 2 รูป คือ พระโสณะและพระอุตตระได้เดินทางมายังดินแดนประเทศไทย ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ดินแดนที่มีขอบเขตกว้างขวางมีประเทศต่าง ๆ รวมกันอยู่หลายประเทศ ทั้งพม่า เวียดนาม กัมพูชา ลาว มาเลเซีย ไทย และนับจากนั้นเป็นต้นมาอารยธรรมแห่งพระพุทธศาสนาก็เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แนวคิดและวิถีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมไทย มีความเกี่ยวข้องกับผู้คนทุกชนชั้น นับตั้งแต่สถาบันพระมหากษัตริย์จนถึงชาวบ้านทั่วไป พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ปรัชญา การดำรงอยู่ในวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปวัฒนธรรมจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา และกระบวนการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมทางสังคม ตลอดจนได้มีการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมืองสืบต่อมาจวบจนปัจจุบันนี้²

การพัฒนาสังคมโดยการนำของพระสงฆ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขตามสถานะของตนเอง โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้นำในการนำหลักธรรมมาพัฒนาประชาชนทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ซึ่งอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน

วัดป่าอ้อเทพนิมิต เป็นวัดป่ากรรมฐานในฝ่ายอรัญญวาสี ตั้งอยู่ที่ ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต โดยมีหลวงพ่สมเกียรติ ชิตมาโร เป็นเจ้าอาวาส มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างเต็มรูปแบบ โดยมีกิจกรรมในแต่ละด้านดังนี้

1. แสดงพระธรรมเทศนา สั่งสอน พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป

¹สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2505 (2505, 25 ธันวาคม), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า 5.

²พระรัตนมุนี (บุญณมณี วิจารณ์โท), การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคม, ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ปี 2561, หน้า 11.

2. สงเคราะห์ช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ เช่นด้านสาธารณสุข หน่วยงานราชการ
3. สงเคราะห์ช่วยเหลือโรงเรียนที่ขาดแคลน นักเรียนที่ยากจน และสนับสนุนทุนการศึกษา
4. สงเคราะห์ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบสาธารณภัยต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ ภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะพุทธศาสนิกชน ที่มีโอกาสดูแลรับผิดชอบงานตามที่หลวงพ่อสเมกเกียรติ ชิตมาโร เจ้าอาวาสฯ ได้มอบหมายจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยในเรื่องนี้เพื่อเป็นองค์ความรู้ที่จะทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ โดยเฉพาะหลวงพ่อสเมกเกียรติ ชิตมาโร (เจ้าอาวาส) วัดป่าแก้วพระเทพนิมิต กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในด้านการศึกษา การเผยแผ่ธรรม พัฒนาจิตวิญญาณ และสังคมสงเคราะห์ ด้วยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และส่งเสริมเผยแพร่บทบาทพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนต่อไป

1.2 ปัญหาการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ต้องการทราบว่า

- 1.2.1 วัดป่าแก้วพระเทพนิมิตมีการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างไร
- 1.2.2 วัดป่าแก้วพระเทพนิมิตมีบทบาทในการพัฒนาสังคมอย่างไร
- 1.2.3 การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต มีหลักการอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1.3.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 1.3.2 เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษากระบวนการทัศน์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต ที่มีอิทธิพลต่อชีวิต ผู้คนในสังคมชุมชน ทั้งใกล้เคียงและพื้นที่ห่างไกล โดยศึกษารูปแบบการบริหาร การจัดการ

1.4.2 ขอบเขตด้านเอกสาร แหล่งข้อมูลสำคัญได้จากการตำราทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับคือ ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎก และอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่คัมภีร์เอกสารวิชาการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นหนังสือทั่วไป บทความต่าง ๆ รายงานการวิจัย เอกสารอัดสำเนา ตลอดจนการสัมภาษณ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร สัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากร ดังนี้ 1. พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2. ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 5 คน 3. ผู้บริหารท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, นายก อบ.ต., สมาชิกอบ.ต.) จำนวน 5 คน 4. นักวิชาการด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 1 คน 5. นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 1 คน

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลทั้งเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม 3 อย่าง คือบันทึกข้อความ แบบบันทึกสังเกตการณ์ และแบบบันทึกการสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลไปศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วเขียนสรุปรายงานวิจัย

1.5.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร จากลักษณะการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Reserch) ดังนั้นข้อมูลส่วนใหญ่ ได้จากเอกสารเป็นหลัก ซึ่งจำแนกออกเป็นเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และอรรถกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับเอกสารทุติยภูมิ เอกสารคำสอนที่เกี่ยวกับพระกรรมฐาน พระสุปฏิปันโนโดยตรง และเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม อาศัยเครื่องมือการสังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ในการจัดเก็บข้อมูล โดยการเดินทางลงไปสังเกต และสัมภาษณ์ ที่วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

1.5.3 หลังจากที่ได้จัดเก็บข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามแล้วตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูล จัดชุดข้อมูลให้เป็นระบบ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อนำไปตอบโจทย์วิจัยในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวพุทธปรัชญาของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต

1.5.4 หลังจากที่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนในตามขั้นตอนที่กล่าวมา จากนั้นเขียนสรุปรายงานการวิจัยโดยวิจัยเชิงพรรณนา(Description Research) แล้วส่งให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เขียนสรุปรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำวิจัย

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย นอกจากประโยชน์ที่เกิดจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยโดยตรง ยังก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธาณีนีดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1.6.2 ทำให้ทราบบทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

1.6.3 ทำให้ทราบการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ดำเนินการวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ คุณธรรม ความคิด และคุณภาพดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทยในปัจจุบัน จากเอกสารงานวิจัย ดังนี้

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ณัฐวุฒิ ททรัพย์อุปลัมภ์ ได้กล่าวถึงแนวความคิดในหนังสือทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน เกี่ยวกับ “การพัฒนา” ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้วมีการคัดเลือกผู้นำ เพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามักได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าวคำว่า การพัฒนาจึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงครามจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่า การพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้นการนำคำว่า การพัฒนาไปใช้ ก็จะมี ความหมายแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้ โดยเนื้อหาในบทนี้เป็นการกล่าวถึงพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วย ความเป็นมาของการพัฒนา ความหมายของการพัฒนา ลักษณะของการพัฒนา แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา พัฒนาการของการพัฒนาในสังคมไทย การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ความสำคัญของการพัฒนา และยุทธศาสตร์การพัฒนา

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์นั้น ได้เกิดขึ้นหรือมีมานานแล้ว อาทิเช่น แนวคิดของนักปราชญ์ชาวกรีก คือเพลโต (Plato) ที่ปรากฏในหนังสืออูตมรัฐ (The republic) แนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) ในหนังสือการเมือง (Politics) และแนวคิดนักปรัชญาตะวันออก เช่น แนวคิดของพระบรมศาสดาพุทธเจ้า (Buddha) ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก (Tripitaka) เป็นต้น แต่แนวคิดในเชิงวิชาการนั้น คำว่า “การพัฒนา” หรือ “Development” เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้บัญญัติคำนี้ขึ้นเพื่อนำมาใช้เรียกการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในทวีปยุโรป

การปฏิวัติอุตสาหกรรมนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว อาทิ การเปลี่ยนแปลงการใช้แรงงานจากคนและสัตว์เป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ ทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ เช่น อาชีพเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม สถานที่ประกอบอาชีพเปลี่ยนจากเรือนสวนไร่นาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ระบบการผลิตแบบเพื่อการยังชีพเป็นเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทไปเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น ชีวิตในโรงงานอุตสาหกรรมยังไม่ได้รับมาตรฐานหลายประการ เช่น การขาดสวัสดิภาพและความปลอดภัย โรงงานคับแคบ แสงสว่างไม่เพียงพอ มีการใช้แรงงานจากเด็กและผู้หญิง การได้รับค่าจ้างต่าง ๆ เป็นต้น นักเศรษฐศาสตร์จึงได้นำคำว่าพัฒนามาใช้เพื่อเรียกวิธีการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของชาวยุโรปในขณะนั้นให้สูงขึ้น เวลาต่อมาได้รับการยอมรับจากนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไป โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาพัฒนาการและนักมานุษยวิทยาพัฒนาการ จึงทำให้คำว่าพัฒนาได้รับการยอมรับและนำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย³

พระครูโกศลธรรมานุสิฐ กล่าวไว้ในบทความวิชาการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและยกย่องเทิดทูนเป็นสรณะแห่งชีวิต สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นพระประมุขของชาติทุก ๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมา ตั้งแต่อดีตอันยาวนาน จวบจนกาลปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นเป็นประจักษ์ว่าพระพุทธศาสนาได้สถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัยกล่าวได้ว่าชาติไทยได้มีความเจริญมั่นคง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนกาลปัจจุบัน ก็ด้วยคนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาวไทย โดยมีส่วนเสริมสร้าง

³ ธีรวิฑูฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน”, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี), 2558, หน้า 1-3

อุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ แก่กล้า อัจฉริยะ รอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรมโดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยดังกล่าวนี้ ชาวไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีอิทธิพลเป็นอันมากต่อความเชื่อ และความประพฤติ หรือการดำรงชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่

หากมองดูสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแม้ชาวไทยเราส่วนใหญ่จะเป็นพุทธศาสนิกชนดังกล่าวแล้ว แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นกันตามจารีตประเพณี หรือเป็นพุทธศาสนิกชนตามสำมะโนครัว มักไม่ค่อยได้มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ย่อมสืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน แต่อย่างไรก็ดีสังคมที่จะพัฒนาได้ดีได้ต้องมีหลักทางศาสนาเข้าพัฒนาได้จะทำให้สังคมนั้นเจริญรุ่งเรือง⁴

พระมหาจิววัฒน์ กนตวณฺโณ, ผศ.ดร. กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้ว มีการคัดเลือกผู้นำเพื่อดำเนินการพัฒนาของกลุ่มของตนเอง เพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไปนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่าพัฒนา จึงกลายเป็นคำที่นิยมใช้กันแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบปัญหาจากสงคราม จึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการ ปรับปรุง พัฒนา แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่า การพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่นการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นต้น⁵

การศึกษาสังคมและต่อยอดไปถึงการพัฒนาสังคม (Social Development) มีการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงแนวคิดด้านสังคมและการพัฒนาสังคมไว้อย่างมากมาย ทั้งในแง่กายภาพ พฤติกรรม จิตใจ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มาจากความตระหนักถึงผลกระทบในทางลบ ที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งคณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on

⁴พระครูโกศลธรรมาสน์สิริ, *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0, Humanities, Social Sciences and arts*, (Veridian E-Journal, Silpakorn University 2562), หน้า 1526.

⁵พระมหาจิววัฒน์ กนตวณฺโณ, “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน”, (คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2563, หน้า 1.

Environment and Development, 1987)⁶ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอม ลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งปัจจุบัน ได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะแสวงหาแนวทางและกลไก วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม⁷ และในปัจจุบันนี้ มีการศึกษาที่เข้มข้นมากจนรูปแบบต่าง ๆ กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ และเป็นทฤษฎีในที่สุด ทั้งนี้ก็เพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ให้สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สันติ และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนมั่นคงต่อไป

พระมหาประกอบ กิตติธำณ (อิมจิตฺร) กล่าวถึงการพัฒนาสังคมไว้ในบทความ เรื่องการพัฒนาสังคมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ว่าการพัฒนาสังคม เป็นงานบริหารที่ต้องเข้าไปเพื่อแก้ไข ปัญหาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยมุ่งให้ข้าราชการ ปัญญาชนของชาติ และผู้นำทางสังคมทั่วไปลงไปทำงานในชุมชน เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างประชาชนที่อยู่ในชนบท และประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง จึงนับว่างานพัฒนาชุมชนจะก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รัฐบาลจะต้องกำหนดแนวทางหรือวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาว ให้ทันกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อมิให้ประเทศต้องประสบกับสภาพล้มหลัง สูญเสียโอกาสที่จะแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ในเวทีโลก และเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มากที่สุดจากสภาพในปัจจุบันของสังคมไทย ปัญหาที่ชุมชนในชนบทประสบอยู่ทั่ว ๆ ไป ก็คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบกับความยากจน มีความเป็นอยู่แร้นแค้น เนื่องจากการขาดแคลนความรู้ ในการผลิตสมัยใหม่ วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติรวมทั้งขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต การนำเอางานพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้เศรษฐกิจของชาวชนบทดีขึ้น คือ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมชนบทให้สูงขึ้น⁸

จากแนวคิดในการพัฒนาสังคมโดยทั่วไปพบว่า มีข้อบกพร่องในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องนำ หลักสารานิยธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาบูรณาการเพื่อนำไปสู่ความมั่งคั่งมั่นคง และยั่งยืน หลักสารานิยธรรม เป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการคำนึงถึงความรัก ความ

⁶World Commission on Environment and Development, (*Our common future*, Oxford University Press, 1987), p.27.

⁷บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และ นนท์ นุชหมอน, สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม, *การพัฒนาอย่างยั่งยืน*, แหล่งที่มา: <https://www.stou.ac.th/Foreign/d>, (10 มีนาคม 2562)

⁸พระมหาประกอบ กิตติธำณ (อิมจิตฺร) และ จรัส สีภา, *การพัฒนาสังคมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท*, ในวารสาร *บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 2564, หน้า 41.

อบอุ่น ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินซึ่งเป็นความต้องการตามธรรมชาติหรือโดยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตในมิติทางพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรัก ความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การไม่ทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้น ความสามัคคีซึ่งเป็นผล ที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้น เอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางกิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษา ทางการประพฤติปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกันนั้น สิ่งที่ตั้งงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกันผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย 6 ประการ คือ 1) เมตตาทายกรรม 2) เมตตาเวจีกรรม 3) เมตตาโมกกรรม 4) สาธารณโภคี 5) สีลสามัญญตา และ 6) ทิณฐิสามัญญตา⁹

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือการศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนามนุษย์สรุปความว่า “ในการพัฒนาคนนั้น เราจะต้องมีความชัดเจน จะต้องมีการแยกว่าจะพัฒนาคนในฐานะที่เป็นมนุษย์หรือเป็นตัวคน เราต้องพัฒนาคนในฐานะที่เป็นคน เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ความเป็นคนที่สมบูรณ์ หมายความว่า คนสามารถมีความสมบูรณ์ในตัวของเขาเอง การพัฒนาคน คือ การทำให้เขามีชีวิตที่ดีงาม ประณีต มีอิสรภาพ มีความสุข ความเป็นคนเต็มคนในตัว การพัฒนาคนในความหมายอย่างนี้ น่าจะทำให้เกิดความชัดเจน คือรู้ว่าพัฒนาคนในฐานะที่เป็นการพัฒนาคนมนุษย์ คือพัฒนาตัวมนุษย์ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุขมีอิสรภาพ คนจะต้องมีความดีพิเศษยิ่งกว่านั้น ต้องมีคุณภาพสูงกว่านั้น ต้องมีสติปัญญาความรู้คิดมากกว่านั้น เช่นจะต้องรู้เท่าทันสังคม รู้กระทั่งว่าสังคมเดินทางผิดหรือเดินทางถูก แล้วจะแก้ไขอย่างไร ซึ่งจะทำได้ก็ด้วยการพัฒนาตัวคนให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งเขาจะต้องเก่งกว่าการที่จะเป็นเพียงทรัพยากรและนี่ก็คือการพัฒนาตัวมนุษย์แท้ๆ”¹⁰

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือการศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุดสรุปความว่า “การพัฒนาคนให้พ้นจากการมีชีวิตภายใต้บงการของตัณหาที่จะดิ้นรนแสวงหาสุขเวทนาและหลีกเลี่ยงทุกข์เวทนา บนฐานของความไม่รู้คืออวิชชา ที่ทำให้เวียนวนอยู่ในตาข่ายของกองปัญหาเพิ่มทุกข์ไปสู่การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ซึ่งทำให้เกิดมีฉันทะที่จะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ ปราศจากปัญหา ดังนั้น ในพุทธศาสนามีหลักการให้

⁹พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2551), หน้า 200.

¹⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *การศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนามนุษย์*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552), หน้า 82.

การศึกษามนุษย์ด้วยการฝึกฝนพัฒนาให้รู้จักรับรู้และรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เรียกว่าทำให้ไร้ทุกข์ การศึกษาหรือการพัฒนาคนนี้ก็ดำเนินไปตามหลักของกรรมนั่นเอง เพราะหลักกรรมถือว่าสิ่งที่เป็นผลจะเกิดขึ้นจากเหตุ คือเป็นกฎแห่งเหตุและผล แต่เป็นกฎเหตุผลในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์”¹¹

พระไพศาล วิสาโล ได้ให้ความคิดเห็นภาพรวมของการพัฒนาประเทศในเชิงบริหารบุคคลว่า “มนุษย์เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม สังคมที่เกื้อกูลต่อความเป็นอยู่ที่ดีงามนั้นจักต้องเป็นสังคมที่สงบสุข มั่นคงและราบรื่น มีโภคทรัพย์ ปราศจากความยากจนและสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ มีการจัดระเบียบหรือองค์การทางสังคมที่เอื้อให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ด้วยเหตุนี้การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาบุคคลจักต้องสร้างเงื่อนไขแวดล้อมดังกล่าวให้เกิดมีขึ้นในสังคมพุทธธรรมนั้นมองโลกและชีวิตอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเหตุปัจจัยอาศัยกัน การพัฒนาชีวิตหรือการพัฒนาบุคคล จึงแยกไม่ออกจากการพัฒนาสังคม”¹²

อภิขญา อยู่ในธรรม กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมว่า สังคมแต่ละสังคมประกอบไปด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่ง ภาระหน้าที่การงาน และพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือปัญหา เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพร่างกายและทางด้านสภาพจิตใจ จึงพบได้ว่าในสังคมที่แตกต่างกันสภาพปัญหาที่จะแตกต่างกันตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในชุมชนเล็ก ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่ใหญ่โต มีขอบเขตที่จำกัด แต่ยังเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่โตขึ้น ปัญหาจะยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น จึงพอสรุปความสำคัญของการพัฒนาสังคมได้ดังนี้ 1. ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลักคุณธรรมและมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่าง ๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา 2. ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เป็นการเรียนรู้จากบทเรียน หมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต 3. ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย

¹¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *การศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด*, (พิมพ์ครั้งที่ 4), (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สวัย จำกัด, 2550), หน้า 76.

¹² พระไพศาล วิสาโล, *การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*, (คณะครุศาสตร์ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542), หน้า 98.

ในสังคม ไม่ว่าจะจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชน อีกทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชนภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดเอาไว้ในการพัฒนาสังคม 4. ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุกกลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง 5. ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรม คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม¹³

อำพล บุคตาสาร กล่าวไว้ในดัชนีนิพนธ์ว่าการพัฒนา (Development) เป็นกระบวนการที่นำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายไว้ การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง ซึ่งกำหนดให้มีคุณค่าและเป็นไปตามขั้นตอน เพราะฉะนั้นการพัฒนาเป็นกระบวนการทำให้เจริญก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่พึงปรารถนา การพัฒนาเป็นทั้งสื่อ (Means) และจุดหมายปลายทาง (End) การพัฒนา (Development) คือความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลง และแปรสภาพแวดล้อม โครงสร้างกระบวนการและพฤติกรรมของระบบและปัจเจกบุคคล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคม เพื่อสนองตอบข้อเรียกร้องและความต้องการของมวลมนุษยชาติทั้งในแง่ของความยากจน ความเขลาหรือไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดหวั่น จึงสรุปได้ว่าการพัฒนา (Development) คือกระบวนการเปลี่ยนสภาพจากเดิมไปสู่สภาพใหม่ในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงใดที่ทำให้เกิดสภาพที่แย่ลงกว่าเดิมจึงไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา¹⁴

พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร กล่าวว่าในปัจจุบัน สังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมายหลายประการ เช่น อาชญากรรม โสเภณีความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

¹³อภิขญา ออยู่ในธรรม, เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 หน่วยที่ 1-8 “การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม” หน่วยที่ 8 สาขาวิชานิติศาสตร์, 2558, หน้า 7-8.

¹⁴อำพล บุคตาสาร, “การพัฒนาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท”, ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2556, หน้า 1-2.

เอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีดังกล่าว จึงเป็นปัญหาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิธีคิดใหม่ โดยให้ผืนภักกำลังกันทุกส่วนเข้าเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาที่ละเรื่องไม่ได้ ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน สาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาคธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากร กำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันในการดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ หรือเป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงมุ่งเน้นที่การปฏิบัติเป็นสำคัญ การอ่อนน้อมหรือการหวังผลดลบันดาลจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ตนประสบความสำเร็จในชีวิตนั้นไม่ใช่แนวทางของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาในแง่ของหลักธรรม จึงมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้และเป็นเรื่องใกล้ตัวมนุษย์ซึ่งสามารถสัมผัสรับรู้ได้ตลอดเวลา เพราะใจความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ไม่มีสิ่งใดเกินเลยไปจากเรื่องปัญหาชีวิต และวิธีการแก้ปัญหาชีวิตหรือที่เรียกว่า “ทุกข์และความดับทุกข์” นั่นเอง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทั้งในกาลก่อนและในบัดนี้ เราสอนแต่เรื่องทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น” ดังนั้น พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นคำสอนเป็นหลักธรรมนำทางชีวิตที่ชี้ทางออกบอกทางให้สังคม ที่ช่วยสร้างสรรค์จรรโลงสังคมโลก สร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลก พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ของคนในสังคม และเป็นอารยธรรมที่สำคัญของโลกดังได้กล่าวมาแล้วนั้น เพราะพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริม และเสริมสร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้ ดังคำของนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ได้กล่าวไว้ว่า โลกร่มเย็นดับเชื้อได้ด้วยพระพุทธศาสนา¹⁵

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยผลของการวิจัยพบว่า “บทบาทในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ยุคใหม่เป็นทั้งการบริหารที่มุ่งเน้นทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตรวจสอบและควบคุมได้ ตลอดจนมนุษย์ในองค์กรต้องมีส่วนในการตัดสินใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นกระบวนการที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ทั้งองค์กรและบุคคล ในสภาพแวดล้อมองค์กรปัจจุบันผู้บริหารต้องเฝ้าอำนวยความสะดวกความต้องการของ

¹⁵พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร., “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2563, หน้า 83-84.

ทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่องและปรับทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรให้อยู่รอดโดยให้สามารถแข่งขันได้ท่ามกลางความสับสนอลหม่าน และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว”¹⁶

ฐิตินันต์ กาญจนวิโรจน์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอริยมรรค” ผลการศึกษาพบว่า “คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีความสุขทั้งกายและใจ องค์ประกอบสำคัญของชีวิตที่ดีควรจะมี คือ (1) การมีงานทำ มีรายได้ เพื่อซื้อหาปัจจัย 4 ให้เพียงพอที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขสงบสบาย (2) การมีครอบครัวที่มีความสุข (3) การมีสุขภาพกายที่ดี และ (4) การมีสุขภาพจิตที่ดีตลอดการมีชีวิตของมนุษย์นั้น มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด บุคลิกภาพ และสังคม ดังนั้น นักจิตวิทยาพัฒนาการ มีความเห็นว่า จะต้องมีการพัฒนาทางร่างกาย ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านความคิด บุคลิกภาพ และสังคมซึ่งก็คือ การเรียนรู้หรืออบรมในเรื่องของ เขาวนปัญญา (IQ) ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค (AQ) และความฉลาดทางจริยธรรม (MQ) เพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดี อริยมรรค คือ ทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ประการ สำหรับพัฒนาคนไปสู่ความสุข สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสุขได้”¹⁷

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระพุทธเจ้าเป็นวิธีการปฏิบัติจริงเรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพ ทั้งสิ้น เพราะทุกระบวนความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย อีกทั้งยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์กรต่าง ๆ ในที่นี้ได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ 3 รูปแบบคือ “แบบตรีกรรม”, “แบบจตุราริยสัง”, “แบบรัตนตรัย” แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจนสุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการ

¹⁶เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, *รายงานการวิจัย*, (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2542, หน้า 136.

¹⁷ฐิตินันต์ กาญจนวิโรจน์, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอริยมรรค”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย), 2553, หน้า 357.

“แบบรัตนตรัย” เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์กรต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ ในฐานะเป็น “องค์ความรู้ใหม่”ต่อไป¹⁸

เรื่องเดช เขจรศาสตร์ ได้วิจัยเรื่อง “วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอีสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนามนุษย์ของวัดป่าอีสานเป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจให้พ้นพันธนาการของกิเลส ภายใต้หลักว่าการเรียนรู้ธรรมมีอยู่ตลอดเวลาที่รู้สึกตัว มีกายและจิตเป็นอุปกรณ์ฝึก และทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติ มีขั้นตอนพัฒนาได้แก่ ประการแรก การศึกษากิจกรรมธรรมเนียมของวัดป่าตามวิถีวัตรปฏิบัติ ประการที่สอง การปฏิบัติตนตามกิจกรรมธรรมเนียมวัตรนั้น ๆ ประการที่สาม การฝึกพลังกายด้วยบทที่อดทนต่อชีวิตในการทำกิจกรรมของวัด ประการที่สี่ การฝึกพลังจิตด้วยวิธีฝึกสมาธิในแบบต่าง ๆ ประการที่ห้า การทดสอบศรัทธาจากผลการฝึกทางกาย และทางจิต ประการที่หก การตัดสินใจในการดำเนินตามวิถีของวัดป่าในสถานะต่าง ๆ และประการสุดท้าย การประยุกต์ใช้วิถีวัดป่าอีสานในการเผชิญกับภาวะเสี่ยงทางสังคม การนำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์และกระบวนการทางปัญญามาอธิบายวิถีพุทธ ในการทำวิจัยครั้งนี้ ทำให้วิถีพุทธธรรมแนววัดป่าอีสาน เป็นกระบวนการเน้นปัจเจก ซึ่งผลิตซ้ำความเป็นเถรวาท ขณะเดียวกันความคิดเกี่ยวกับอำนาจได้ย้าว่า พุทธศาสนาเป็นกลไกแห่งอำนาจภายนอกที่สนับสนุนความชอบธรรมในการปกครองในสังคมไทย และเป็นอำนาจภายในที่ให้อำนาจแก่ปัจเจกตามเป็นจริงวิถีพุทธธรรมแนววัดป่าอีสานเป็นมิติทางสังคมด้านการพัฒนาจิตที่นำจะได้นำไปสู่การกำหนดรูปแบบในระดับองค์กรพุทธศาสนาต่อไป¹⁹

พระอธิการไพฑูรย์ วิบูล ได้ทำวิจัยเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาในพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า “แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ถูกทางและเป็นการพัฒนาที่ได้สมดุล คือ ทำให้มนุษย์เราทุกคนไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีจิตใจที่เข้มแข็ง ควรแก่การงาน มีปัญญาที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้สอยทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรงซึ่งมีหลายประการ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง สังคม การปกครอง หลักคำสอนสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะหน้าที่ หลักการคบมิตร หลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ และธรรมชาติแวดล้อม นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมเพื่อพัฒนามนุษย์ให้ไปสู่ความหลุดพ้น โดยมีแนวทางการพัฒนามนุษย์ตาม

¹⁸ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2550, หน้า บทคัดย่อ.

¹⁹เรื่องเดช เขจรศาสตร์, “วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอีสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2549, หน้า บทคัดย่อ.

หลักไตรสิกขาที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม(ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการพัฒนาต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของชีวิต (ไตรลักษณ์ และปฏิจจสมุปบาท) อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จแห่งการพัฒนาชีวิต (ปฏิเวธ) สำหรับหลักการปฏิบัติที่นี้ พึงดำเนินตามหลักไตรสิกขา คือศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา เพื่อให้เกิดผลแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง”²⁰

พระศกดิ์ดีดา วิสุทธินาโณ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกมนุษย์ในทุก ๆ มิติ เช่น กระบวนการคัดสรรคนจากหลักการพัฒนามนุษย์ว่าเปรียบเสมือนบัว 4 เหล่า หลักจริต 6 เพื่อการจัดสรรธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลเพื่อให้ได้รับผลที่เป็นเลิศจากการฝึกปฏิบัตินั้น การใช้คำพุทธศาสนสุภาษิตสอดแทรกในคำสอน การดำเนินชีวิตให้เจริญด้วยหลักภาวา 4 เพื่อพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาของตน และสำหรับผู้มีหน้าที่พัฒนาผู้อื่นก็มีหลักธรรมจำนวนมากที่เหมาะสมในการนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี รวมถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นได้รับความสุข และมีชีวิตที่พัฒนาอย่างสมบูรณ์”²¹

พระพุทธินนท์ บุญเรือง ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า “มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทฤษฎีธัมมิกัตถ สัจวัตตนิกรธรรม สัมปรายิกัตถ สัจวัตตนิกรธรรม อธิธินาถ มรรค สัจโยชน์ หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นการพัฒนาคน หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาหลัก ๆ อยู่เพียง 4 อย่างคือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา”²²

พรทิพา กุฎุมพินานนท์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาคน” จากการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมพบว่า “กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาคนให้มีการศึกษา ได้แก่ หลักไตรสิกขา เป็นการศึกษาหาความรู้ หรือฝึกฝน อบรม พัฒนาค้นให้ครบถ้วนด้วยปัญญา อันเป็นกระบวนการของการเรียนที่ถูกต้อง ซึ่งมี 3

²⁰พระอธิการไพฑูรย์ วิบุโล, “แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2547, หน้า 143.

²¹พระศกดิ์ดีดา วิสุทธินาโณ, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 126.

²²พระพุทธินนท์ บุญเรือง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย), 2549, หน้า 245.

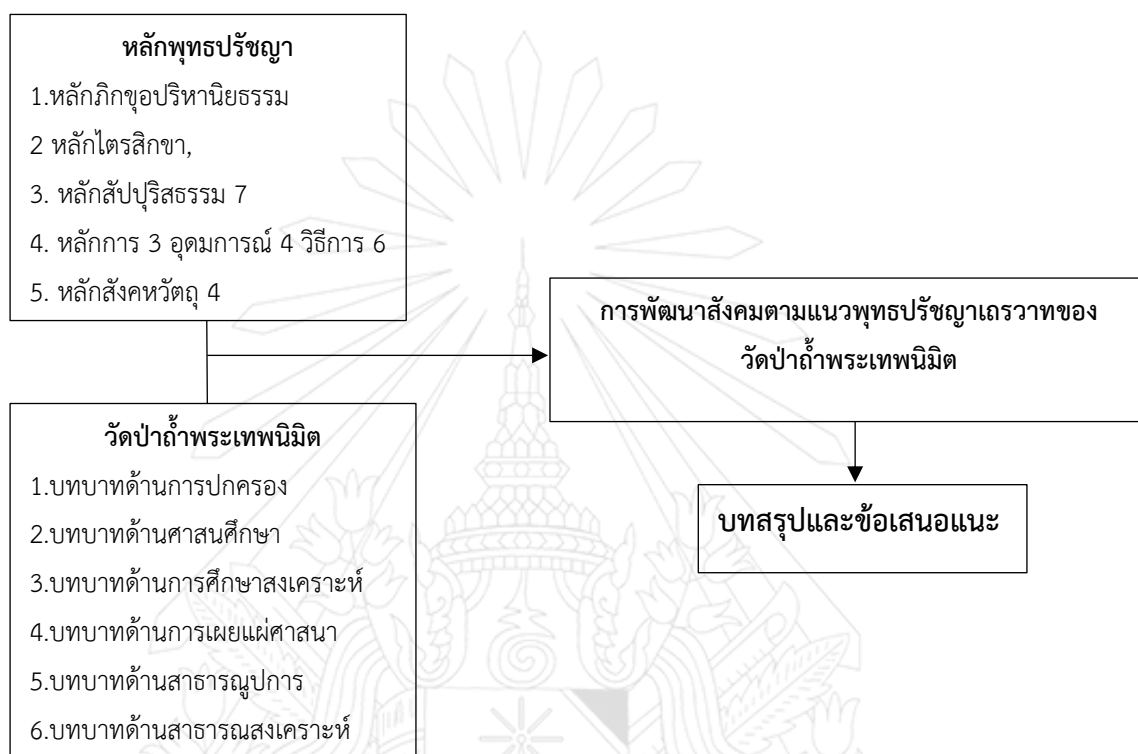
ประการคือ สีสลิกขาเป็นกระบวนการฝึกฝนความประพฤติให้ตั้งงามมีระเบียบวินัย จิตตลิกขา เป็นกระบวนการฝึกอบรมจิต ปลูกฝังศีลธรรมด้านจิตใจให้เป็นสมาธิ และปัญญาสิกขา เป็นการฝึกทักษะกระบวนการคิด ความรู้ ความเข้าใจ ตามเหตุปัจจัยในสรรพสิ่งทั้งปวง หลักธรรมต่อมาที่ควรเรียนรู้ก็คือ อริยสัจ 4 ประการคือ ทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ นิโรธ การดับทุกข์ และมรรคข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ที่บุคคลจะดับทุกข์และอาสวะกิเลสทั้งปวงได้ด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ และหลักธรรมที่ควรเรียนรู้คือสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นธรรมมีอุปการะมากที่ช่วยเหลืออุดหนุน ส่งเสริมซึ่งกันและกันในการกระทำคุณงามความดีเสมือนเรือกับหางเสือ และหลักธรรมที่ควรเรียนรู้อันสุดท้ายคือ โยนิโสมนสิการ เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ในเรื่องการคิดพิจารณาอย่างแยบคาย โดยคิดตามความเป็นจริงไม่อิงตัณหาในการนำมาแก้ปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดี”²³

สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการพัฒนาสังคมต้องพัฒนาตนเอง และพัฒนาคนก่อน เพราะมนุษย์มีความสำคัญอันดับแรกก่อนที่จะพัฒนาอย่างอื่น มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ส่วนหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลักปรัชญาที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูงสุดจนกระทั่งบรรลุนิพพาน โดยการพัฒนาคนนั้นเพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง 3 ประการ คือ 1. ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็งจริงจังในการทำงาน 2. ความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ได้แก่ การช่วยเหลือตนเอง ไม่รอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก 3. ความเข้มแข็งทางปัญญา ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตัวเอง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเอง เมื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็งแล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งจนเกิดการพัฒนารวมตามมา การนำหลักพุทธปรัชญาเถรวาทมาบูรณาการกับทฤษฎีการพัฒนาสังคมตามแนวคิดแบบตะวันตกจึงสามารถเป็นไปได้ภายใต้กรอบแนวคิดของทั้ง 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีระบบ และทฤษฎีจิตวิทยาเป็นต้น

²³พรทิพา กุฎุมพินานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาคน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 115.

1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

วัดป่าแก้วพระเทพนิมิต หมายถึง วัดป่ากรรมฐาน ฝ่ายอรัญวาสี สถานที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญบุญ ของประชาชนโดยทั่วไป ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

การพัฒนาสังคม หมายถึง บทบาทการพัฒนาสังคม 6 ด้าน ได้แก่ 1. บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการปกครองของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 2. บทบาทการพัฒนาสังคมด้านศาสนศึกษาของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 3. บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 4. บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่ศาสนาของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 5. บทบาทการพัฒนาสังคมด้านสาธารณูปการ

ของวัดป่าอ้อเทพนิมิตตำบลตาลเสี้ยน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี 6. บทบาทการพัฒนาสังคม
ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดป่าอ้อเทพนิมิต ตำบลตาลเสี้ยน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักพุทธธรรมว่าด้วยการพัฒนาสังคมด้วย หลักภิกขุอุป
หานियธรรม หลักไตรสิกขา หลักสัพบุรีธรรม หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 หลักสัพบุรีธรรม 7
และหลักสังคหวัตถุ 4 ตามคำสอนพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการ
ของปรัชญา

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

2.1 ความนำ

แนวคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้ว มีการคัดเลือกผู้นำเพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเอง เพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการสืบทอดกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไปนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่าพัฒนา จึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกเพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงคราม จึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการ ปรับปรุง พื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่า การพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นต้น¹

การศึกษาสังคมและต่อยอดไปถึงการพัฒนาสังคม (Social Development) มีการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงแนวคิดด้านสังคมและการพัฒนาสังคมไว้อย่างมากมาย ทั้งในแง่กายภาพ พฤติกรรม จิตใจ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มาจากความตระหนักถึงผลในทางลบที่เกิดจากการพัฒนา ซึ่งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, 1987)² ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอม ลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้น การนำคำว่า การพัฒนา ไปใช้ ก็จะมี ความหมายแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้

2.1.1 ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา มีแนวคิดตามความหมายที่ว่า แนวทางการพัฒนาอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบันไปจนถึงระดับสังคมจาก

¹มาริษา ศรีชนะแก้ว และสถาพร วิชัยรัมย์, “เศรษฐกิจพอเพียง : แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย”, *วารสารสหวิทยาการจัดการ, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 2562, หน้า 40.

²World Commission on Environment and Development, *Our common future*, (Oxford University Press, 1987), p 27.

ลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่เราควรจะเป็น หรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจเรียกว่า สังคมที่ได้รับการพัฒนานั่นเอง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ³ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้น อาจเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้⁴

การพัฒนาสังคม (Social Development) มีการศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงแนวคิดด้านสังคมและการพัฒนาสังคมไว้อย่างมากมาย ทั้งในแง่กายภาพ พฤติกรรม จิตใจ และในปัจจุบันนี้ มีการศึกษาที่เข้มข้นมากขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ และเป็นทฤษฎีในที่สุด ทั้งนี้ ก็เพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมนั้น ๆ ให้สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสันติ และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนมั่นคงต่อไป การนิยามคำว่า “พัฒนาสังคม” มีผู้รู้หลายท่านที่ได้ให้ความหมายและเสนอแนวคิดไว้อย่างหลากหลาย และมีจำนวนไม่น้อยที่กล่าวไว้ เฉพาะคำว่า “การพัฒนา” แต่สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจ นั่นคือการนิยามตรงประเด็นที่สุดคือ การพัฒนาสังคม มีนิยามเฉพาะที่สำคัญดังนี้

สนธิ สมัครการ ในบทความเรื่อง " Social Development and Peasant Culture: A Thai Case" มองว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนทางสังคมและวัฒนธรรม (a process of planned sociocultural change) นั่นคือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากแผนการกระทำทั้งหลายที่ก่อผลกระทบต่อแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม และแบบแผนของค่านิยมทางวัฒนธรรม กลุ่มมนุษย์ใด ๆ ถือเป็นการพัฒนาสังคมทั้งหมด ความหมายนี้ จึงรวมถึงเรื่องทางเศรษฐกิจ การเมือง ครอบครัว การศึกษาและการอนามัยด้วย⁵

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้สรุปความหมายของการพัฒนาสังคม ไว้ 3 ประการดังนี้ ประการที่หนึ่ง การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or directed change) นั่นคือการพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป็นต้น ประการที่สอง เป้าหมายสูงสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการ

³ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542, (กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์, 2542), หน้า 779.

⁴คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2547), หน้า 173

⁵สนธิ สมัครการ, การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 1-2.

พัฒนามองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้น การพัฒนาคน จึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ประการสุดท้าย เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคมคือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย⁶

ดิเรก ฤกษ์หรรษา⁷ ได้กล่าวถึงความหมายการพัฒนาสังคมที่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบสังคม โครงสร้างทางสังคม สถาบันบริการ และนโยบายในอันที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อระบบความเป็นอยู่ ค่านิยม และการกระจายโอกาสที่ดีขึ้นของบุคคล เป็นกระบวนการที่ยกฐานะความเป็นอยู่ของคนใน ด้านการศึกษา การมีงานทำที่อยู่อาศัย สวัสดิการสังคม ค่านิยม สุขภาพอนามัย การแสดงออกทาง วัฒนธรรม การควบคุมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เลิฟ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การกระทำเพื่อมุ่งปรับปรุง ส่งเสริมให้คนที่อยู่ร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านวัตถุและจิตใจอันจะทำให้ การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้น มีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข แต่การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข จะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน อย่างน้อยที่สุด จะต้องมียปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ดีพอสมควรกล่าวคือมีที่อยู่อาศัย มีอาหาร เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ มีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มสมควรแก่ สภาพและฐานะ เวลาเจ็บป่วยควรจะได้รับการรักษา มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอแก่ค่าใช้จ่ายใน การครองชีพ มีความรักใคร่ สนิทสามัคคีกันของสมาชิกในสังคมและปราศจากภัยคุกคามจากโจร ผู้ร้าย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยอาศัยวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเข้าช่วย เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข⁸

การพัฒนาสังคม ยังมีกล่าวถึงในชุดวิชาการพัฒนาสังคมไทย ในหัวข้อเรื่องแนวคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย ได้กล่าวถึงการพัฒนาสังคมและเป้าหมายของการพัฒนา สังคมไว้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ เมื่อนำไปใช้กับคำว่า สังคม ก็จะหมายถึงการทำให้สังคมหนึ่ง ๆ เกิดกระบวนการเคลื่อนไหว จากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สังคมไทยประสบกับปัญหา หรือสภาพที่ไม่น่าพอใจ จนต้องมีการวางแผน เพื่อให้เกิดกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะ นำไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นหรือน่าพอใจกว่าสภาพที่มีอยู่เดิมนั่นเอง โดยมีเป้าหมายการพัฒนา เพื่อให้ การพัฒนาสังคมมีการพัฒนาอย่างสมดุล จึงควรมีการพัฒนาทั้ง 2 ระดับ คือ

⁶สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 3.

⁷สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์, 2545), หน้า 57.

⁸เลิฟ, *การพัฒนาสังคม*, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/> (3 มีนาคม 2562).

1. ระดับบุคคล การพัฒนาสังคม ควรมีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาคน หรือทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้คนในสังคมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ปัญหาปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญ อันจะนำไปสู่ความสามารถที่เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ กล่าวคือให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐาน มีรายได้ ตามสมควรแก่อัตราภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดี เป็นผู้มีความประพฤติดี สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

2. ระดับประเทศ เป้าหมายการพัฒนา ไม่ควรมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว แต่ควรมี เป้าหมายที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทุก ๆ ด้านควบคู่กันไป คือ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัว ประชากร สาธารณสุข เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่าพัฒนาโครงสร้างของสังคมให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทุกด้านนั่นเอง⁹

พัทยา สายหู ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาสังคมไว้ว่า การทำให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเดียวกัน เกิดประโยชน์ส่วนบุคคลและส่วนรวม อย่างเสมอภาคยุติธรรมมากที่สุด ให้เป็นความสุขความพอใจที่จะได้อยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นสังคมที่ผูกพันมั่นคงถาวรตลอดไป¹⁰

สรุปความหมายของคำว่า “การพัฒนาสังคม” จากความหมายและแนวคิดของท่านผู้รู้ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความหมายของการพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการการเปลี่ยนแปลงจากสถานะของสังคมอันไม่น่าพึงพอใจ ไปสู่สถานะที่น่าปรารถนาตามโครงสร้างของสังคม ทั้งทางสังคมและคนในสังคมนั้น จะต้องมีสภาพอันอยู่ดีกินดี มีความสุข มีความปลอดภัย มีความมั่นคง และมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบที่ยั่งยืน

2.1.2 ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

สังคมแต่ละสังคมประกอบไปด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่ง ภาระหน้าที่การงาน และพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือปัญหา เนื่องจากแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพร่างกายและทางด้านสภาพจิตใจ จึงพบได้ว่าในสังคมที่แตกต่างกันสภาพปัญหาก็จะแตกต่างกันตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในชุมชนเล็ก ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะไม่ใหญ่โต มีขอบเขตที่จำกัด แต่ยังเป็นสังคมที่มี

⁹ชุดวิชาการพัฒนาสังคมไทย: แนวคิดการพัฒนาสังคมไทย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm (3 มีนาคม 2562).

¹⁰สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ, สังคมศาสตร์กับการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2549), หน้า 95.

ขนาดใหญ่โตขึ้น ปัญหาจะยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น ปัญหาความยากจนทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น จึงพอสรุปความสำคัญของการพัฒนาสังคม¹¹ ได้ดังนี้

1. ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมลดน้อย หรือเบาบางลงไป เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลักคุณธรรมและมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่าง ๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา

2. ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เป็นการเรียนรู้จากบทเรียน หมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต

3. ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชน อีกทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่ได้กำหนดเอาไว้ในการพัฒนาสังคม

4. ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุกกลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีแต่ความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง

5. ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรม คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

¹¹อภิขญา ออยู่ในธรรม, *เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา*, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 หน่วยที่ 1-8 “การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม” หน่วยที่ 8 สาขาวิชานิติศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558), หน้า 7-8.

2.1.3 ประเภทของการพัฒนาสังคม

ประเภทของการพัฒนาสังคม แบ่งได้ตามทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของนักวิชาการในแต่ละด้าน กำหนดขึ้นจากรากฐานพัฒนาการทางความคิดที่แตกต่างกันด้านความเชื่อ โดยพื้นฐานของนักคิดแต่ละยุคสมัย และความเหมาะสมของสถานการณ์ ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มทฤษฎี ทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา และทฤษฎีทางเลือกอื่น ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความต้องการขั้นพื้นฐาน และทฤษฎีการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

1. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม¹² ทฤษฎีภาวะทันสมัย กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยว่า ภาวะความทันสมัย ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและเทคโนโลยีในการดำรงชีวิต จากแบบเรียบง่ายในสังคมไปสู่การดำรงชีวิตที่อาศัยความรู้ และเทคโนโลยีระดับสูงที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมแบบยังชีพ หรือการทำกรเกษตรในที่ดินแปลงเล็ก เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อขายมีการจ้างแรงงานภายนอกครอบครัวหรือชุมชนแทนการใช้แรงงานในครอบครัว

1.3 การมีระบบอุตสาหกรรมในโรงงานและการใช้เครื่องจักรกลเพิ่มมากขึ้น

1.4 การที่วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ แบบไม่เป็นทางการเป็นแบบเป็นทางการ

1.5 การเกิดเมืองเพิ่มขึ้นและมีการขยายตัวของสังคมเมือง

1.6 การเพิ่มขึ้นของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน สาธารณูปโภค โรงเรียน โรงพยาบาล

1.7 การเกิดชนชั้นกลางและผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เพิ่มขึ้น

1.8 การเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อของคน จากอำนาจเหนือธรรมชาติ ครอบครัว และชุมชนนิยม เป็นความคิดเชิงเหตุผลปัจเจกชนนิยมและวัตถุนิยม

1.9 การที่โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวเดี่ยว

1.10 การที่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

1.11 การจัดระเบียบทางสังคมโดยใช้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากขึ้นแทนที่บรรทัดฐานและวิถีประเพณีที่ใช้กันในสังคมจารีต

¹²รุ่งทิวา กวางเด่น, “ความคิดเห็นของนักทองเที่ยวต่อการพัฒนาเชิงกายภาพตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา), 2556, หน้า 9.

แนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัย แบ่งสังคมออกเป็นสองรูปแบบ กล่าวคือสังคมประเพณีที่ค่อยพัฒนา กับสังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความทันสมัย เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางเดียวและเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ระบบต่าง ๆ ในสังคมมีโอกาสได้ปรับตัวไปพร้อมกับการรักษาสมดุลภาพ (Equilibrium) และความมั่นคง (Stability) ของสังคม ซึ่งรูปจำลองของการพัฒนา (Development Models) ก็คือรูปแบบของสังคมเมืองที่ทันสมัย และพุ่งประเด็นไปที่เป้าหมายแรกของการพัฒนานั้น คือ ความเจริญทางเศรษฐกิจ (Development equates economic growth) โดยใช้ดัชนีชี้วัดที่สำคัญของการพัฒนา (Development Indicators) นั้นก็คือ รายได้ประชาชาตินั่นเอง

ดังนั้น การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นเท่านั้น จึงเรียกว่าการพัฒนา ซึ่งต้องเกิดมาจากการวางแผน และการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมด้วย เช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization Process) โดยมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสองระดับ คือ ระดับสังคมและระดับบุคคล¹³

การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีทั้งข้อดีและข้อเสีย คือ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลจากการแผ่ขยายอำนาจของประเทศตะวันตก ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมมีการพัฒนาโครงสร้างอย่างรวดเร็ว เช่น ถนน สาธารณูปโภคต่าง ๆ โรงพยาบาล และโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ หากไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และลักษณะทางกายภาพของท้องถิ่นปัญหาที่ตามมา คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยไม่เห็นคุณค่า การเกิดมลภาวะ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมต่าง ๆ อีกมากมาย¹⁴

จากพื้นฐานของทฤษฎีความทันสมัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีทั้งระบบใหญ่และระบบย่อย ภายในระบบใหญ่จากความเชื่อที่ว่า ระบบสังคมนั้น เป็นระบบที่มีความสมดุล แต่ในความสมดุลนั้น ต้องมีการนำเอาความเจริญจากสังคมที่เจริญแล้วเข้าสู่สังคมที่ได้ชื่อว่ายังไม่เจริญ ดังนั้น การสร้างความทันสมัย จึงมีกระบวนการของการโยกย้าย (Transfer) สิ่งที่เราเรียกว่าความทันสมัยเข้ามาผสมผสาน (Diffusion) แบบเส้นตรง (Linear) เพื่อให้เกิดความทันสมัยขึ้นในสังคมที่ล้าหลัง ดังนั้น

¹³รุ่งทิภา กวางตัน, “ความคิดเห็นของนักทองเที่ยวต่อการพัฒนาเชิงกายภาพตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา), 2556, หน้า 10.

¹⁴นิเทศ ดินณะกุล, *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 32-34.

ทฤษฎีความทันสมัยนี้จึงเป็นการยืนยันความถูกต้องของการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ ตลอดจนแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

2. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural Functional Theory) แนวความคิดในการพัฒนาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ที่เป็นผลมาจากการนำเอาแนวความคิดทางด้านชีววิทยามาใช้ โดยอุปมาว่าโครงสร้างของสังคม เป็นเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่าง ๆ และมองว่า หน้าที่ของสังคม ก็คือการทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายโดยแต่ละส่วนจะช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิตดำรงอยู่ได้¹⁵

โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมเป็น 2 ประเภท คือหน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) หน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) หน้าที่ของบางโครงสร้างของสังคม อาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันคนบางส่วน อาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิดหรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย ซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคม ได้รับผลเสียจากการทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้¹⁶

อิมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) มีแนวความคิดว่า หน้าที่ของสังคม คือส่วนที่สนับสนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เอ.อาร์ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) กับ โบรมิสลอร์ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) ที่มองว่า หน้าที่ทางสังคมเป็นส่วนสนับสนุนให้โครงสร้างสังคมคงอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น¹⁷

ทาลคอตต์ พาร์สัน (Talcott Parsons) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่าง ๆ มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุลถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคม คือบุคลิกภาพ อิทธิพลและวัฒนธรรมเกิดความแตกกร้าว โดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอกระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น และสาเหตุจากภายในระบบสังคมที่เกิดจากความตึงเครียด เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วยหรือหลาย ๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งหรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สัน เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง

¹⁵สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาสังคม, อ่างแล้ว, หน้า 25.

¹⁶พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว, ทฤษฎี (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/>, (2 มีนาคม 2565).

¹⁷Durkheim, E., Suicide: A Study in Sociology, Translated by John A. Spaulding and George Simpson, Edited by George Simpson, (New York: The Free Press, 1966).

ความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือตัวยึดเหนี่ยวให้สังคมมีการรวมตัวเข้าด้วยกันและเป็นตัวต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม¹⁸

สรุป แนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มีลักษณะดังนี้

1. ในการศึกษาและการวิเคราะห์สังคมมองว่า สังคมทั้งหมด เป็นระบบหนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2. ความสัมพันธ์คือสิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3. ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลของระบบ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจากภายในและภายนอก นอกจากนี้ ทฤษฎีระบบยังมองว่าความขัดแย้ง ความตึงเครียดและความไม่สงบสุขภายในสังคม ก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีระบบก็มีข้อจำกัดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีระบบเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่อง จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาความสัมพันธ์กับระบบอื่นได้อย่างลึกซึ้ง

3. ทฤษฎีการพึ่งพา (Interdependence Theory)

คำนิยามการพึ่งพาอาศัยกัน หมายถึง ระบบซึ่งมีสภาวะพลวัตที่มีพลังของการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลง ผลักดันให้รัฐทั้งหลายและประชาชนของโลก สู่การพึ่งพิงที่ขยายขอบเขตไปยังอีกฝ่ายหนึ่งมากขึ้น เพื่อความมั่นคงและสวัสดิการ ในขณะที่เดียวกันก็พึ่งพิงตนเองอย่างแน่วแน่ด้วย¹⁹ นักวิชาการตะวันตกได้อาศัยทฤษฎีการพึ่งพา ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายใต้กระแสโลกทุนนิยมในยุคศตวรรษที่ 21 ไว้ดังต่อไปนี้

จอร์จ ที เครน (Geore T.Crane) และ อัลบา อามาวิ (Abla Armawi) อธิบายว่า การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ หมายถึง การที่แต่ละประเทศจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน หรือพึ่งพากัน ซึ่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในการเมืองโลกนั้น หมายถึง สถานการณ์ที่บ่งบอกได้จากจุดยืนของผลประโยชน์ต่างตอบแทนต่อกัน สิ่งที่เกิดขึ้นนี้จะปรากฏในรูปของปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางการทูต การเมือง การไหลเวียนเงินตรา สินค้า การติดต่อระหว่างประชาชน และการส่งข่าวสารติดต่อกันข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้าน

¹⁸Girola, Lidia (2010) Talcott Parsons : ในเรื่องของวิวัฒนาการทางสังคม, นิตยสารสังคมวิทยา หมายเลข 72 สืบค้นจาก : scielo.org.mx (เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2565).

¹⁹ชิริวัชร งามละม่อม, ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory), (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://learningofpublic.blogspot.com/>, (25 กุมภาพันธ์ 2565).

เศรษฐกิจและสังคม มีผลทำให้โลกมีลักษณะที่ปราศจากพรมแดนระหว่างประเทศต่าง ๆ ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศนั้นจะก่อให้เกิดผลสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้²⁰

แฟรงค์ (Andre Gunder Frank) ได้ให้ความหมายของการพึ่งพา (Dependence) หมายถึงผลของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ และโครงสร้างที่อยู่ในระบบทุนนิยมโลก ที่เกิดขึ้นในประเทศลาตินอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศบริวาร จะพบว่าระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และนโยบายทางวัฒนธรรม ถูกก่อให้เกิดจากผลของโครงสร้างชนชั้นที่มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ คือ "ชนชั้นกลาง" อย่างไรก็ตาม โดยกระบวนการทางประวัติศาสตร์นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศลาตินอเมริกากับเมืองแม่ของระบบทุนนิยมโลก มีใช้ความสัมพันธ์ภายนอกอย่างธรรมดา ๆ แต่รวมถึงความสัมพันธ์ภายใน ซึ่งเป็นแบบเดียวกัน ทั้งนี้ จากการศึกษาถึงเงื่อนไขของประเทศลาตินอเมริกา พบว่าสะท้อนระบบเศรษฐกิจและการเมือง ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยิ่งรวมถึงการศึกษาเรื่องต้นกำเนิดของความคิดหรือมโนทัศน์ และจิตวิทยาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับเรื่องลัทธิจักรวรรดินิยม รวมทั้งเรื่องทฤษฎีการพัฒนา ในขณะที่เดียวกันการพึ่งพาก็ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองเกี่ยวกับลัทธิชาตินิยม การต่อสู้ของชนชั้นกับลัทธิทุนนิยมที่เติบโตขึ้น การเคลื่อนไหวกับการปลดปล่อย อีสราเอลของชนชั้น ตลอดจนการพัฒนาการวิเคราะห์ทางด้านสังคมศาสตร์²¹

ในทัศนะของ แฟรงค์ เห็นว่า ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์นั้น อาจดำเนินการได้ดังนี้

1. การทดสอบกระบวนการพัฒนาที่อยู่ในสมัยเดียวกันกับการด้อยพัฒนาของประเทศลาตินอเมริกากับเมืองแม่
2. การสรุปผลการศึกษาเรื่องอาณานิคมทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจในประเทศรวมทั้งโครงสร้างชนชั้น และนโยบายทางการเมืองซึ่งก่อให้เกิดความด้อยพัฒนา
3. การบันทึกเหตุการณ์ตามลำดับเกี่ยวกับการเริ่มต้นออกล่าอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา
4. การศึกษาเอกสารอ้างอิง เช่น คำแถลงอย่างเปิดเผยของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือจากหลักฐานที่ได้จากการพิสูจน์ในกรณีที่มีการทดสอบข้อมูล

Robert O. Keohane and Joseph S. Nye เห็นว่า ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้จะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน กล่าวคือเป็นระบบที่ลักษณะสังคมโลกมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างสลับซับซ้อนและประเทศต่าง ๆ มีช่องทาง และเครื่องมือในการติดต่อกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันหลายช่องทาง

²⁰Crane & Amawi, 1997, อ้างถึงใน พิรญา คงคาอุยฉาย, “ปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ชายแดน : กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือจังหวัดสระแก้ว”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2549, หน้า 8

²¹แฟรงค์, 1972, อ้างใน จิตรพันธ์ ไตรทิพจรัส และคณะ, แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา, (ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2548), หน้า 5.

นโยบายต่างประเทศต่าง ๆ ก็จะครอบคลุมถึงปัญหาในหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม มิใช่เป็นเพียงการใช้แสนยานุภาพทางการทหารเพียงอย่างเดียว ซึ่งการปฏิสัมพันธ์นั้น เป็นไปในลักษณะต่างตอบแทนจากทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะ เป็นผลที่ได้ร่วมกัน หรือผลเสียร่วมกันซึ่งปฏิสัมพันธ์ อาจจะเป็นไปในลักษณะร่วมมือหรือแข่งขันกันก็ได้

การพึ่งพาอาศัยกันในการพัฒนา จะนำไปสู่ความทันสมัยและส่งผลที่ต่อเนื่องให้เกิด ความสัมพันธ์ในระดับที่นอกเหนือจากความสัมพันธ์แบบรัฐ-รัฐ กล่าวคือ จะมีการขยายความสัมพันธ์ ไปในระดับบริษัทข้ามชาติ หรือในระดับประชาชนมากขึ้น เช่น การเดินทางติดต่อข้ามประเทศของ พ่อค้า นักธุรกิจ หรือนักท่องเที่ยว จะทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดูเหมือนแบ่งแยกกัน ตามอาณาเขตของรัฐค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบโลกมากขึ้น พรหมแดนหรือการ แบ่งแยกประเทศตามอาณาเขตของรัฐ ก็จะลดบทบาทลง เพราะแต่ละประเทศก็ต่างมีผลประโยชน์ ร่วมกันอยู่อย่างแน่นแฟ้น จนทุกประเทศต่างมีความสำคัญกับความเป็นไปของโลก²²

จากแนวคิดของ โยเฮิน และ ไน²³ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบการพึ่งพา อาศัยกัน หรือการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเห็นว่า ประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศด้อยพัฒนามี ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่ต้องพึ่งพิงซึ่งกันและกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันนั้น สามารถนำมาอธิบายลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับความสัมพันธ์ โดยทั่วไปแล้ว ยังต้องมีความเชื่อมโยงกันทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ ศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย

สรุปได้ว่า ประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะ เป็นเรื่อง การค้า การขนส่ง การลงทุน วัตถุดิบ พลังงาน และเทคโนโลยีต่าง ๆ สาเหตุของการพึ่งพาอาศัยกันนั้น มาจากความจำเป็นของสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง ที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องแสวงหา และแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือ หรือพึ่งพิง ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ นอกจากทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศจะสามารถอธิบาย ความสัมพันธ์ระดับรัฐ-รัฐ แล้ว

4. ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร.เอน สมิงเจอร์

ทฤษฎีนี้ เป็นทฤษฎีตะวันตกอีกทฤษฎีหนึ่ง จะเรียกว่า เป็นชุดหนึ่งของทฤษฎีก็ได้ เพราะมี หลายทฤษฎีด้วยกัน แต่ละทฤษฎีมักจะมีสาเหตุของการพัฒนาเพียงสาเหตุเดียว แต่บางทฤษฎีก็มี มากกว่าหนึ่ง สาเหตุรวมเข้าด้วยกันแล้วเรียกว่า ทฤษฎีหนึ่งทฤษฎี ทฤษฎีนี้จะมีชื่อ ดร.เอน สมิงเจอร์ กำกับอยู่ ท่านเองก็อ้างว่าเป็นผู้รวบรวมมาจากการทำงานด้านนี้มาจากประเทศกำลังพัฒนาหลาย

²²Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Power and interdependence: word politics in transition, (Boston: little, Brown, 1977), p. 30.

²³เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ประเทศโดยเฉพาะประเทศอินเดียทฤษฎีนี้ จึงควรมีความเป็นตะวันออกอยู่พอสมควร การนำเสนอ ทฤษฎีการพัฒนาของ ดร.เอน สมิงเจอร์ จะนำเสนอ 2 ตอน โดยสามารถสรุป²⁴ เนื้อหาได้ดังนี้

1. เนื้อหาสาระ

1.1 เป้าหมายของการพัฒนาชาติ คือการพัฒนาคนและการพัฒนาสถาบัน การพัฒนาคน เป็นอันดับหนึ่ง ตามด้วยการพัฒนาสถาบัน การพัฒนาคนคือ การทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้อย่าง นับถือตนเอง

1.2 ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหา ตนเอง แสวงหาเทคโนโลยีและงบประมาณจากรัฐบาลและสร้างโครงสร้างสถาบันพื้นฐาน มีคนเชื่อถือ และสนองความต้องการจำเป็นของเขาได้

1.3 สาเหตุของการพัฒนาอาจมาจากภายนอกหรือภายในก็ได้ จะทำการพัฒนาได้ คนที่จะ ถูกพัฒนาจะต้องยินยอมเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้นำในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

1.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่านิยม ทศนคติ หรือวิธีทำสิ่งของจะต้องมี ลักษณะเป็นกระบวนการที่กระตุ้นย้วยได้เติบโตได้ กำหนดทิศทางได้ และจะต้องไม่ตายตัว

1.5 การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและค่านิยมเป็นทั้งผลและเหตุของการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและการเมือง

1.6 ในกระบวนการพัฒนาสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงสังคมประเพณี ให้เป็นสังคมสมัยใหม่

1.7 เนื่องจากการพัฒนาสังคม ต้องใช้เงินในการเริ่มโครงการและดำเนินโครงการหลัก สำคัญอย่างหนึ่ง จากประสบการณ์ 30 ปีการทำงาน ของ ดร.เอน สมิงเจอร์ คือ ต้องพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อนและอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจะต้องเข้าใจว่าเงินที่จะต้องนำมาพัฒนา จะต้องมาจากชุมชนที่จะ ถูกพัฒนานั้นเอง เงินของรัฐเท่าใด ก็สู้เงินขิงประชาชนไม่ได้

1.8 หากใช้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน ให้เป็นทั้งเหตุและผลของการพัฒนา จะต้องใช้ การปฏิรูปที่ดินและการปฏิรูปสถาบัน สนับสนุนการพัฒนาแบบผสมผสาน

1.9 แบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัว และค่านิยมทางสังคม จะต้องใช้เวลา เปลี่ยนแปลงนานกว่าวัตถุ ดังนั้น จึงต้องเลือกเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมมาใช้ เพื่อให้ครอบครัว และค่านิยมมีการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่

1.10 การพัฒนาสังคม เป็นเรื่องล่อแหลมต่อการไม่สงบทางการเมืองเพราะการพัฒนาทุก เรื่องเป็นการเมือง ดังนั้น การพัฒนาสังคมจึงต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองอย่างแข็งขัน

1.11 ความรู้ทางสังคมศาสตร์ จะช่วยทำให้สามัญชน นักวางแผน นักบริหาร และ นักการเมือง เข้าใจทฤษฎีพัฒนาสังคมได้ดี

²⁴สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาสังคม*, อ่างแล้ว, หน้า 27.

2. สรุปทฤษฎีพัฒนาสังคมของ ดร.เอน สมิงเงอร์ ได้ 3 ประการดังนี้²⁵

2.1 บอกเป้าหมายของการพัฒนาว่าสูงสุด คือ การพัฒนาคน รองลงมาเป็นสถาบันหรืออย่างที่เราเข้าใจว่า เป็นสิ่งแวดล้อมคน

2.2 บอกกระบวนการพัฒนา เป็นขั้นเป็นตอน อะไรก่อน อะไรหลัง เช่น ต้องพัฒนาเศรษฐกิจก่อน แล้วตามด้วยพัฒนาอย่างอื่น

2.3 บอกสาเหตุของการพัฒนาสังคมใหม่ ๆ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาผสมผสาน การปฏิรูปที่ดิน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น โดยการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้นำทฤษฎีพัฒนาสังคมของ ดร.เอน สมิงเงอร์ มาใช้เป็นพื้นฐานความรู้ในการศึกษาในบทนี้

5. ประเภทแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

คำว่า สิ่งแวดล้อมนั้น มีความหมายที่กว้างและยังเป็นที่สับสนอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้หลายประการ และมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้ความหมายถึง อาณาเขตหรือพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่อาจจะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ไม่ว่าจะประเภทหรือขนาดใดก็ตาม สองทรัพยากรธรรมชาติ (รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติทางกายภาพ พวกสิ่งไม่มีชีวิต เช่น น้ำ อากาศ ดิน แร่ธาตุต่าง ๆ และทรัพยากรทางชีวภาพ พวกสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์) และสามทรัพยากรมนุษย์ (รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์)²⁶

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรม (สามารถจับต้องได้และมองเห็นได้) และนามธรรม (ตัวอย่าง เช่นวัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกันเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุน ซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่ง จะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อม เป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม)²⁷

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

ระพี สาคริก กล่าวว่า เมื่อกล่าวถึง “สิ่งแวดล้อม” คงต้องเข้าใจว่าเป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ซึ่งจำแนกออกได้ 2 ประการ คือ “สิ่งแวดล้อมที่มีเหตุผลอยู่ในปรากฏการณ์ธรรมชาติ” ประการหนึ่ง กับ “สิ่งแวดล้อมซึ่งมีมนุษย์ด้วยกันเองเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น โดยนำเอาส่วนของ

²⁵สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาสังคม, อ่างแล้ว, หน้า 3.

²⁶สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม 2554, (กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2554), หน้า 17-35.

²⁷สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2535.

ธรรมชาติมาใช้เพื่อหวังประโยชน์ตามความประสงค์” อีกประการหนึ่ง ทั้งสองประการดังกล่าวมี
กระแสเชื่อมโยง และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตมนุษย์ด้วย²⁸

นาท ตัณฑ์วิรุฬห์ และ พูนทรัพย์ สมุทรสาคร ให้คำนิยามว่า สิ่งแวดล้อม คือทุกสิ่งทุกอย่าง
รอบ ๆ ตัวเราซึ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต²⁹ องค์การยูเนสโก ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่ง
ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยรวม ทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคมของมนุษย์ด้วย
สถาบันคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Agency) หรือ EPA ให้ความหมายว่า
สิ่งแวดล้อมหมายถึง สภาพหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ภายนอกทั้งหมดที่ส่งผลกระทบต่อหรือมีอิทธิพลต่อความ
เป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิต การพัฒนาและการใช้ประโยชน์ในการดำรงตำแหน่งและการอยู่รอด³⁰

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่
รอบตัวมนุษย์ มีทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยสิ่งมีชีวิต กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต
และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมีลักษณะทั้งที่เป็นรูปธรรม (Physic) กับนามธรรม (Abstract) ในการ
ดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้นำทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาใช้ในหลายด้าน จนเกิดภาวะการณ
ร่อยหรอขาดแคลนและทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำรงชีวิต
ของมนุษย์

6. ประเภทการพัฒนาโดยใช้หลักแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

คำว่า วิถีชีวิต มักควบคู่กับคำว่า วัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำความเจริญงอกงามหรือความเสื่อ
มาสู่ชุมชน ถือเป็นผลผลิตของมนุษย์ที่เรียนรู้จากบรรพบุรุษ สามารถจำแนกวัฒนธรรมของมนุษย์เป็น
2 ประเภท³¹ ได้แก่ วัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมแดน (Culture Area) เป็นวัฒนธรรมที่สมาชิกใน
สังคมยึดถือเป็นแบบเดียวกัน มีแบบแผน กฎเกณฑ์อันเดียวกันเป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนว
ทางการดำเนินชีวิตหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน เช่น มารยาทของคนไทย ส่วนวัฒนธรรมรองหรืออนุ
วัฒนธรรม (Subculture) เป็นวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ในวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลในสังคมนั้น ดำเนิน
ชีวิตมีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยจากวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายของนักแสดง นักร้องที่
ต้องการแสดงความสนใจ นักวิชาการหลาย ๆ ท่านได้ให้คำจำกัดความคำว่า วิถีชีวิต อยู่ควบคู่กับคำ

²⁸ระพี สาคริก, กระแสความหลากหลายทางชีวภาพกับปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย, (ออนไลน์),
แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com/Environment/> (10 กุมภาพันธ์ 2565).

²⁹นาท ตัณฑ์วิรุฬห์ และ พูนทรัพย์ สมุทรสาคร, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร,
(กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528), หน้า 70.

³⁰พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม
และสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ: ไทยสัมพันธ์, 2553), หน้า 35.

³¹เสวภา สุขประเสริฐ, รายงานการวิจัย เรื่องมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาความ
เข้มแข็งของชุมชนและองค์กรชุมชน : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเมือง (อบต.เมือง), (จังหวัดเลย, 2546).

ว่า วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม พระยาอนุนามราชชน ได้ให้ความหมายและสามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิต คือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามสามารถถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ เป็นผลผลิตส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษที่ที่แสดงให้เห็นเป็นภาษา ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี จนหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรม³²

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ให้คำนิยามสั้น ๆ ว่า “วัฒนธรรมคือ วิธีการดำเนินชีวิต” วิธีการดำเนินชีวิต คือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของคนในสังคมที่หล่อหลอมจนผ่านการปฏิสัมพันธ์ หรือได้รับการถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม กลายเป็นแบบแผนในความคิดการกระทำ ของคนส่วนใหญ่ และลักษณะเป็นกลางสามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้³³

นิเชต สุนทรพิทักษ์ กล่าวถึงวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอย่างแนบแน่นอยู่สององค์ประกอบคือ สถาปัตยกรรม ภูมิอากาศ และพระพุทธศาสนา จึงเป็นฐานสำคัญให้เกิดสังคมนิยมกรรม จนมีคำกล่าวติดปากต่อเนื่องกันว่า ในน้ำมีปลาในนามีข้าว³⁴

อมรา จำรูญศิริ ทำการศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้านตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ด้านเศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ มีอาชีพเพิ่มการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม พบว่าการปกครองมีระเบียบแบบแผนดำเนินการ โดยคณะกรรมการการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อบางอย่าง ผลกระทบทางลบ พบว่า ชาวบ้านมีค่าครองชีพสูงขึ้น ราคาที่ดินสูงขึ้น มีการอพยพแรงงานและบุกรุกป่าเพื่อทำไร่ ผลกระทบทางสังคมพบว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติลดน้อยลง ส่วนผลกระทบด้านลบได้รับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แต่ความเชื่อบางอย่างเช่น การนับถือศาลเจ้าพระยาศรีโตน ยังมั่นคงเหนียวแน่น เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแสดงถึงพลังวัฒนธรรมที่ก่อเกิดให้เกิดความสามัคคีเป็นพลังในการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน³⁵

³²พระยาอนุนามราชชน, *ความหมายของวัฒนธรรม*, (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2551), หน้า 54.

³³เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *กระบวนการทัศน์วัฒนธรรมไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย*, (กรุงเทพฯ : ชัดเชสมีเดีย, 2541), หน้า 10

³⁴นิเชต สุนทรพิทักษ์, *วัฒนธรรมข้ามชาติ : อุตสาหกรรมการครอบงำและความเสื่อม*, *วารสารทรัพย์สินทางปัญญา* ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2545, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.journalhri.com/pdf/1 มีนาคม 2565>.

³⁵อมรา จำรูญศิริ, “การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเลย), 2546, บทคัดย่อ

สรุปแนวคิดเรื่องวิถีชีวิต หมายถึง ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญของงามสามารถถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ เป็นผลผลิตส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ ที่แสดงให้เห็นเป็นภาษา ความเชื่อระเบียบ ประเพณี จนหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรม แนวคิดนี้สามารถนำมาใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษา ปραกฏการณ์การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับการดำเนินชีวิต การปรับตัว และอัตลักษณ์

7. ประเภทแนวคิดในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลง ที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or directed change) นั่นคือการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้า จะพัฒนาอะไร พัฒนาอะไรช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป็นต้น เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้น การพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม วัฒนธรรม และเป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคมคือความอยู่ดีกินดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย³⁶

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีแนวคิด 2 กระแส กระแสหนึ่ง เป็นแนวคิดของสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมเป็นหลักการพัฒนา เนื่องจากการพัฒนามุ่งพัฒนาเศรษฐกิจจนเกิดผลร้ายต่อธรรมชาติแวดล้อมเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล ดังนั้น การพัฒนาแบบใหม่จะต้องพัฒนาให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างยั่งยืน คือการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจและรักษาธรรมชาติแวดล้อมไว้ด้วยกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดกระแสนี้ จึงเน้นการพัฒนาคู่กับสิ่งแวดล้อม ส่วนแนวคิดกระแสที่สอง เป็นแนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่จัดให้มีทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (Word for Culture Development) โดยให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมเป็นหลักในการพัฒนา เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมา มุ่งความสำเร็จทางวัตถุจนละเลยคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจและรักษาคุณค่าของมนุษย์ไว้ด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนตามกระแสนี้ จึงเป็นการพัฒนาคู่กับคุณธรรม³⁷

เมธี ครองแก้ว ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชนบท หรือพัฒนาสังคมไว้ว่า คือ กระบวนการการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ตั้งใจกระทำขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อ

³⁶สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาสังคม, อ่างแล้ว, หน้า 3.

³⁷พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์, การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 31.

วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท โดยดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ คือ การปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปของชาวชนบท เช่น การอยู่ดีกินดี การส่งเสริมให้ชาวชนบทพึ่งมีความสามารถในการพึ่งตนเอง ปรับปรุงตัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากร และสภาพแวดล้อมในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองกับชุมชนภายนอกสังคม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน³⁸

ปรัชญา เวลารัชช ได้ให้ความหมายในการพัฒนาสังคมไว้ว่าเป็นกระบวนการใด ๆ ก็ตามทีกระทำโดยตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการปรับปรุง พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทส่วนใหญ่³⁹

กล้า ทองขาว และคณะ กล่าวถึงการพัฒนาสังคมไว้ว่า หมายถึงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บป่วย และความหวาดหวั่นตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรี ความใฝ่ฝันและความพึงพอใจในชีวิตของตนด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนาสังคม ได้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยกย่องตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาส และพันธนาการที่ขังขี้ กล่าวโดยสรุป การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนให้อยู่ดีกินดี มีความสุข⁴⁰

8. ประเภทแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง เนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชดำรัสว่า “เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ให้มีพอกเพียงพอกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้น มันเกินไป แต่

³⁸เมธี ครองแก้ว, การปรับตัวทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในองค์การร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่งเอเชียแปซิฟิก, (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 65.

³⁹ปรัชญา เวลารัชช, *หลักการจัดการศึกษา*, (กรุงเทพฯ : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2547), หน้า 5.

⁴⁰กล้า ทองขาว และคณะ, *การจัดการศึกษาฐานชุมชน*, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554), หน้า 44.

ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...”⁴¹

กรอบแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจชี้แนะถึงการดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชนในทุกด้าน ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง⁴²

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิบัติกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมอย่างดี

ประเวศ วะสี ได้เสนอถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงใน 7 ด้าน⁴³ได้แก่

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมในที่นี้ หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

⁴¹กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์*, (กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิสัย, 2549), หน้า 32.

⁴²ณรัชชอร์ ศรีทอง, *แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*, (กรุงเทพฯ : โอเอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2556), หน้า 35.

⁴³ประเวศ วะสี, *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2542), หน้า 4-5.

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่วุ่นวาย เดียวจนเดียวรวยแบบกะทันหัน เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียง จึงเกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติ และยั่งยืน

ความสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ 3 ประการ⁴⁴ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากการบริโภค จึงต้องคำนึงถึงการค้าจากผลผลิตส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภค และออกสู่ตลาดเป็นผลกำไรของเกษตรกร

2. เศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้าน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชน ก็จะได้รับดูแลให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ

3. เศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้หมายถึงแต่เพียงรายได้เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

9. ประเภทแนวคิด และทฤษฎีการพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง (Self-reliance) มีความหมายเป็นนัยต่าง ๆ⁴⁵ ดังนี้

1. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่าง ๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง

2. เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชนหรือองค์กรชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน ทั้งในด้านการแก้ปัญหา และด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

3. เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพา เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

⁴⁴ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, หน้า 33-34.

⁴⁵ ภิวัตน์ พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2553), หน้า 170.

4. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

แนวคิดพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง⁴⁶ ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการที่เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ที่มองเห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบ เป็นการพัฒนาแบบรอบด้านครบถ้วนเป็นธรรม เสมอภาค ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เน้นการพัฒนาเป็นองค์รวม คือ ต้องมีความเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเป็นพื้นฐาน โดยไม่แยกว่า ธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ แล้วให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีความเด่นชัดเฉพาะด้านเฉพาะเรื่องเป็นแนวทางเลือก

2. เน้นการพัฒนาที่ยึดระบบคุณค่า คือ ต้องมองเห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน ระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เน้นการบริหารและพัฒนาที่มีคนเป็นแกนกลางในการพัฒนา

3. เน้นการพัฒนาแบบครบถ้วนรอบด้าน คือ ต้องให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาในทุกด้าน และพร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกัน โดยมีเป้าหมายใหม่ที่การสร้างแนวทางการอยู่ร่วมกัน ที่มีความเป็นชุมชนเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา

4. เน้นการพัฒนาแบบกระจาย คือ ต้องเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความก้าวหน้าของทุกภาคส่วนของชุมชน ไม่ใช่เป็นระบบการพัฒนาที่ให้โอกาสแก่ผู้ที่เหนือกว่าทางด้านการเข้าถึงทรัพยากร เศรษฐกิจ และการเมือง อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างไม่เป็นธรรม

5. การพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นว่า ตนย่อมช่วยตนเองได้ก่อน

ในเรื่องของประเภทของการพัฒนาสังคมนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ในการพัฒนาสังคมที่นักวิชาการต่าง ๆ มีร่วมกันหรือใกล้เคียงกัน หลังจากนั้นได้นำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้⁴⁷

ทฤษฎีความทันสมัย ซึ่งความทันสมัยต้องมีทั้งความทันสมัยในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และด้านจิตวิทยา คือ การที่บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิธีคิด ความรู้สึกในการพัฒนา ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร เน้นการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดจินตภาพใหม่ของการพัฒนา และสามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม มีองค์ประกอบ 4 ประการคือ 1) นวัตกรรม (ความรู้ ความคิดใหม่ เทคนิค สิ่งของใหม่ ในสังคมหนึ่งสังคมใด) 2) ช่องทางการสื่อสาร 3) เวลา และ 4)

⁴⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-173

⁴⁷พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน, คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563), หน้า 35-36.

ระบบสังคม และปัจจัยภายนอก คือการเรียนรู้หรือรับองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากต่างประเทศ เพื่อนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ในประเทศของตน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเน้นการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในปัจจุบันและอนาคต โดยอาศัยความสมดุลในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ

แนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 คุณลักษณะ คือ ความมีเหตุผลพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข คือความรู้ และคุณธรรม ในการนำมาพัฒนาตน พัฒนาสังคม และประเทศ และแนวคิดสุดท้าย

แนวคิดและทฤษฎีการพึ่งตนเอง ถ้าหากบุคคลสามารถพึ่งตนเองได้ทางความคิด การตัดสินใจที่รอบคอบ รู้เท่าทัน จะนำไปสู่การพึ่งตนเองในการปฏิบัติที่ไม่แข่งขันกัน แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการพัฒนาในแบบองค์รวม ที่มองคุณค่าของคน และสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบ เพื่อการพัฒนาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

2.2 การพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นวัดบ้านหรือวัดป่า ก็ล้วนต้องมีบทบาทและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หากว่าแต่ละวัดอาจจะมีกระบวนการบริหารจัดการแตกต่างกันออกไปบ้าง ขึ้นอยู่กับนโยบายของเจ้าอาวาส ซึ่งอยู่ภายใต้กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น

บทบาทและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสงฆ์ ประกาศโดยมหาเถรสมาคม ซึ่งอยู่ในหมวด 2 ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535⁴⁸

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น

ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

⁴⁸วิรัช ธิพันธ์เมธี และทอไบ ธีรานันท์ทางกูร, ผู้รวบรวม, *คู่มือพระสังฆาธิการ*, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2546), หน้า 16-40.

3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือสำนักอาศัยอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม พอจะสรุปได้ว่า บทบาทหลักของพระสงฆ์วัดป่าแก้วพระเทพนิมิตมี 6 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการปกครอง การปกครองดูแลอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ที่อ่อนพรรษากว่าให้เคร่งครัดในการศึกษาและปฏิบัติตามวินัยพระสงฆ์ โดยเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ปกครองต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เป็นการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

2. ด้านศาสนศึกษา การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อรักษาพระธรรมวินัย เพื่อใช้ในกิจการสงฆ์ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม เพื่อสร้างศาสนทายาท ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมด้านการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี เพื่อความมั่นคงในพระศาสนา

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การสงเคราะห์การศึกษาที่นอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการสงเคราะห์ประชาชนหรือภิกษุสามเณร เป็นการสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา รวมถึงโรงเรียนสงเคราะห์ เด็กยากจน ศูนย์อบรมเด็ก ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาและโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาซึ่งมีการเรียนทั้งพระปริยัติธรรมหมวดบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง แต่เน้นหนักวิชาทางสามัญศึกษา

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การประกาศพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าแก่คนทั่วไป โดยไม่เลือกชั้นวรรณะทุกโอกาส

5. ด้านสาธารณูปการ การสร้างสิ่งก่อสร้างและพัฒนาวัดเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมุ่งประโยชน์ให้คนทั่วไปได้ศึกษาพระพุทธศาสนา

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ การให้การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนทั่วไป ทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุ โดยให้คำปรึกษาหารือและให้วัตถุสิ่งของตามความพร้อมและกำลังความสามารถที่จะช่วยได้⁴⁹

2.2.1 ประวัติและความเป็นมาของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต อำเภอกุฉินท จันทบุรี

เมื่อปี พ.ศ. 2508 หลวงปู่ลี กุสลธโร หลวงปู่คำผง กุสลธโร และ หลวงปู่จันทร์ เรืองคุณโร ได้เดินทางมาบำเพ็ญสมณะธรรมในบริเวณป่าดงดิบ ใกล้กับวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต ในปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “บ้านตายเลียน” เพราะเหตุว่าที่บ้านตายเลียนนี้เป็นป่าดิบ และมีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น

⁴⁹ กัลยลักษณ์ อยู่เย็น, “บทบาทของวัดป่าแก้วกระบวนการพัฒนาคนและสังคม”, ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์และการพัฒนาสังคม, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา), 2558, หน้า 20.

เสื่อ ช้างป่า หมี่ หมูป่า เป็นต้น และด้วยเป็นชนบทห่างไกลความเจริญ มีไข้ป่าชุกชุม หากใครเป็นโรคมาเลเรีย ก็ตายสถานเดียว ที่นี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านตายเลียน” ตามภาษาชาวบ้าน แต่ต่อมาภายหลังทางราชการจึงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “บ้านทุ่งตาลเลียน”

ในขณะที่ปฏิบัติสมณะธรรมอยู่นั้น หลวงปู่จันทร์เรียน คุณวโร ท่านได้นิมนต์ว่า⁵⁰ มีเทวดามาแนะนำให้ไปปฏิบัติธรรม บำเพ็ญสมณะธรรมภาวนา ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านตายเลียน ซึ่งมีสภาพเป็นป่า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง โดยมีภูเขาล้อมรอบ และมีภูเขาเล็ก ๆ 4 ลูก เรียงรายอยู่ด้านหน้าบริเวณวัด สภาพป่าโดยทั่วไปเป็นชนิดป่าเต็งรัง มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กขึ้นอยู่ปะปนกันไม่ค่อยหนาแน่น ตามพื้นล่างมักจะมีจุด และหญ้าเพ็ก ซึ่งเป็นไม้ไผ่ขนาดเล็กขึ้นอยู่ทั่วไป พื้นที่แห้งแล้งดินร่วนปนทราย หรือ กรวดลูกรัง ความสมบูรณ์ของดินน้อย ต้นไม้แทบทั้งหมดสลัดใบและมักเกิดไฟป่าลุกลามทุกปี ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง กราด พะยอม ติว เตี้ยว มะค่าแต้ ประดู่ แดง สมอไทย ตะแบกเลือด แสลงใจ รกฟ้า ฯลฯ มีพื้นที่ป่าบางแห่งมีลักษณะค่อนข้างไปทางชนิดป่าเบญจพรรณ พันธุ์ไม้ชนิดสำคัญได้แก่ ประดู่ แดง มะค่าโมง ตะแบก มะเกลือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่ที่สำคัญอีกหลายชนิด เช่น ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ขาง ไผ่รวก ไผ่ไร่ เป็นต้น สถานที่ปฏิบัติสมณะธรรมแห่งนี้ จึงได้ตั้งชื่อว่า “วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ตั้งอยู่ที่ ตำบลตาลเลียน อำเภอกุฉินชัย จังหวัดอุดรธานี อยู่ห่างจากจังหวัดอุดรธานีไปทางทิศตะวันตก 40 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 530 ไร่ ประกาศวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2552 มีถาวรวัตถุ กุฏิ 15 หลัง ศาลาการเปรียญ 1 หลัง วิหารธรรม ชิตมาโร 1 หลัง พระพุทธรูปปางไสยาสน์ 1 องค์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2514 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) มีพระสงฆ์จำพรรษา 13 รูป โดยมีพระสมเฏียรติ ชิตมาโร อายุ 67 ปีพรรษา 46 (3 พฤษภาคม พ.ศ.2565) ชาวบ้านเรียกท่านว่า หลวงปู่สมเฏียรติ ชิตมาโร เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

ประวัติหลวงปู่สมเฏียรติ ชิตมาโร หลวงปู่สมเฏียรติ ชิตมาโร ท่านถือกำเนิดเมื่อวันอังคารที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2498 ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 6 ปีมะแม ท่านเกิดในสกุล “จันทร์วงศ์” เป็นบุตรชายคนที่ 4 ในจำนวนพี่น้อง 5 คน ณ บ้านสร้างเสี้ยน ต.หนองบัวใต้ อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู (ตอนนั้นคือจังหวัด อุดรธานี) สมัยเมื่อเกิดเป็นทารกแรกคลอดมีสายรกพันคอและเฉวียงปากคล้ายสายสะพายบาตรออกมาด้วย บิดาท่านจึงอุทานออกมาว่า ลูกคนนี้ต้องได้บวชเป็นพระแน่นอน เมื่อเติบโตใหญ่หลวงปู่สมเฏียรติ ได้เคยบอกเพื่อน ๆ ว่า ถ้าอายุครบ 21 ถึงอายุเกณฑ์ทหารแล้ว ถ้าจับไม่โดนใบแดง ติดทหาร ท่านจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ นี่เป็นสัจจะวาจาที่ท่านตั้งไว้เป็นคำสัตย์ หลังจากไม่ติดทหาร ท่านจึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกนิกายเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2519 ณ

⁵⁰หลวงปู่สมเฏียรติ ชิตมาโร, ประวัติและปฏิปทา, 108 พระเกจิ รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.108prageji.com/หลวงปู่สมเฏียรติ/> (10 มีนาคม 2565).

พัทธสีมาวัดจันทประสิทธิ์ บ้านสร้างเสียน ต.หนองบัวใต้ อ.ศรีบุญเรือง จ.หนองบัวลำภู โดยมีหลวงปู่บุญมา สุชีโว วัดป่าสุขเกษม อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ทองสูน สุธัมโม เป็นพระผู้สอนนาค และเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์จันทร์ลา เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า “ชิตมาโร” แปลว่า “ผู้พิชิตมาร”

ภายหลังอุปสมบท หลวงปู่หวัน จุลปณฺธิโต แห่งวัดถ้ำกลองเพล ได้ขอให้ พระอาจารย์สมเกียรติ ชิตมาโร ขึ้นไปจำพรรษาที่วัดป่าภูเก้า บ้านดอนหัน อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าภูเก้า อยู่ถึง 3 พรรษา จากนั้นในพรรษาที่ 4 ท่านได้ไปอยู่ที่วัดป่าประสิทธิ์สามัคคี (วัดของท่านพระอาจารย์สุพัฒน์ สุขกาโม) บ้านต้าย อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร พรรษาที่ 5 อยู่ที่วัดญาณสังวร อ.บางละมุง จ.ชลบุรี พรรษาที่ 6 วัดป่าหมากแข้ง (วัดหลวงพ่อดวง อ.สโอม) อ.วังสะพุง จ.เลย พรรษาที่ 7 วัดป่าทรายทอง อ.แม่จัน จ.เชียงราย พรรษาที่ 8 กลับไปจำพรรษาอยู่ที่วัดจันทประสิทธิ์ที่ท่านอุปสมบท พรรษาที่ 9 วัดป่าสนามมธรรมสถานของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม อ.ภูเรือ จ.เลย พรรษาที่ 10-11 วัดถ้ำพระเทพนิมิตบ้านทุ่งตาลเสียน อ.กุดจับ จ.อุดรธานี พรรษาที่ 12-13 ท่านปฏิบัติธรรมอยู่ที่ภูลังกากับหลวงปู่บุญมี ปริบุญโณ ณ วัดถ้ำยานาโพธิ์ อ.บ้านแพง จ.นครพนม (จนองค์ท่านหลวงปู่บุญมี จะกล่าวกับญาติโยมที่คุ้นเคยว่าหลวงพ่อดวงสมเกียรติ คือลูกชายองค์โตของท่าน) พรรษาที่ 14 ได้ติดตามหลวงปู่บุญมี ปริบุญโณ มาอยู่จำพรรษาที่วัดป่าบ้านใหม่ ต.เมืองพาน อ.บ้านฝ่อ จ.อุดรธานี จากนั้นจึงได้กลับมาอยู่ที่วัดถ้ำพระตาลเสียน หรือวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิตแห่งนี้ ตั้งแต่พรรษาที่ 15 จนถึงปัจจุบันนี้ พรรษาที่ 46 รวม 31 ปีแล้ว⁵¹

2.2.2 บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอ กุดจับ จังหวัดอุดรธานี

โดยทั่วไป บทบาทของพระสงฆ์ และวัดที่ทำอยู่หลังจากสังคมไทยได้ก้าวขึ้นสู่ยุคพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เปลี่ยนไปด้วย โดยมีหน้าที่ดังนี้⁵²

1. พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วยการปฏิบัติธรรมต่าง ๆ
2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทั้งระบบปริยัติธรรมแผนเดิมคือบาลี นักธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการสื่อสารธรรมทางสื่อมวลชน
3. เป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงาน เป็นผู้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและการพัฒนาชนบท เป็นตัวอย่างกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเป็นต้น

จากบทบาทข้างต้นทั้ง 3 ประการ สอดคล้องกับแนววิถีปฏิบัติของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิตเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาจิตวิญญาณ ด้วยลักษณะของความเป็นป่าธรรมชาติที่อุดม

⁵¹หลวงพ่อดวงสมเกียรติ ชิตมาโร, ประวัติและปฏิปทา, 108 พระเกจิ รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <https://www.108prageji.com/หลวงพ่อดวงสมเกียรติ/> (17 มีนาคม 2565).

⁵²พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2549), หน้า 159-184.

สมบูรณ์ทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยร่มเงาของไม้นานาพันธุ์ทุกอย่างสงบ สะอาด ปราศจากเสียงรบกวนใด ๆ ถ้าจะมีก็เพียงเสียงนกในธรรมชาติที่ดังมาเป็นระยะ ๆ เหมาะกับสมณะและผู้ปฏิบัติ⁵³

จากการศึกษาพบว่า วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ตามคุณลักษณะดังนี้

1. มีปฏิปทาตามแบบวัดป่ากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีสภาพเป็นป่าร่มรื่น สงบ สะอาด พระภิกษุสงฆ์ฉันภัตตาหารวันละครั้ง และฉันในบาตร โดยมีวัตถุประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์เน้นการปฏิบัติจริงจังในเรื่องการปฏิบัติสมาธิภาวนา ขณะเดียวกันก็มุ่งพัฒนาคนด้านจิตใจ ให้เข้าใจโลก รู้จักตัวเอง รู้จักความทุกข์ ยอมรับความจริง และปรับแนวทางการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยการพัฒนาจิตใจตนเอง และแก้กมลสังคมา เป็นที่พึ่งทางใจของ เป็นที่ฝึกปฏิบัติ สมาธิภาวนา และเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจของชุมชน

2. มีบทบาทในการพัฒนาสังคมทั้ง 6 ด้านซึ่งเป็นไปตามกฎหมายของมหาเถรสมาคม ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์

3. บทบาทการพัฒนาคนและสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต มีการอบรมสมาธิภาวนา การบรรพชาอุปสมบท การเผยแผ่ธรรมะ แจกหนังสือธรรม การสวดมนต์ การเทศนาฟังธรรม มีผลทำให้ผู้คนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมทางกาย การแต่งกาย การสำรวม มีความอ่อนน้อม มีวินัย มีความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว ทางวาจาสำรวมระวัง ไม่ก้าวร้าว ทางด้านจิตใจ มีความเมตตา เอื้อเฟื้อ จิตใจดีมีความเกรงใจผู้อื่น ซื่อสัตย์ จริ่งใจ ใจเย็น มีสติ มีเหตุผล อดทน กตัญญูรู้คุณ และมีความเสียสละ ด้านปัญญา สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รู้เท่าทัน รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้านสังคม ผู้ที่ได้รับการขัดเกลามาอย่างดีจะมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม มีจิตคิดอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชน โดยทุ่มเทให้ทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกาย

2.3 สรุปการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอภูคัง จังหวัดอุดรธานี

บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต จากการศึกษามีสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาวัดตามคุณลักษณะของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต เพื่อให้เอื้อต่อการเป็นวัดที่สะอาด ร่มรื่น สงบ เหมาะกับการเจริญสมาธิภาวนา พระภิกษุสงฆ์เคร่งครัดในพระธรรมวินัย มุ่งเน้นการพัฒนาสติและปัญญาโดยการเจริญสมาธิ ภาวนา และใช้หลักของชุตังควัตร เช่น การฉันภัตตาหารมือเดียว และฉันในบาตร มีเสนาสนะอยู่ในป่า เป็นต้น

2. บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต มีทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

⁵³แสงเพชร, จากหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ถึงหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, (กรุงเทพฯ : ไพลินบุ๊คเน็ต, 2541), หน้า 47-57.

1. บทบาทด้านการปกครอง พระภิกษุสงฆ์จะยึดหลักธรรมวินัย และกฎข้อบังคับของวัด เพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีล เพื่อความน่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ศาสนิกชน พระภิกษุสงฆ์จะอยู่เหมือนปกครองตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นงานประจำตามที่ได้รับมอบหมาย ตามแบบปฏิบัติและปฏิปทาของพ่อแม่ครูอาจารย์สั่งสอนอบรมสืบต่อกันมา

2. บทบาทด้านศาสนศึกษา วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต จะมุ่งเน้นให้พระภิกษุสงฆ์และประชาชน ผู้สนใจทั่วไปปฏิบัติสมาธิภาวนา ดูใจตนเองเพื่อขัดเกลาจิตใจมากกว่าที่จะมุ่งให้เรียนรู้หนังสือเกินความจำเป็น

3. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเกี่ยวกับการส่งเสริม อดทน ช่วยเหลือ ด้านการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ทุนการศึกษาแก่สถานศึกษาและบุคคลที่กำลังศึกษา

4. บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา โดยเน้นการเผยแผ่ธรรมะ การแสดงธรรมเทศนา การเผยแผ่ทางสื่อโซเชียล หนังสือธรรมะ และการอบรมสมาธิภาวนากับบุคคลทุกเพศทุกวัย

5. บทบาทด้านสาธารณูปการ สร้างเรือนพักของผู้ปฏิบัติธรรม มีน้ำประปา ไฟฟ้า และขยายศาลาเพื่อรองรับผู้ปฏิบัติธรรมที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี

6. บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต จะสงเคราะห์ตั้งแต่อาหารการกินที่เหลือในแต่ละวัน ให้กับวัดที่ขาดแคลน คนยากจนในหมู่บ้านโดยของที่รับบริจาคมา วัดจะจัดสรรปันส่วนไปยังที่ต่าง ๆ ตามที่เห็นสมควร การสงเคราะห์เด็กยากจน และบริจาคปัจจัยหรือสิ่งของต่าง ๆ ให้กับสังคมตามที่ร้องขอจากทางวัด

3. กระบวนการพัฒนาคนและสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตพบว่า ผู้ที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนา จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านบุคลิกภาพ แง่คิด มุมมอง ทศนคติ การพัฒนาคนจะเน้นทั้งทางด้านร่างกาย ตั้งแต่การแต่งกายที่เหมาะสมตามกาลเทศะ การสำรวม ความอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้มีความเมตตา เอื้อเพื่อเสียสละ กตัญญูรู้คุณ อดทน อดกลั้น มีความสุจริต จริ่งใจ ไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งยั่วยุต่าง ๆ การพัฒนาทางด้านปัญญา สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รู้เท่าทัน รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่วนผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับสังคม พบว่า ผู้ที่ได้รับการขัดเกลา มาอย่างดีแล้วจะซึมซับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาหรือของหลวงปู่สมเกียรติ ชิตมาโร (เจ้าอาวาส) จะออกมาช่วยเหลือสังคม มาบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชน ทั้งในด้านกำลังทรัพย์และกำลังกายอย่างน้อยที่สุด คือ การมาทำบุญและรับใช้ใกล้ชิดกับวัดเพื่อพัฒนาจิตใจ และปัญญาให้กับตนเอง

บทที่ 3

หลักพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญา เป็นปรัชญาสายนาสาดิกะ คือสายที่ไม่นับถือพระเจ้า เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อเทวนิยม คือไม่นิยมพระเจ้านี้มีความเชื่อในเหตุผลนิยมถือว่ามนุษย์เป็นใหญ่ในตัวเอง ควบคุมตัวเอง ปฏิเสธพรหมลิขิต ตามประวัติของพุทธปรัชญามีรายละเอียดดังต่อไปนี้ พุทธปรัชญาเกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดีย เมื่อ 80 ปี ก่อนพุทธศักราชหรือก่อนคริสตกาล 623 ปี โดยเจ้าชาย “สิทธัตถะ” ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ แห่งชมพูทวีป ตามตำนานกล่าวว่าเมื่อแรกประสูติสิทธัตถะได้รับการทำนายว่า 1. ถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 2. ถ้าออกผนวชจะได้เป็นศาสดาของโลก สิทธัตถะได้รับการศึกษาศิลปะวิทยาการอย่างดีตามฐานะแห่งโอรสชาติริย์ เมื่อพระชนมายุได้ 16 พรรษา ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิง “พิมพา” หรือ “ยโสธรา” มีโอรส 1 องค์ ชื่อ “ราहुล” สิทธัตถะทรงเบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาสจึงเสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษาบำเพ็ญเพียรและแสวงหาโมกขธรรมเป็นเวลา 6 ปี จึงได้ตรัสรู้สำเร็จเป็น “พุทธ” เมื่อพระชนมายุได้ 35 พรรษา ทรงเสด็จจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ ในชมพูทวีป เพื่อประกาศสัจธรรมเป็นเวลา 45 ปี เสด็จดับขันธปรินิพพานเมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา ก่อนคริสต์ศักราช 543 ปี คำว่า “พุทธ” แปลว่า ผู้รู้หรือผู้ตื่นแล้ว หมายถึง การรู้แจ้งซึ่งสภาวะธรรมต่างๆ ตามสภาพที่เป็นจริง หรือการตื่นตื่นขึ้นจากการหลงมกมาย ความเป็นทาสของกิเลสและตัณหาเป็นต้น ปรัชญาพุทธนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งปรัชญาทางพุทธศาสนา¹

3.1 หลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ตามที่ทราบกันโดยทั่วไป พุทธปรัชญา มีความหมายอย่างหลากหลาย ดังที่มีนักวิชาการในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้ความหมายไว้ดังนี้²

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.สุนทร ฌ รัชชี กล่าวไว้ว่าหลักพุทธปรัชญา คือ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของปรัชญา พุทธปรัชญา จะจำกัดวงอยู่ในส่วนที่เป็นศาสนธรรมของพระพุทธศาสนาเท่านั้น จะไม่รวมถึงส่วนที่เป็นศาสนา ศาสนบุคคล ศาสนพิธีและศาสน

¹ปรัชญา, พุทธปรัชญา, Philosophy, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://philosophy-2013.blogspot.com/2014/02/buddhist-philosophy.htm>, (19 มีนาคม 2565).

²พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, “พุทธปรัชญา : วิเคราะห์และวิจารณ์”, *วารสาร ศึกษาศาสตร์ มจร*, คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, 2560, หน้า 89.

สถานเว้นเสียแต่ว่าส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะไปเกี่ยวข้องกับศาสนธรรมที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลเชิงปรัชญาด้วยเท่านั้น

หลักพุทธปรัชญา พระพุทธเจ้าทรงอุปมาหลักคำสอนทั้งหมดดุจพวงแพ หรือเครื่องใช้เครื่องอาศัย มิใช่มีไว้เพื่อไ้อวด หรือเพื่อยึดมั่น แต่เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หลักการที่ว่า สิ่งที่พิสูจน์ได้เท่านั้นคือ ความจริง พุทธศาสนาได้ประกาศไว้กว่า 2,500 ปีมาแล้วว่า ความจริงจะต้องเป็นสิ่งที่ 1. มีเหตุผล 2. พิสูจน์ทดลองได้ 3. เป็นที่ยอมรับกันโดยผู้รู้ทั้งหลายและ 4) เป็นความจริงสากลตลอดไป³

รองศาสตราจารย์ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน ก่อว่าว่า พุทธปรัชญา ได้เน้นความสำคัญที่ความคิด ความเชื่อของมนุษย์มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะเป็นตัวกำหนด ชี้นำการกระทำทุกอย่างในทุกกิจกรรมที่กระทำ ฉะนั้น ปรัชญาอนัตตา จึงมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์ความจริงที่แท้ในเรื่องนี้ให้แจ่มแจ้งเพื่อปลุกฝังความเข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้อง (สัมมาทิฏฐิ) ในระดับต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลที่น่าปรารถนาทั้งในชีวิตส่วนตนเองและสังคม เช่น ระดับธรรมดา – บุคคลเมื่อเข้าใจความจริงข้อนี้แล้ว จะตระหนักในพฤติกรรมที่ตนเองหลอกลวงตนเองมาตลอดด้วยการเห็นแก่ตัวอันเป็นความหลงผิดว่ามีตัวตนแน่นอน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า : ผู้ไม่เข้าใจความจริงแท้ ย่อมจะพรั่นพุดอยู่ว่า บุตรของเรามีทรัพย์สินสมบัติของเรามี (แล้ว) บุตรและทรัพย์จะมีแต่ที่ไหนเล่า” และระดับสูง : พุทธปรัชญาชี้ว่า เมื่อรู้แจ้งในเรื่องอนัตตาชื่อว่ารู้แจ้งในสังขธรรมแห่งชีวิต ชื่อว่าบรรลุถึงอุดมคติสูงสุดที่พุทธปรัชญาประสงค์ จะได้รับผลคือ ความสุขสงบและความเป็นอิสระ⁴

รองศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ แสนบุราณ กล่าวไว้ว่า หลักพุทธปรัชญา คือ หลักคำสอนพื้นฐานของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องที่เป็นความจริงและมีเหตุผล เป็นหลักการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จมี 5 ประการ คือ

1. เว้นจากการทำความชั่วทั้งปวง⁵ (สัพพปาปัสสะ อกรรมัง คือ คือล) ทำแต่ความดี (กุสลัสสุสัมปทา คือ สมาธิ) และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (สจิตตปริโยทปนัง คือ ปัญญา)
2. เน้นการปฏิบัติ ถือว่าความจริงต้องเกิดมาจากการปฏิบัติมิใช่มาจากการเรียนรู้ หรือการท่องจำจากตำรา
3. เน้นการดับทุกข์ ทุกศาสนาจะมีคำสอนเรื่องการพ้นทุกข์ จะต่างกันที่การปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์และภาวะของการดับทุกข์เท่านั้น

³สุนทร ธี รังษี, พุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). 2550, หน้า 10.

⁴ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, เอกสารประกอบคำบรรยาย พบ 307 สัมมนาสารัตถะแห่งพุทธศาสนาและปรัชญา. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 76-77.

⁵ที.มหา.10/90/50

4. เน้นทดสอบพิสูจน์ ยึดถือหลักเหตุผลและเป็นเหตุผลที่ทำทนายให้คนพิสูจน์ (เอหิปปัสสิโก) โดยมีให้เชื่อถือแบบงมงายไร้หลักการหลักเหตุผล

5. เน้นหลักสันติ เริ่มตั้งแต่สันติระดับต้นจนถึงระดับสูงสุด คือ นิพพาน สันติระดับต้น คือ การรักษากายและวาจาให้สงบโดยการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม เมื่อเขาทำสมาธิอยู่ประจำเขาก็จะสงบไม่ฟุ้งซ่าน⁶

อดิศักดิ์ ทองบุญ กล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นปรัชญา เพราะพระพุทธรศาสนาถือทั้งหลักศรัทธาและปัญญา (เหตุผล) ตามหลักคำสอนและยังได้กล่าวถึงคัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาว่าเป็นอุบัติการณ์แห่งพุทธปรัชญาอีกด้วย ที่ได้กล่าวไว้เช่นนี้ เพราะได้วิเคราะห์จากหลักคำสอนในพระพุทธรศาสนาที่ว่าด้วยปัญญา (เหตุผล) เป็นสำคัญ มิใช่ศาสนาที่สอนให้คนเชื่อเพียงอย่างเดียว แต่สอนให้คนใช้วิจารณ์ญาณและลงมือพิสูจน์หลักคำสอนต่าง ๆ ว่าเป็นจริงตามที่กล่าวหรือไม่ ซึ่งตรงกับหลักการของปรัชญาที่มุ่งให้คนแสวงหาความรู้และความจริงด้วยเหตุผล⁷

ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์ กล่าวว่า ปรัชญาพุทธ เป็นลักษณะ “สัจนิยม” หรือ “ธรรมชาติ” ถือว่าสภาวะธรรมทั้งหลายต้องเป็นไปตามหลักแห่งธรรมชาติและหลักแห่งความเป็นจริง ดังนั้นปรัชญาพุทธจึงสั่งสอนโดยเน้นหลักที่เหตุผลและวิจารณ์ญาณ โดยการเตือนสติให้คนทุกคนได้คิดพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญดูก่อนด้วยปัญญาของตนเอง ก่อนที่จะเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของใคร ๆ⁸

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่าไว้ว่า พุทธปรัชญา คือ เป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธรเจ้า เป็นปรัชญาที่ตระหนักในความจริงที่เรียกว่า “สัจนิยม” อันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบันดาลให้เป็นไป จึงเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” แต่บางลัทธิอาจจะมองพุทธปรัชญาเป็นสุขนิยมบ้าง อสุขนิยมบ้าง หรือทุนิยมบ้าง จะเป็นจริงหรือไม่ ควรศึกษาไตร่ตรองดูให้ถ้วนถี่ด้วยเหตุผลและด้วยวิญญูณของวิญญูชนก่อน การจะเชื่ออะไรว่าเป็นจริงควรใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญาของตน ดังในกาลามาสูตร หรือเกสปุตตสูตรว่า

1. อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา
2. อย่าเชื่อโดยถือสืบ ๆ กันมา
3. อย่าเชื่อโดยการเล่าลือ
4. อย่าเชื่อด้วยการอ้างตำรา หรือคัมภีร์
5. อย่าเชื่อด้วยการอ้างเหตุผลทางตรรกะ
6. อย่าเชื่อด้วยการอนุমান

⁶ประยงค์ แสนบุราณ, *ปรัชญาอินเดีย*, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2547), หน้า 56-57.

⁷อดิศักดิ์ ทองบุญ, *ปรัชญาอินเดีย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : บริษัท ออมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532), หน้า 49.

⁸ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์, *ปรัชญาเบื้องต้น*, (กำแพงเพชร : วิทยาลัยครูกำแพงเพชร), 2526, หน้า 62.

7. อย่าเชื่อด้วยการคิดแบบเอาตามแนวเหตุผล
8. อย่าเชื่อเพราะตรงกับความเห็น หรือทฤษฎีที่ตนคิดไว้
9. อย่าเชื่อว่ารูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้ หรือน่าเชื่อถือได้
10. อย่าเชื่อว่าท่านสมณะนี้เป็นครูอาจารย์ของเรา

ฉะนั้น การจะเชื่ออะไรตนต้องเข้าใจแจ่มแจ้ง หรือเรื่องนั้นต้องประจักษ์แจ้งแก่ตนแล้วและสามารถเกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมเมื่อปฏิบัติตาม?

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธีรโชติ เกิดแก้ว กล่าวไว้ว่า พุทธปรัชญา หมายถึง วิทยาการชั้นสูงที่สอนให้มนุษย์รู้จักตัวเอง ผู้อื่นและสิ่งอื่น ๆ ตามความเป็นจริงและเป็นวิทยาการที่ต้องลงมือศึกษาและปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีความหลุดพ้นจากกิเลสตามลำดับขั้นเป็นเป้าหมาย¹⁰

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง กล่าวว่า พุทธปรัชญา เรียกว่า “ปรมาัตถธรรม” (ปรม + อัตถ + ธรรม = ธรรมที่มีอยู่จริงอย่างยิ่งในโลกของเรานี้ ทางพุทธปรัชญา จำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ก) รูปธรรม ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่จริงอันเรียกว่า รูป ซึ่งมีอยู่ต่างหากจากนามธรรมและเป็นตัวยืนยันให้จิตรับรู้อารมณ์ หรือหลุดพ้น (วิมุต) จากการรับรู้ มีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ 1.เปลี่ยนแปลงคุณภาพได้ (รูปที่ตีตี รูป) กับปัจจัยปรุงแต่ง 2.แปรสภาพได้ (วิภรณ รส) คือ การกระทำกับปัจจัยที่มีอิทธิพลเหนือกว่า และ 3. โดยตัวของมันเองเป็น อภัยกถ (อภัยกตา) คือ ไม่ดี, ไม่ชั่ว, ไม่เป็นคุณ, ไม่เป็นโทษ และ ข) นามธรรม ได้แก่ ธรรมชาติที่มีใจรูป ซึ่งมีคุณภาพสามารถมีสัมพันธ์ด้วยการรับรู้ จำแนกแยกเป็น 3 ชนิด 1. จิต คือ ธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ 2. เจตสิก คือธรรมชาติที่เป็นสัมปโยค (กำกับอยู่ด้วยกัน) กับจิต โดยอุปมาอุปมัยว่า ถ้าจิตเป็นราชรถ เจตสิกก็เป็นสารถีประจำราชรถนั้น และ 3. นิพพาน คือ สภาพของจิตที่ได้รับการชำระแล้วจากกิเลส ตัณหา อุปทาน, มีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้งแล้วซึ่งสภาพธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงของรูปและนาม, และหลุดพ้นจากเหตุและขันธทั้งหลายทั้งปวง จนบรรลุถึงซึ่งความสงบเยือกเย็นอย่างแท้จริง¹¹

สรุปแล้ว ความหมายของพุทธปรัชญานี้มุ่งเน้นไปที่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเป็นการอธิบายหลักคำสอนแต่ละหัวข้อด้วยวิธีการทางปรัชญา เพื่อค้นหาความจริงของชีวิต และกฎธรรมชาติในโลก โดยมุ่งให้ปฏิบัติเพื่อดับกิเลส และกองทุกข์ พุทธ แปลว่า ผู้รู้หรือผู้ตื่นแล้ว หมายถึง การรู้แจ้งซึ่งสภาวะธรรมต่าง ๆ ตามสภาพที่เป็นจริง หรือการตื่นขึ้นจากความมกมาย ความเป็นทาสของกิเลสตัณหา เป็นต้น ดังตัวอย่างเรื่องนิพพาน ก็เป็นการศึกษาหลักคำสอนเรื่องนิพพานใน

⁹บุญมี แทนแก้ว, *ปรัชญาเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2544), หน้า 53-54.

¹⁰ธีรโชติ เกิดแก้ว, *พุทธปรัชญา : มติการมองโลกและชีวิตตามความจริง*, (กรุงเทพฯ : บริษัท คอมเมอริเชี่ยลเวิลด์มีเดีย จำกัด), 2553, หน้า 24.

¹¹สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, *พุทธปรัชญากับปรัชญามาร์กซิสต์*, (กรุงเทพฯ : บริษัทพบพิธการพิมพ์ จำกัด), 2524, หน้า 2-3.

พระพุทธศาสนาเพื่อต้องการสรุปหาความจริงเกี่ยวกับความมีอยู่จริงของนิพพานดังกล่าว ดังนั้น ความหมายของพุทธปรัชญาที่นักวิชาการข้างต้นทั้งหมดกล่าวมาจึงเป็นการให้ความหมายบน องค์ประกอบของศาสนาในเรื่องศาสนธรรมหรือพุทธธรรมเป็นหลัก

3.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคม

การพัฒนาคือกระบวนการที่ภาคส่วนทั่วไปในสังคม ต้องการให้เกิดสิ่งๆ ที่เรียกกันว่า เป็น คุณภาพประสิทธิภาพ และสุขภาพ ในระดับชีวิต ระดับชุมชน ระดับองค์กร และระดับสิ่งแวดล้อมตาม มาตรฐานที่กำหนดไว้การวางแผน เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา และเป็นจุดสำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยง ได้ การวางแผนเป็นการดำเนินการโดยครอบคลุม ปัญหาความต้องการ วิธีการดำเนินการ งบประมาณ เป้าหมายและการประเมินผล การวางแผนกับการพัฒนา จึงต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน

ในทางวิชาการ การพัฒนาสังคม หมายถึงกระบวนการสร้างความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า และสร้างความเข้มแข็งหรือความยั่งยืนให้แก่ระบบต่าง ๆ ในสังคม และสังคมดำรงอยู่ ได้อย่างสมดุล ระบบต่าง ๆ ในสังคม คือ สถาบันทั้งหลายที่รวมตัวกันเป็นโครงสร้างยึดเหนี่ยวสังคมให้ เป็นปึกแผ่นเป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน และสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ภาพทางสังคม ในลักษณะพึ่งพา อาศัยกัน ระบบสังคมที่สำคัญประกอบด้วยครอบครัว การศึกษาการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและความเชื่อ

ในหลักทางพุทธปรัชญา การพัฒนา คือ กระบวนการสร้างความเจริญงอกงามทาง สติปัญญา หรือ ปัญญาภาวนา คือ ความเจริญงอกงามทางอารมณ์ หรือ สีลภาวนา¹² ซึ่งเป็นการ พัฒนาให้บุคคลมีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่ รู้จักรับผิดชอบปฏิบัติงานเป็นสมาชิกที่ดีมีศีลธรรมอยู่ร่วมกับ บุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขความเจริญงอกงามทางร่างกาย หรือกายภาวนา ซึ่งหมายถึง กระบวนการพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพ พลานามัยที่สมบูรณ์ และความเจริญงอกงามทางจิต หรือ จิตตภาวนา¹³ ซึ่งหมายถึงกระบวนการฝึกอบรมจิตใจให้มีคุณธรรมคือความรักความเมตตา รู้จัก เสียสละไม่เห็นแก่ตัว การฝึกอบรมจิตใจให้มีสติมีสมาธิ มีความสงบรู้จักระงับอารมณ์โกรธ โสภ หลง การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา คือการพัฒนาให้บุคคลเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (ตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม) มีการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน (สังคหธรรม) รวมตัวกัน (สามัคคี) ในการป้องกันอันตราย และการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและรวมตัวกันปรึกษาหารือประเด็นการประก รกอบอาชีพการบริหารกิจการต่าง ๆ ในสังคม¹⁴ (สาราณียธรรม)

¹²วิ.มหา.4/3/194.

¹³ที.ปา.11/2/2.

¹⁴ที.ปา.11/1/171.

ลักษณะการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา พุทธปรัชญา ว่าด้วยการพัฒนาสังคม ครอบคลุม การพัฒนาชีวิต จิตใจ กฎกติกากา โครงสร้างอำนาจทางสังคมและการรักษาความสมดุลแห่งระบบนิเวศ การพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญามีลักษณะ ดังนี้ การพัฒนาต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เป้าหมายการพัฒนาบุคคลตามหลักพุทธปรัชญา ก็คือการบรรลุถึงภาวะเจริญก้าวหน้าสร้างสิ่งที่ดีงาม ให้เกิดมีขึ้น (ภาวิต) ความดีหรือคุณธรรมคือเป้าหมายของการพัฒนาบุคคล คนดี คือ คนที่มีอุดมด้วย กุศลธรรมได้แก่วิชชาความรู้ (วิชชา) อย่างเป็นสัมมาทิฐิ ปราศจากความโลภอยากได้สิ่งของต่าง ๆ อย่างไม่รู้จักพอเพียง (อโลภะ) และมีจิตใจที่ประกอบด้วยความรักความเมตตาไม่คิดโกธะ อาฆาต พยาบาทบุคคลอื่นอย่างไร้สติตลอดเวลา (อโทสะ)

เป้าหมายของการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา เป้าหมายของการพัฒนาสังคมก็คือ สังคมปลอดภัย สงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน ทารุณกรรม และปราศจากการกระทำความรุนแรง ต่อกันและกัน สมาชิกทุกคนในสังคมมีสวัสดิการมีความมั่นคงในชีวิตได้รับสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต อย่างพอเพียงและได้มาตรฐาน

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสังคมตามหลักพุทธปรัชญา มีดังนี้

1. การปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทุกระดับจนถึงมาตรฐานภาวะจิต นั่นคือสังคมต้องก้าวหน้าวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมต้องก้าวหน้า ไปสู่ระดับที่พึงพอใจ
2. ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนในสังคมต้องได้รับการปฏิบัติอย่าง ยุติธรรม ผู้มีอำนาจในสังคมต้องอำนวยความสะดวกและการให้บริการต่าง ๆ โดยไม่เลือกปฏิบัติ (ละ เวนอคติ 7) และคำนึงถึงหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมด้วยปัญญาที่ชาญฉลาดลึกซึ้งและชัดเจน (อุเบกขา) ความยุติธรรมและความเป็นธรรมนี้รวมถึงการให้รางวัลและลงโทษด้วย
3. การไม่ก่อความรุนแรง ปัญหาความรุนแรง เป็นปัญหาสังคมที่สำคัญที่สุดตามพุทธทัศนะ ความรุนแรงปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปแม้ในปัจจุบันก็มีปัญหาความรุนแรงปรากฏอยู่ความรุนแรง แสดง ออกมาทางกาย (การใช้กำลังบังคับข่มเหงคนอื่น) ทางวาจา (การพูดแสดงความอาฆาตพยาบาท ความโกรธเคือง ซึ่งปรากฏอยู่ในกิริยาอาการ หรือคำพูดแสดงความเกลียดชัง) และทางจิตใจ (ซึ่งทำให้ ผู้ที่มีจิตใจรุนแรงแสดงกิริยาอาการออกมาทางสีหน้า และท่าทางโดยไม่ต้องใช้คำพูดผู้มีจิตใจรุนแรงใน เชิงทำลาย อาจจะบีบบังคับตัวเองหรือทำการรุนแรงต่อตนเองโดยไม่รู้ตัว)¹⁵

พุทธปรัชญาการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ของสังคมนั้น แบ่งได้ ตามบทบาทและหน้าที่ ๆ เป็นไปตามกฎของมหาเถรสมาคม ดังนี้

3.2.1 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการปกครอง พระวินัยที่เป็นพุทธ บัญญัติทั้งหมดเพื่อใช้ปกครองสงฆ์หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระ

¹⁵ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, *ปรัชญาทางสังคมแห่งพระพุทธศาสนา*, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร ชุด ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาสังเคราะห์ชุดที่ 1, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : หกนิตติธรรมการพิมพ์, 2562), หน้า 128-130.

วินัยก็เพื่อให้พระสงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดีพ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส และเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ด้านการบริหาร เมื่อมีพระสาวกไม่มาก พระพุทธองค์ทรงบริหารด้วยพระองค์เองโดยมีพระสาวกบุตร และพระมหาโมคคัลลานะช่วยแบ่งเบาภาระ ต่อมาภิกษุเพิ่มมากขึ้นทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ทำกิจกรรมทั้งปวง เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน กำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ส่วนการบริหารคณะสงฆ์โดยรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่มีบัญญัติในพระวินัย แต่ก็ได้ขัดพระวินัย ด้านตุลาการ สถาบันตุลาการทางพุทธศาสนา มีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางราชอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมาวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคมา ป้องกันไม่ให้มีการกระทำ หรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของ สังคมา วัด ซึ่งในการบริหารหมู่คณะถ้าได้ยึดเอาการบริหารตามหลักธรรมข้ออธิทานิยธรรมคือ ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม ย่อมทำให้เกิดความเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง¹⁶

แนวคิดเกี่ยวกับหลักกฏอธิทานิยธรรม 7 หลักกฏอธิทานิยธรรม คือ ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม, ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง ที่ตรัสสำหรับภิกษุ (กฏอธิทานิยธรรม) ดังนี้

- 1.1 หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- 1.2 เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
- 1.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
- 1.4 ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน
- 1.5 ไม่ลู่อ่านจกแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
- 1.6 ยินดีในเสนาสนะป่า
- 1.7 ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข¹⁷ เมื่อครั้งพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ ภูเขาศิขณภูฏ ไกลพระนครราชคฤห์ได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่าภิกษุทั้งหลายหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้นภิกษุทั้งหลายเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อม

¹⁶ที่.ม.10/137/81.

¹⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอาร์เอส พรินต์ติ้งแมส โปรดักส์จำกัด, 2548), หน้า 290-291.

เพรียงกันเล็ก จักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำ เพียงใด พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย เพียงนั้น¹⁸

หลักภิกขุอุปทานิยธรรมข้อที่ 1 ข้อที่ 2 พุทธถึงการประชุมของคนที่อยู่เป็นหมวดหมู่กัน จำเป็นจะต้องมีการประชุมปรึกษาในกิจการงานและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามหน้าที่ การประชุมจึงต้องมีบ่อย ๆ เพื่อให้สามารถติดตามศึกษา และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งในการเข้าร่วมประชุม นั้น ต้องพร้อมเพรียงกันประชุม เพราะกรรมในพระพุทธศาสนาที่ถือว่าถูกต้อง จะต้องพร้อมเพรียงกันกระทำ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำหรือว่าคนหนึ่งทำ คนหนึ่งไม่เห็นด้วย และเมื่อประชุมไปแล้วก็ต้องอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ใช่จะลุกไปกลางคันก็ลุกไป แต่จะต้องประชุมกันจนตลอดไป นอกจากเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นมาจริง ๆ จึงออกไปตามมติของสงฆ์ได้แต่จะต้องยอมรับมติต่าง ๆ ซึ่งสงฆ์ได้ลงไปในขณะที่เราไม่อยู่ในที่ประชุม กิจการอันใดที่เป็นภาระของหมู่คณะ ไม่ว่าจะภายในบ้านหรือว่าภายในวัด หรือว่าภายในสังคม ตลอดถึงประเทศชาติก็ตาม จะต้องพร้อมเพรียงกันปฏิบัติภารกิจเหล่านั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและพร้อมเพรียงกันทำงานอันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของหมู่ของคณะนั้นๆไม่ให้มีความบกพร่องหลักภิกขุอุปทานิยธรรม

ในข้อ 3 นี้พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหลักการประพฤติปฏิบัติพระพุทธศาสนาก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งและคำสอนของพระองค์ดังนั้นเรื่องอะไรที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ก็ถือประพฤติปฏิบัติไปตามนั้น ไม่มีการบัญญัติเพิ่มเติม ไม่มีการแก้ไขสิ่งที่ทรงบัญญัติไว้ทรงบัญญัติไว้ว่าอย่างไร ก็ต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติไปอย่างนั้น ถ้าหากว่าไม่พอใจหรือไม่อาจปฏิบัติได้ก็สักออกไปเป็นฆราวาสไม่ใช่จะมาแก้ไขตัดแปลงพระธรรมวินัย เพื่อให้ตนปฏิบัติได้โดยไม่ยอมรับนับถือหลักที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สักขาบทางอย่างถึงแม้ว่าในยุคในสมัยนี้ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปมากก็ตาม แต่ก็ต้องยึดถือประพฤติปฏิบัติไปตามนั้นหลักภิกขุอุปทานิยธรรม

ในข้อที่ 4 อีกว่า ในหมู่ในคณะที่อยู่ร่วมกัน มีผู้หลักผู้ใหญ่ที่ลดหลั่นกันลงมาจำเป็นจะต้องให้ความเคารพนับถือต่อท่านที่เป็นใหญ่ในที่นั้น เช่น ภายในวัดก็ให้ความเคารพนับถือต่อเจ้าอาวาสและพระเถระผู้ใหญ่ที่เหนือตนขึ้นไป ข้อความที่ท่านแนะนำสั่งสอน แม้จะมีการดุด่าตักเตือนไปบ้างแต่ถือว่าเป็นคำสอนที่เกิดขึ้นโดยเจตนาดีผู้ที่อยู่ในสำนักของท่านจะต้องเชื่อถือและปฏิบัติตามหลักภิกขุอุปทานิยธรรม

ข้อ 5 นี้เกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์คนเรานั้นเหมือนกับนกที่ตายเพราะเหยื่อหรือปลาที่ตายเพราะเหยื่อ คนก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือถ้าปล่อยให้ความอยากได้อย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น ครอบงำใจแล้วโอกาสหนึ่งก็เป็นอันตราย เพราะความอยากเหล่านั้นการพยายามควบคุมจิตใจไม่ให้ทำอะไรไปตามอำนาจของความอยาก ทุกอย่างจึงเป็นทางเจริญของบุคคลเหล่านั้น หลักภิกขุอุปทานิยธรรม

¹⁸ที.ม.10/137/81.

ข้อ 6 เรื่องของเสนาสนะที่อยู่อาศัย ทรงสอนให้หาเสนาสนะที่เป็นปัจจัยโน้มน้อมไปเพื่อหาความสงบ โดยเน้นไปที่เสนาสนะป่า ซึ่งห่างจากเสียงรบกวน ไม่มีเสียงอึกทักครึกโครม ซึ่งเป็นอันตรายต่อการกระทำความสงบ แต่ว่าในชั้นของการปฏิบัตินั้น เราจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ถ้าหากว่ามีเสียงรบกวนมาก ก็อย่าไปใส่ใจ สนใจต่อเสียงรบกวนเหล่านั้นให้มากกว่า ก็จะทำให้จิตใจให้เกิดความสงบได้

ข้อ 7 สุตท้ายถือว่าเป็นหลักสำคัญของคนที่อยู่ร่วมกัน วัดหรือศาสนสถานในทางศาสนานั้น ถือว่าเป็นคุณสมบัติกลางของพระศาสนา พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่บวชมาถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีศีล มีความคิดเห็นตรงต่อหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จึงมีสิทธิที่จะเข้าอยู่ในอารามนั้นในวัดนั้น ดังนั้น ใครจะอยู่ในวัดใดก็ตามก็ต้องสร้างความรู้สึกร่วมที่จะพบเห็นเพื่อนภิกษุสามเณร ที่ยังไม่ได้อยู่ในวัดของเรา ก็ขอให้มา ที่มาแล้ว ก็ขอให้อยู่เป็นสุขซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของการสร้างความรู้สึกร่วมกัน แม้จะไม่ลงมือประพฤติปฏิบัติคือไม่ลงมือช่วยเหลือเกื้อกูลอะไรก็ตาม แต่เป็นการแสดงออกถึงความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่หวังที่อยู่ความไม่อิจฉาริษยาคนอื่น ซึ่งแต่ละอย่างนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายนัก¹⁹

3.2.2 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านศาสนศึกษา พุทธปรัชญามีความเชื่อว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์คือทุกข์ จุดมุ่งหมายของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายนี้ทั้งทางโลกและทางพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ อาจนำมาอธิบายในความหมายของการศึกษาเพิ่มเติมได้ เช่น ในเรื่องของกรรม หมายถึง ความก้าวหน้าหรือความเสื่อมทางการศึกษาขึ้นอยู่กับตนเอง ในแง่ของปัจเจกสมุปปาท²⁰ หมายถึง ธรรมชาติสัมพันธ์ของมนุษย์ต้องพิจารณาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ความหมายของไตรลักษณ์ หมายถึงธรรมชาติที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิธีการศึกษาพุทธปรัชญาการศึกษาที่สำคัญตามหลักไตรสิกขา 3 ประการ ดังนี้²¹

1. การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา
2. การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตสิกขา
3. การฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลก จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่น ถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้

¹⁹พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), *ธรรมปริทรรศน์*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 106- 109.

²⁰ส.น. 12/2/74.

²¹พระอัครเดช ญาณเตโช (โลภะผล), *พุทธปรัชญาการศึกษา*, <http://e-jodil.stou.ac.th> ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ก.ค.-ธ.ค., (สถาบันวิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2557), หน้า 49-54, (21 มี.ค.2565).

เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระ ผ่องใสและเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา²² หลักการศึกษา 3 ประการนี้จัดวางขึ้นโดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหของอารยะชน หรืออริยมรรค²³ แปลว่า หนทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยะชน ได้แก่ มรรคองค์ 8 คือ สัมมาทิฏฐิ(เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ(อาชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)พุทธศาสนิกชนย่อมรู้ แจ้ง เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ 4 มรรค 8 อกุศลมูล และหัวข้อธรรมอื่นๆ อีกกล่าวโดยสรุปพอเป็นแนวทางที่จะนำเอาพุทธปรัชญามาใช้เพื่อพัฒนาการศึกษาต่อไป หรือการนำพุทธปรัชญา มาเป็นปรัชญาการศึกษานั้น มีท่านผู้รู้ได้เสนอแนวทางไว้บ้างแล้ว เช่น

ก.ในแง่ความหมายของคำว่า “การศึกษา” การศึกษาคือ การพัฒนาขั้น 5 เมื่อพัฒนาขั้น 5 แล้ว จะได้ดอกกุศลมูลง หรือทำให้เบาบางลงได้บ้าง

ขั้น 5 ได้แก่

1. รูป – ร่างกาย
2. เวทนา – ความรู้สึก, อารมณ์
3. สัญญา – ความจำ
4. สังขาร – ทักษณคติ, เจตนา
5. วิญญาณ – ความรู้, ความคิด

อกุศลมูล ได้แก่

1. โลภะ – ความอยากได้ที่ผิดครรลองคลองธรรม
2. โทสะ – ความคิดประทุษร้าย โกรธเคือง
3. โมหะ – การขาดสติยับยั้ง

ข.ความมุ่งหมายของการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้รู้ จักตนเอง คือ รู้ ขั้น 5²⁴ และรู้ จักทุกข์คือปัญหาของตนเองอันสืบเนื่องมาจากอกุศลมูล และเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์หรือปัญหานั้น เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้ว ความหลุดพ้นก็คือเสรีภาพนั่นเอง

2. เพื่อให้เกิดความรู้ และความสามารถที่จะคิดเป็น ซึ่ง เป็นเครื่องมือในการบำบัดทุกข์หรือการแก้ปัญหา

3. เพื่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมขึ้นในใจ สำหรับช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มนุษย์ ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

²²อง.ติก.20/90-91/138-139.

²³อภิ.วิ.35/490/373.

²⁴ส.ช.17/82/134.

ค. ในแนวทางหรือหลักการในการจัดการศึกษา ใช้หลักธรรม 3 ประการซึ่งถือได้ว่าเป็นอุดมการณ์ของประชาธิปไตยคือ

1. ใช้การระดม ให้เกียรติแก่คนทั้งปวง แม้บุคคลจะแตกต่างกันมากก็ย่อมจะได้รับเกียรติ ได้รับโอกาสในการที่จะศึกษาเล่าเรียนเท่าเทียมกันตามฐานะานุรูป

2. ใช้สามัคคีธรรม ให้มีการร่วมมือร่วมแรงใจกัน ช่วยกันดำเนินการศึกษาอย่างเต็มที่ ทั้งรัฐและราษฎร์

3. ใช้ปัญญาธรรม ส่งเสริมให้มีการทดลอง มีการคิดค้น เพื่อแก้ปัญหาการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่บุคคล และสังคม

ง. ในวิธีการในการดำเนินการศึกษา อาจใช้หลักของอริยสัจ 4²⁵ และมรรค 8 เป็นแนวทางได้เป็นอย่างดี ศาสตราจารย์ ดร.สาโร บัวศรี ได้เปรียบเทียบชั้นต่าง ๆ ของอริยสัจ 4 ว่า เป็นอย่างเดียวกันกับขั้นของวิธีการแห่งปัญญา หรือวิทยาศาสตร์ ดังนี้

อริยสัจ 4 วิธีวิทยาศาสตร์

1. ทุกข์.....1. ปัญหา
2. สมุทัย....2. สมมุติฐาน
3. นิโรธ.....3. ทดลอง หรือเก็บข้อมูล
4. มรรค.....4. วิเคราะห์ข้อมูล

อีกแนวคิดหนึ่ง มีผู้เสนอไว้ว่า การนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษานั้น อาจพิจารณาได้ 4 ส่วนด้วยกัน คือ ประเด็นที่ 1 ที่ว่าด้วยความหมายของการศึกษา อาจให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาตามที่พระราชวรมุณี ให้ไว้ในหนังสือ ปรัชญาการศึกษาไทยว่า “การศึกษา คือ การเล่าเรียน ฝึกฝน ธรรมเพื่อสติปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และทำให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น” กระบวนการที่จะทำให้เกิด “การศึกษา” ดังกล่าวนั้นได้ คือ ไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามแนวคิดทางพุทธปรัชญามี 3 ชั้น ได้แก่

ก. ชั้นปริยัติ คือ มีความรู้ ความเข้าใจ จากการเล่าเรียน จดจำได้ หรืออาจจะเรียกว่าเกิดสัญญา ก็ได้ (รู้จำ)

ข. ชั้นปฏิบัติ คือ มีความรู้ ความเข้าใจ จากการปฏิบัติจริง ตามหลักไตรสิกขา ชั้นนี้อาจเทียบได้กับแนวคิดตะวันตกเรื่อง learning by doing (รู้จริง)

ค. ชั้นปฏิเวธ คือ เกิดความรู้จริงในสิ่งที่ศึกษา ที่เรียกกันว่ารู้แจ้งแทงตลอดในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย จนสามารถขจัดความยึดมั่นในสิ่งต่างๆ ได้ นั่นคือ เกิดปัญญานั้นเอง เมื่อถึงขั้นนี้ มนุษย์เราก็จะพบกับอภิสภาพที่สมบูรณ์ (รู้แจ้ง) ในการสั่งสอน ประกาศธรรม ให้บุคคลเข้าถึงธรรมนั้น พระพุทธองค์ได้คำนึงถึงเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นอย่างมาก จึงประสบผลสำเร็จใน

²⁵อภิ.วิ.35/235/163.

การประกาศ พระพุทธศาสนา ของพระองค์ในเวลาอันรวดเร็ว และในการสอนพระองค์ได้วางหลักการ สอนไว้ 4 ประการ ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่า หลักการสอนของพระพุทธองค์

1. สันติสนา การอธิบายให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง ชัดเจน
2. สมาทปนา การเร่งเร้าความรู้สึก ยั่วยจริตให้ปรารถนาจะนำไปปฏิบัติ
3. สมุตเตชนา การเร่งเร้าจิตใจให้มีความมุ่งมั่น อาจหาญไม่ย่อท้อ ในอันที่จะปฏิบัติตามคำ สอนนั้น

4. สัมปหังสนา การทำให้เกิดความรู้สึกร่าเริง เพลิดเพลินในการฟังไม่เบื่อ จุดมุ่งหมาย การศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญาการศึกษาชั้นได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่านคือ ท่านพุทธ ทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า “ การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้โดยการทำลาย เสียซึ่งสัญชาติญาณอย่างสัตว์ และมีการประพடுத்தกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์” ทั้งนี้เพราะ สัญชาติญาณที่มีความเห็นแก่ตัวอย่างมาก คือ สัญชาติญาณอย่างสัตว์นั่นเอง สาโรช บัวศรี ได้กล่าวว่า ความมุ่งหมายของหลักการศึกษาคือ

1. เพื่อให้รู้จักตนเอง (รู้จักขั้น 5) และรู้จักทุกข์หรือปัญหาของตนเอง อันยอมสืบ เนื่องมาจากอกุศลมูล และเพื่อจะได้นำตนให้หลุดพ้นไปจากทุกข์ หรือปัญหานั้น ๆ
2. เพื่อให้เกิดความรู้ และความสามารถที่จะคิดเป็น (รวมเรียกปัญญาธรรม) ตลอดจนทั้ง ความรับผิดชอบและสมรรถภาพทั้งปวง อันจะเป็นเครื่องมือในการดับทุกข์หรือแก้ปัญหาและปรับปรุง สภาพของสังคมและของตัวมนุษย์เอง
3. เพื่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมขึ้นในใจ สำหรับช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มนุษย์ ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมจุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษามุ่งให้เด็กเป็นผู้มี คุณธรรมปราศจากการเห็นแก่ตัว เป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหาในชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข

3.2.3 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตามหลัก พระพุทธศาสนา ผู้ที่ได้ชื่อว่าคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม เรียกว่าสัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ถ้าคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม หรือสัตบุรุษนี้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ ผู้อื่น หรือบุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิกระตือรือร้นไปหา ไปปรึกษา ไปสดับฟัง ไปขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตบุรุษนั้น เรียกว่า สัปปริสสังเสวะ²⁶ หรือ สัปปริส เสวะนา แปลว่า การเสวนากับสัตบุรุษ หมายถึงการคบหากับคนดี และสัตบุรุษหรือคนดีนั้นก็เป็นผู้ได้ ชื่อว่ากัลยาณมิตร โดยไม่ว่าสัตบุรุษจะมาทำหน้าที่ให้หรือบุคคลนั้นไปคบหากับสัตบุรุษก็ตาม เมื่อมี การยอมรับหรือมีอิทธิพลต่อกันขึ้นแล้วก็เรียกว่าเขามีกัลยาณมิตร และเรียกภาวะนี้ว่า กัลยาณมิตรตตา แปลว่า ความมีกัลยาณมิตรซึ่งไม่ได้หมายถึงเพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงผู้

²⁶ที.ปา.11/240/213.

เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง แม้จะเป็นผู้อ่อนวัยกว่า²⁷ ดังปรากฏในองค์คุณตริณิกาย อฏฺฐ กนิปาตว่า , สัตบุรุษเกิดมาในตระกูล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนจำนวนมาก คือ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่มารดาบิดา 1 แก่บุตรภรรยา 1 แก่คนรับใช้กรรมกรและคนงาน 1 แก่หมู่มิตรและเพื่อนร่วมงาน 1 แก่บรรพชนผู้ล่วงลับ 1 แก่เหล่าเทวดา 1 แก่สมณชีพรามณ์ 1 เปรียบเหมือนมหาเมฆ ช่วยให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนจำนวนมาก²⁸

สัตบุรุษ คนดี หรือ บุคคลมีศีลธรรม กล่าวโดยลักษณะเฉพาะตัว จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม 7 ประการ เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ ดังปรากฏในทีฆนิกาย ปาฎิกถาคค ว่า , สัปปริสธรรม 7 คือ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้รู้จักเหตุ เป็นผู้รู้จักผล เป็นผู้รู้จักตน เป็นผู้รู้จักประมาณ เป็นผู้รู้จักกาลเวลา เป็นผู้รู้จักประชุมชนเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล²⁹ สัปปริสธรรม 7 ประการ จึงเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่นักสังคัมสังเคราะห์ ทั้งนักสังคัมสังเคราะห์เฉพาะราย นักสังคัมสังเคราะห์กลุ่มชน และนักจัดระเบียบประชุมชน ควรปลูกฝังให้มากขึ้น และถือเป็นหลักปฏิบัติธัมมัญญดา แปลว่า ความรู้จักรัทธิ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ³⁰ หมายถึง รู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์แบบแผนหน้าที่ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล ซึ่งจะเป็นเหตุให้ทำการใดได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย³¹ รู้ว่าหลักธรรมที่ตนจะต้องศึกษาและปฏิบัติข้อนั้น ๆ มีอะไรบ้าง รู้ว่าอะไรเป็นเหตุของความเสื่อมอะไรเป็นเหตุของความเจริญ อะไรเป็นเหตุให้ทำความดี อะไรเป็นเหตุให้ทำความชั่ว เช่น รู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสิ่งที่ไม่มีชีวิตและมีชีวิตล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ไม่มีความเที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา รู้ว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นดับไปด้วยเหตุปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันและกัน รู้ว่านี่คือทุกข์ที่แท้จริง รู้ว่านี่คือเหตุแท้จริงที่ทำให้เกิดทุกข์ รู้ว่านี่คือวิธีดับทุกข์ที่ถูกต้อง รู้ว่านี่คือการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ เป็นต้น

ในการให้คำแนะนำ ชี้ช่องทาง เพื่อแก้ไขปัญหา พระพุทธศาสนาถือหลักว่า ผู้แนะนำสั่งสอนต้องรู้จริงและทำในสิ่งที่ตนจะสอนเสียก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น เพราะการสอนผู้อื่นในสิ่งที่ผู้สอนยัง

²⁷พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2546), หน้า 622-623.

²⁸อง.อฎฐก.23/128/248-24

²⁹ที.ปา.11/331/26

³⁰พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 210.

³¹พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2546), หน้า 627.

ไม่รู้จริงและไม่เคยทำ นอกจากจะถูกตำหนิแล้วยังไม่สามารถทำให้ผู้ได้รับการสอนเกิดความรู้ความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง เช่นพระพุทฺธพจน์ว่า อตตทานญเจ ตถา กยิรา ยถญ มนุสสาสติ.³² แปลว่า ถ้าพรา้สอนผู้อื่นฉันใด ก็ควรทำตนฉันนั้น ยถญ กยิรา ตถญทิวเท ยน กยิรา น ต วเท อกรโธนต ภาสมาน ปรีชานนติ ปณตติตา.³³ แปลว่าบุคคลทำสิ่งใด ควรพูดสิ่งนั้น ไม่ทำสิ่งใด ไม่ควรพูดสิ่งนั้น บัณตติย่อมกำหนดรู้คนที่ไม่ทำ ได้แต่พูด และ อตตทานเมว ป ม ปฏฐูปะ นิเวสเย อถญ มนุสสาเสยเย น กิลิสเสยเย ปณตติโต.³⁴ แปลว่า ผู้เป็นบัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณอันสมควรก่อน สอนผู้อื่นในภายหลังจึงไม่มัวหมองเป็นต้น พระพุทฺธเจ้านอกจากจะทรงสอนเฉพาะเรื่องจริงที่เป็นประโยชน์แล้ว ยังทรงบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างพอเหมาะแก่เวลาทั้งกลางวันและกลางคืนไม่ว่าจะเสด็จไปประทับอยู่ ณ ที่ใด คือ เวลาเช้า ก่อนเสวยภัตตาหาร เสด็จออกบิณฑบาต เมื่อทรงรับบิณฑบาตที่บ้านของผู้ใดก็จะประทับเสวยภัตตาหารที่บ้านของผู้นั้น หลังเสวยเสร็จแล้วจะทรงอนุโมทนาและแสดงธรรมโปรด หลังจากนั้น บางครั้งจะเสด็จไปประทับในป่าตามลำพังจนถึงเวลาเย็น จึงแสดงธรรมและประทานคำสอนแก่มหาชนที่มาเข้าเฝ้า เวลาย่ำค่ำ จะประทานโอวาทและตอบปัญหาแก่พระสาวก หลังจากภิกษุทั้งหลายกราบพูลลาไปแล้ว จะทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพระญาณหรือพุทธจักขุ หากมีผู้ควรแก่การอนุเคราะห์ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณก็จะเสด็จไปโปรด เวลาเที่ยงคืน จะทรงสนทนาและตอบปัญหาเกี่ยวกับเทวดาที่มาพูลถาม เวลาย่ำรุ่ง จะทรงเดินจงกรมเพื่อผ่อนคลายความปวดเมื่อย อันเนื่องมาจากการประทับนั่งติดต่อกันเป็นเวลานานแล้วจึงเสด็จเข้าที่บรรทม เวลาใกล้รุ่ง จะทรงตรวจดูเวไนยสัตว์ด้วยพระญาณว่าผู้ใดจะสามารถบรรลุธรรมระดับใดระดับหนึ่งได้ก็จะเสด็จไปโปรดในเวลาบิณฑบาต

ในการสั่งสอนบุคคล พระพุทฺธเจ้าจะทรงตรวจสอบเวไนยสัตว์ด้วยพุทธจักขุก่อนว่าบุคคลที่จะทรงสอนนั้นคือใคร สิ่งที่จะทรงสอนคืออะไร ควรปฏิบัติอย่างไร โดยจะทรงปฏิบัติให้เหมาะสมแก่กรณีหรือสถานการณ์ คือ บางกรณีทรงสั่งสอนด้วยวิธีการปกติธรรมดา บางกรณีทรงสั่งสอนด้วยฤทธิ์ บางกรณีต้องใช้วิธีที่ซับซ้อนก็ทรงให้พระสาวกที่มีความสามารถหรือมีความชำนาญในด้านนั้น ๆ ไปปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ อีกทั้งในการเปลี่ยนความเชื่อจากลัทธิที่ตนเลื่อมใสอยู่ พระองค์ก็จะทรงสอนให้สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของผู้รับการสอนพระพุทฺธศาสนามุ่งถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลตามธรรมชาติของบุคคลนั้น ๆ ทางสภาพพื้นฐานทางจิตใจที่ถูกปรุงแต่ง หรือกำหนดให้เป็นไปตามผลของกรรมที่แต่ละคนได้ทำมาหรือสั่งสมไว้ และปรากฏออกมาเป็นบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล แต่ความแตกต่างทางสติปัญญา ชาติกำเนิด วรรณะ วงศ์ตระกูล หรือความรวยความจนไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดหรือเป็นเครื่องวัดคุณค่าของมนุษย์ แต่ถือว่า กรรม หรือ การกระทำที่ประกอบด้วย

³²พ.ธ.25/22/36.

³³พ.ธ.26/321/309.

³⁴พ.ธ.25/22/36.

เจตนา เป็นเครื่องกำหนด ดังพระพุทธพจน์ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งพาอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวทราม และประณีต³⁵ หมายความว่า กรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดและความเป็นไปของชีวิตปัจจุบัน ทำให้ผู้ทำกรรมดีกับผู้ทำกรรมชั่วมีความแตกต่างกัน ถ้าประพฤติปฏิบัติชอบ ตั้งอยู่ในศีล ก็เป็นคนดี มีคุณค่าในตัว ตรงกันข้าม ถ้าประพฤติชั่ว ไม่ตั้งอยู่ในศีล ก็เป็นคนชั่ว ไร้คุณค่า พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ถือความประพฤติเป็นสำคัญ เพราะทุกคนมีความเท่าเทียมกันที่จะทำความดี แสวงหาคุณธรรมเพื่อตนและรับผลของการกระทำของตนตามกฎหมายแห่งกรรม ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ,ถ้าบุคคลประพฤติปฏิบัติชอบ ดำเนินไปตามแนวอริยมรรคแล้ว จะสามารถทำตัวให้บริสุทธิ์ได้ทุกคน และ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร สมณ สรรวมกาย สรรวมวาจา สรรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้ง 7 แล้ว ย่อมปรินิพพานในปัจจุบันทีเดียว³⁶ แสดงให้เห็นว่า ทุกคนที่เกิดมามีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ชาติ ชั้น วรรณะ ตระกูล เพศ ยศฐานบรรดาศักดิ์ ความรวยความจน ไม่เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติธรรม เพราะถ้าปฏิบัติถูกต้องตามเหตุปัจจัยแล้ว จะสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ทุกคน³⁷

3.2.4 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลนั้น หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ทรงเห็นว่าหลักธรรมที่ทรงตรัสรู้นั้นมีความลึกซึ้งจึงไม่ได้มีพระทัยที่จะสั่งสอนหลักธรรมเหล่านั้นแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย จนกระทั่งท้าวสทหบดีพรหมได้อาราธนาพระพุทธองค์ให้ทรงโปรดแสดงธรรมแก่เหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลายดังคำกล่าว “ในกาลก่อน ธรรมที่ไม่บริสุทธิ์ อันคนที่มีมลทินคิดค้นไว้ ปรากฏในแคว้นมคธ พระองค์โปรดทรงเปิดประตูอมตะธรรมนั้นเถิด ขอเหล่าสัตว์จงฟังธรรมที่พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าผู้ปราศจากมลทิน ได้ตรัสรู้แล้วตามลำดับ” จากนั้นพระพุทธองค์ทรงรับคำอาราธนาของท้าวสทหบดีพรหมโดยตรัสตอบว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตูอมตะธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท้าวสทหบดีพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบากจึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่วในหมู่มนุษย์”

ในการประกาศพระพุทธศาสนาในยุคแรกนั้น พระพุทธองค์ทรงส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระพุทธองค์ทรงตรัสสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า "ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน

³⁵ม.อ.14/581/376-377.

³⁶ที.ปา.11/70/106.

³⁷อุดมพร ชันไพบูลย์, สัปบุริสธรรม: หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์, (ออนไลน์), *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, ปีที่ 31 ฉบับที่ 1, (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555), หน้า 15-16, (21 มี.ค. 2565).

ท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จึงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม" จากคำตรัสสั่งของพระพุทธองค์ ดังกล่าวนั้น พระองค์ทรงชี้แนะว่าอย่าไปทางเดียวกันสองรูป คือ ให้แยกกันไปคนละทาง ทั้งนี้ก็เพื่อให้พระธรรมคำสอนนั้นแพร่ไปในที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เพราะทรงเล็งเห็นว่า หากไม่มีการเผยแผ่หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้น เหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อยจะเสื่อมไปเพราะไม่ได้ฟังธรรม คำตรัสสั่งของพระพุทธองค์แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเผยแผ่ธรรมและมีพระมหากรุณาธิคุณแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย เพื่อไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาทและตกเป็นทาสของอำนาจกิเลสที่เหล่าเวไนยสัตว์มีอยู่เป็นพื้นฐาน³⁸

หลักพุทธปรัชญาการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทแก่พระอรหันต์สาวก 1,250 รูป ที่ไปประชุมกันโดยมิได้นัดหมายที่วัดเวฬุวนารามในวันเพ็ญมาฆะ หรือวันมาฆบูชา ซึ่งมีเนื้อหาใจความที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่พระอรหันต์สาวกเหล่านั้น คือ การประกาศอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้ยึดหลักอุดมการณ์ และวิธีการในการเผยแผ่หลักธรรม หรือที่เรียกอีกว่า หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักการ 3 หลักการ 3 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือ พุทธโอวาท 3 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจหลัก และเป็นหลักธรรมสำหรับยึดถือ เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

1.1 สัพพปาปสส อกรรม การไม่ทำ ความชั่วทั้งปวง³⁹

1.2 กุสลสุสุมปทา การทำความดีให้ถึงพร้อม หรือการทำแต่ความดี

1.3 สจจิตตปริโยทปนํ การทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์

2. อุดมการณ์ 4 อุดมการณ์ 4 ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงตรัสให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักและน้อมนำ ไปปฏิบัติให้สูงยิ่งขึ้น มี 4 ประการ ดังนี้

2.1 ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา ความอดทน คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง หมายถึง ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนต่อเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้ เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งใจ ความอดทน หรือ “ขันติ” นี้ ท่านจัดให้คู่กับ “โสรจจะ” คือความเสงี่ยม ซึ่ง “ขันติ” กับ “โสรจจะ” เป็นหลักธรรมที่ทำให้งาม โดยมีคำ อธิบายว่า ขันติ หมายถึง ความอดทน อดได้ ทนได้ เพื่อบรรลุถึงความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบธรรม⁴⁰

³⁸พระมหาศรีพริศร์ กงพาน, รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย, ดุษฎีนิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคมคณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2562), หน้า 20-22.

³⁹ที.ม.10/90/50.

⁴⁰ที.ม.10/57, ชุ.ธ.25/40.

2.2 นิพพานัน ปรหม วทนติ พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม หมายถึง นิพพาน คือ การดับกิเลสและกองทุกข์ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

2.3 น หิ ปพพชิตโต ปรูปฆาติ ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิต กล่าวคือ บรรพชิต หรือนักบวชนั้น ควรดเว้น จากการเบียดเบียนผู้อื่น หรืองดเว้นจากการทำบาปทั้งหลาย ควรดำรงตนไว้ธรรม คือ รู้จักยับยั้งการทำบาปอกุศล หรือบังคับควบคุมจิตใจของตนและรู้จักการฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ

2.4 สมโณ โหติ ปร วิเลหฺยนโต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นสมณะ คือ สมณะนั้นเป็นผู้สงบ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อระงับบาป ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์ทั้งกายและใจ

3. วิธีการ 6 วิธีการ 6 ประการ ซึ่งเป็นคาถาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ เหมาะสมสำหรับให้พระสาวกยึด ถือเป็นวิธีการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

3.1 อนุภาวาทิ การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น กล่าว คือ การละเว้นจากการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคา หยาบ และการพูดเพื่อเจ้อ อันเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นทางวาจา แต่ให้รู้จักใช้วาจาให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ที่เรียกว่าปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก วาจาที่กล่าวด้วยเมตตาปรารถนาดี ซึ่งจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของบุคคลและช่วยประสานหมู่ชนให้ในความสามัคคีเกิดไมตรี จิตรักใคร่ นับลือ

3.2 อนุภาโต การไม่เบียดเบียนผู้อื่นเป็นการละเว้นจากการกระทำ ทางกายด้วยการเข้าไปทำร้ายใช้กำลังเบียดเบียนคนหรือสัตว์ การขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น โดยเฉพาะการลักลอบลักทรัพย์ ซึ่งนักเผยแผ่พึงสำรวมระวังและละเว้นจากการกระทำ เหล่านี้ เพราะจะนำ ความเสื่อมมาสู่ตนเองและสถาบัน ซึ่งจะทำให้เกิดการเสื่อมศรัทธา ขาดความน่าเชื่อถือ

3.3 ปาติโมกฺเข จ สํวโร ความสำรวมในปาติโมกข์คือ การควบคุมการประพฤติทางกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดี รักษาระเบียบวินัย เสนยวัตรหรือมารยาทต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการละเว้นความชั่ว อีกทั้ง เป็นการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้นการสำรวมกายวาจานี้ จะช่วยควบคุมให้นักเผยแผ่ตั้งตนอยู่ในความสำรวมระวัง อันเป็นเครื่องป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมศรัทธา

3.4 มตตญญตา จ ภาตตสมิ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหารกล่าวคือ นักเผยแผ่ไม่ควรเห็นแก่อาหาร หรือหลงใหลในลาภสักการะต่าง ๆ อัน เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของผู้คนกลายเป็นคนเกียจคร้าน จนลืมนกิจวัตรหรือหน้าที่สำคัญของตน

3.5 ปนตถย จ สยนาสนนิ การอยู่ในเสนาสนะที่สงบหรือที่ นิ่งที่นอนอันสงบ กล่าวคือ นักเผยแผ่ต้องรู้จักใช้สอยปัจจัย 4 ให้พอเหมาะพอดี เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งการใช้สอยปัจจัย เหล่านี้ ควรให้เป็นไปตามความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ ไม่บริโภครด้วยตัณหา คือ ให้รู้จักพอดี ไม่ยึดติดอยู่กับความหรุ หาราสะดวกสบาย แต่ใช้สอยเพียงเพื่อป้องกันความร้อนหนาวเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการปฏิบัติเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามของสังคมด้วย

3.6 อธิจิตเต จ อาโยโคการประกอบความเพียรในอธิจิต กล่าวคือ นักเผยแผ่ต้องศึกษาข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา ผีกหัด อบรม กาย วาจา ใจ และปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น ได้แก่หลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่ครอบคลุมการฝึกปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด 3 ประการได้แก่

3.6.1 อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกาย วาจาเป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของวาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของระเบียบวินัยและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงาม อีกทั้งการเกื้อกูลประโยชน์ต่าง ๆ

3.6.2 อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิตใจให้ประกอบด้วยกุศล ซึ่งอยู่ในส่วนของอริยมรรค คือ มีความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งมั่นชอบการดำรงมั่นของจิต เป็นการควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็งมีความสงบ ผ่องใส ปราศจากเครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ อยู่ในสภาพควรแก่การทำงานที่เป็นพื้นฐานของการใช้ปัญญาในการตัดสินใจที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3.6.3 อธิปัญญาสิกขา คือ การพัฒนาปัญญา ให้เกิดการหยั่งรู้ตามสภาพความเป็นจริงที่นำไปสู่ ความหลุดพ้นซึ่งอยู่ในส่วนของอริยมรรค คือ มีความเห็นชอบและความดำริชอบการพัฒนาปัญญานี้เป็นการฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง⁴¹

ไตรสิกขา หรือ สิกขาทั้งสามนี้ นิยมเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา วิธีการนี้มุ่งเน้นให้นักเผยแผ่ได้ศึกษาในเรื่องของจิตซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำหรับทำให้เกิดสมาธิ การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง มีคุณธรรม มีเมตตา กรุณา จิตผ่องใสอันจะนำไปสู่การใช้ความคิดหรือปัญญา เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น⁴²

จากหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการดังกล่าวที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสประทานโอวาทให้เหล่าพระอรหันต์สาวกนั้นเป็นหลักสำคัญที่นักเผยแผ่ควรยึดถือเป็นหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการประกาศหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์พุทธบริษัททั้งหลายได้รับเอาหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข และเป็นการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสอนให้ดำรงคงอยู่ต่อไปนอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของพุทธบริษัทเป็นที่ตั้งที่พระพุทธองค์ทรงสั่งแก่เหล่าสาวกที่ทรงส่งไปประกาศพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขแก่หมู่มวลมนุษย์ทั้งหลายนั่นเอง

3.2.5 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณูปการ พุทธธรรมในการดำเนินงานด้านการสาธารณูปการ ควรยึดหลักปฏิบัติ ดังนี้ ยึดหลักหลักสัปปุริสธรรม 7⁴³

⁴¹วิ.มทา.2/515/39.

⁴²พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2541), หน้า 914-915.

⁴³สมศักดิ์ สุนพะเนาว์, แนวทางการดำเนินงานตามพันธกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา, วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, ที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน, (วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564), หน้า 40.

ความหมายของหลักสัปปริสธรรม สัปปริสธรรมเป็นธรรมของสัปปริสชน คือ คนดีหรือ คนที่แท้ซึ่งมีคุณสมบัติความเป็นคนที่สมบูรณ์และถือเป็นคุณธรรมที่สำคัญของการเป็นผู้หน้าที่สมบูรณ์ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้ สัปปริสธรรม 7⁴⁴ หมายถึง คุณธรรม 7 ประการที่บริบูรณ์ในผู้ใดย่อมบุคคลนั้นให้

เป็นสัปปริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติกิจการงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้⁴⁵

สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดีธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษมี 7 ประการ คือ 1. ธัมมัญญูตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2. อัตถัญญูตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3. อัตตัญญูตา รู้จักตน 4. มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ 5. กาลัญญูตา รู้จักกาลเวลา 6. ปริสัจญูตา รู้จักชุมชน สังคม 7. บุคคลัญญูตา รู้จักบุคคล คุณธรรม 7 ประการอันเป็น คุณสมบัติภายในตัวผู้นำ ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ที่จะทำให้ผู้นำสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย⁴⁶

หลักสัปปริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดีบุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ โดยยึดเอาหลักสัปปริสธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต บุคคลที่ยึดเอาหลักสัปปริสธรรม เป็นธรรมประจำใจยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ดีเพราะเป็นผู้มีเหตุผลมีผลในการปฏิบัติตน เมื่อบุคคลรู้จักเหตุผลแล้ว การปฏิบัติตนก็เพียบพร้อมด้วยความดีคือ รู้จักเหตุรู้จักผล รู้จักตนรู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล แล้วบุคคลนั้นเป็นคนดีคือ สัตบุรุษในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคนดีเพราะเป็นผู้รักสงบ รักความเที่ยงธรรม รู้จักหน้าที่ของตนรู้จักกาลเทศะ มีเหตุมีผลในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่น จะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่นในสัปปริสสูตร อุปริปัญญาสก์ มัชฌิมนิคาย ปรากกพุทธโอวาทเรื่องธรรมของคนดี(สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ชาติ มีธรรมะหรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ คือ

1. ธัมมัญญูตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น อย่างผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎกติกาของรัฐ คือกฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้

⁴⁴ที่.ปา.11/331/264.

⁴⁵สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี), “สัปปริสธรรม” หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย, (กรุงเทพฯ : ม.ท.ป., 2509), หน้า 12.

⁴⁶พระธรรมปิฎก (ปยุตโต .ป.อ.), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 276.

ได้ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฎ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้ว ก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

2. อุตัญญาตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปไหนนอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวายใครจะพูดว่าตาเหน็บแนมเมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถ้อสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เขาเข้าแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่

3. อัตัญญาตา รู้ตน คือ ต้องรู้ว่าตนเองคือใครมีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใดมีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติความสามารถยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์ไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำก็ยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลาให้หน้าได้ดียิ่งขึ้นไป

4. มัตัญญาตา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่าต้องรู้จักขอบเขตขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ ท่านยกตัวอย่าง เช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจ และต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้นๆ หรือในเรื่องราวนั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้างทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่าง ๆ ทุกอย่างต้องพอดีถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้นจะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

5. กาลัญญาตา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

6. ปริสัญญญาตา รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลกรู้สังคมของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการโดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขาก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงจุด

7. ปุคคลัญญาตา รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสม และได้ผล ตลอดจนสามารถบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์

พุดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไรโดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอัธยาศัยความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน⁴⁷

3.2.6 หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเอกของโลกที่มีหลักคำสั่งสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแต่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน และที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความ สุขแก่มหาชน และเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก โดยมีพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาเป็นผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยพระปัญญาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ การบำเพ็ญกรณียกิจของพระพุทธเจ้าและพระสาวกมีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ตั้งแต่ครั้งแรกที่ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความ สุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย” อันเป็นแนวทางแห่งการสงเคราะห์เวไนยสัตว์โลกที่พระองค์ทรงมีความปรารถนาให้พระสงฆ์สาวกได้ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แก่ชาวโลก พระสงฆ์สาวกจึงมีภาระหน้าที่อันสำคัญที่ต้องการสงเคราะห์แก่ประชาชนเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย

การสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสุขสงเคราะห์แยกโดยลักษณะมี 4 ประการ คือ

1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชน ตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้น เป็นไปเพื่อการสาธารณสุขประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมการจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง การสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ การสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การปลูกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้นับเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

⁴⁷สุภาพร นามครรชิต, ภาวะผู้นำตามหลักสัปบุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร, Journal of Roi Kaensarn Academi ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม, (ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่ : บจก.พัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่, 2559), หน้า 18-20.

4. การช่วยเหลือแก่กุลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น การจัดตั้ง หน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชน ทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมทั้งมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติ ก็ตั้งกองทุนหาอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตโดยการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้กับชาวบ้าน ซึ่งพอสรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวบ้าน เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน หากพระสงฆ์เข้าร่วมพัฒนาแก้ไขปัญหา ก็จะมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเกิดความเคารพศรัทธา แม้ปัจจุบันพระสงฆ์จะประพฤติตัวออกนอกกรอบวินัยไปบ้างแต่ชาวบ้านโดยเฉพาะภาคอีสานก็ยังให้ความเคารพนับถืออยู่เช่นเดิม⁴⁸

หลักธรรมสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามแนวพุทธปรัชญา จะเห็นได้ว่ามีแนวคิดที่สอดคล้องกันอยู่มาก คำสอนในพระพุทธศาสนาที่นำไปใช้ได้ดีในงานสังคมสงเคราะห์มีหลายประการ เช่น สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 เป็นต้น ปรัชญาพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเน้นที่การช่วยเหลือบุคคลให้พัฒนาจนกระทั่งสามารถช่วยตนเองได้นั้นก็สอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ให้บุคคลฝึกตนเพื่อให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ นอกจากนี้คำสอนในพระพุทธศาสนา และหลักการของงานสังคมสงเคราะห์ที่ตรงกัน คือปัจเจกภาพของบุคคล การยอมรับศักดิ์ศรีของมนุษย์ การไม่ตำหนิติเตียน การให้บุคคลตัดสินใจด้วยตนเอง และการให้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมีส่วนร่วม ฯลฯ

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สำคัญในการช่วยเหลือประชาชน⁴⁹ ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

ในเรื่องของทาน พระพุทธเจ้ามุ่งที่ธรรมทานมากกว่าอามิสทาน ธรรมทานได้แก่การช่วยเหลือแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ซึ่งช่องทางให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาให้ลุกลงไปด้วยตนเอง

ปิยวาจา พระพุทธเจ้าเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานที่ประกอบด้วยสัจจะคือความจริงใจและต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เจรจาด้วย

อตถจริยา ซึ่งหมายถึงการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกตถจริยา คือการทำประโยชน์แก่บุคคลในวงกว้าง ไม่จำกัดเฉพาะตนหรือญาติผู้ใกล้ชิด

สมานัตตตา คือการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้

⁴⁸พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์), พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ : บทบาทและความสำคัญ, *วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน), (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, 2563), หน้า 359.

⁴⁹อง.จตุกก. 21/31/327.

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนหลักการของสังคสมงเคราะห์ นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นที่เข้ากันได้กับความมุ่งหมายและวิธีการของการสังคสมงเคราะห์ ที่สำคัญและสามารถเข้าใจได้ชัดเจน คือหลักพรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และอริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงคุณสมบัติของนักสังคสมงเคราะห์ ผู้ที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้จะต้องกอร์ปด้วยเมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรม ซึ่งหมายถึงผู้ที่เพียบพร้อมด้วยพรหมวิหาร 4⁵⁰

ผู้ที่จะทำงานช่วยเหลือผู้อื่นได้จริงจัง จะต้องมียุทธิบาท 4⁵¹ คือ ฉันทะ(ความพอใจในงาน) วิริยะ(ความขยันหมั่นเพียร) จิตตะ(ความเอาใจใส่ชนิดใจจดจ่อในงาน) และวิมังสา(การพิจารณาใคร่ครวญว่างานที่ทำได้ผลดี หรือมีข้อบกพร่องควรแก้ไขประการใด)

อริยสัจ 4 คือหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติงานสังคสมงเคราะห์ ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเปรียบเสมือนผู้มีทุกข์ ในโลกนี้ไม่มีอะไรน่าพึงปรารถนาไปกว่า "ความพ้นทุกข์"⁵² ความพ้นทุกข์จะมีได้เพราะบุคคลรู้หลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรจ และมรรค หลักอริยสัจ 4 สอนให้บุคคลมีความเข้าใจเกี่ยวกับทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์เห็นแจ้งเรื่องความดับทุกข์ และหนทางให้ถึงความดับทุกข์ ในการปฏิบัติงานสังคสมงเคราะห์นอกจากผู้ให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือจะต้องรู้แจ้งในเรื่องข้างต้น ยังต้องพยายามให้ผู้ที่มาได้รับความช่วยเหลือได้รู้และเข้าใจ จนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ตามสมควร⁵³

3.3 หลักพุทธปรัชญาในการพัฒนาคนและสังคม

กระบวนการพัฒนาคนและสังคมตามหลักพุทธปรัชญา จากการศึกษาพบว่าชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยส่วนประกอบที่เป็นนามธรรมและส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมส่วนประกอบที่เป็นนามธรรมเรียกรวมว่า จิตใจ สำหรับส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรมเรียกว่าร่างกายการพัฒนาชีวิตมนุษย์จึงเป็นการพัฒนาจิตใจและร่างกายของมนุษย์ จิตใจและร่างกายเป็นพื้นฐานแห่งชีวิต

การพัฒนาทั้งจิตใจและร่างกายจำต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันและมีลักษณะการพัฒนาแบบสมดุลพระพุทธรักษาพิจารณาว่า จิตใจเป็นผู้นำร่างกาย ร่างกายเคลื่อนไหวไปตามความต้องการของจิตใจเป็นส่วนใหญ่ พลังขับเคลื่อนให้ร่างกายเคลื่อนไหว นอกจากระบบการสั่งการจากประสาทในสมองแล้ว ส่วนที่มีพลังที่สุดบังคับให้สมองสั่งการคือจิตใจนั่นเอง

⁵⁰อภิ.สง.34/190/75.

⁵¹ที.ปา.11/231/233.

⁵²อภิ.วิ.35/145/127.

⁵³วิจิตร ระวิวงศ์, พุทธศาสนากับการสังคสมงเคราะห์, *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2563), หน้า 150-151.

ตามปกติจิตใจจัดอยู่ในระบบรับรู้ความรู้สึกและระบบการรับรู้ ความรู้สึก เป็นธรรมชาติของจิตทั่วไป เช่น รู้สึกดีใจ รู้สึกเศร้าใจ รู้สึกสุข รู้สึกทุกข์ ความรู้สึกดังกล่าวเกิดขึ้นจากการได้สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบทางประสาทสัมผัส เช่น ตาได้สัมผัสกับรูป หูได้สัมผัสกับเสียง หากจิตใจชอบก็จะปรุงแต่งให้เกิดความสุข ความยินดี ในทางกลับกันหากจิตใจไม่ชอบก็จะปรุงแต่งให้เกิดความเกลียด ความทุกข์ เป็นต้น

สภาพความรู้สึกสุข หรือทุกข์ขึ้นอยู่กับระดับการรับรู้ การรับรู้ เป็นภาวะที่จิตเปิดรับข้อมูลข่าวสาร มีความสามารถในการแยกแยะข้อดีข้อเสียของสิ่งที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้นและกาย การได้สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบเรียกว่า ประสบการณ์ การรับรู้เป็นความตั้งใจที่จะรับข้อมูลข่าวสารที่กระทบประสาทสัมผัสหรืออินทรีย์ทั้ง 5 ดังกล่าว ผลที่ปรากฏจากการตั้งใจรับข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดการประเมินค่าว่า สิ่งนั้นมีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ต่อชีวิตตนเองและต่อบุคคลอื่น ๆ ในสังคมมากนักน้อยเพียงใด⁵⁴

ตามหลักพุทธปรัชญา พื้นฐานเบื้องต้นของการพัฒนามี 2 อย่างคือ

1. สิ่งแวดล้อมที่ดี (กัลยาณมิตร/ปรโตโมหะ)
2. การเตรียมจิตใจให้ตั้งใจรับรู้อย่างเป็นระบบและเชื่อมั่น (กุศลฉันทะ)

สิ่งแวดล้อมที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี คือการมีมิตรที่ดี ชุมชนสังคมที่ดี ศิลปวัฒนธรรมที่ดี ประเพณีปฏิบัติต่างๆ ที่ดีงาม รวมถึงระบบการเมืองการปกครองที่ดี ผู้นำทางสังคมที่ดี เป็นต้น สิ่งแวดล้อมที่ดี ทำให้เกิดศรัทธา ความเชื่อมั่นในการทำความดี และชักจูงโน้มน้าวให้ยึดถือเป็นแบบอย่างของการพัฒนาเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ดีงาม ในคัมภีร์สังยุตตนิกาย มหาวารมรรค พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณเป็นบุพนิมิต ฉันทะ ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัษฎางคิกรมรรคแก่ภิกษุ ฉันทะนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร พึงหวังสิ่งนี้ได้คือจักเจริญ จักทำให้มาก ซึ่งอริยอัษฎางคิกรมรรค”⁵⁵

ข้อนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตามหนทางอันประเสริฐหรืออริยมรรคจักดำเนินไปได้ ก็โดยอาศัยกัลยาณมิตรเป็นแบบอย่าง การปฏิบัติตามอริยมรรคถือได้ว่าเป็นการยกระดับการดำเนินชีวิตให้สูงขึ้นหรือให้ประเสริฐขึ้น กัลยาณมิตร รวมเอาสิ่งที่เป็นสัพปาเย คือองค์ประกอบต่างๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น

⁵⁴ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ปรัชญาสังคมแห่งพระพุทธศาสนา, ชุดความรู้เกี่ยวกับปรัชญา สังเคราะห์ชุดที่ 1, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร: หจก.นิติธรรมการพิมพ์, 2562), หน้า 146

⁵⁵ส.ม.19/129/36.

การเตรียมจิตใจให้ตั้งใจรับรู้อย่างเป็นระบบและเชื่อมั่น (กุศลฉันทะ) การเตรียมจิตใจให้พร้อมรับรู้เป้าหมายของการพัฒนาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบการเตรียมความพร้อมทางจิตใจนี้เป็นการโน้มนำความคิดให้เชื่อว่า การพัฒนานั้นเป็นสิ่งที่ดีขณะเดียวกัน การกระตุ้นให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นว่า การพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพสูงขึ้นและมีจิตใจที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีคุณค่า มีศักดิ์ศรีมีสถานภาพในสังคมสูงขึ้น กระบวนการขั้นนี้อาจเรียกว่า เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้หรือความกระตือรือร้นใฝ่รู้ใฝ่พัฒนา (กุศลฉันทะ)⁵⁶ มนุษย์ต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาอย่างแจ่มชัด

กุศลฉันทะ จำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดมีขึ้นในจิตใจของมนุษย์ กุศลฉันทะเปรียบเสมือนสภาพดินที่ดี พร้อมที่จะรองรับการปลูกพืชให้เจริญงอกงามและให้ผลผลิตตามที่ผู้ปลูกต้องการ ดังนั้น การรับรู้สิ่งที่ดีมีประโยชน์ มีคุณค่า เป็นแรงกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้บุคคลมีความพร้อมที่จะรับการฝึกอบรมในสิ่งที่ดีงาม และมีความกระตือรือร้นในการรับการฝึกอบรมหรือการพัฒนาโดยไม่ท้อแท้ แม้จะมีอุปสรรคมาขัดขวางก็จะไม่ยอมท้อ ยังมีกุศลฉันทะแรงหรือเข้มแข็งมากเท่าไร ก็ยังมีวิริยะอุตสาหะที่จะรับการฝึกอบรมมากขึ้นเท่านั้น กุศลฉันทะ เป็นความพร้อมแห่งจิตใจที่เสริมด้วยปัญญา คือมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้รับมาอย่างดี สามารถแยกแยะได้ว่าความรู้ที่ได้รับมามีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์

3.3.1 การพัฒนาจิตใจของมนุษย์

เป้าหมายการพัฒนาจิตใจของมนุษย์มีอยู่ด้วยกัน 3 การ คือ

1. การพัฒนาจิตใจให้มีความสุข พระพุทธศาสนาเห็นว่า ชีวิตคือความทุกข์⁵⁷ สิ่งที่ต้องทำให้เกิดความสุข คือการกำจัดความทุกข์ได้ยอมทำให้มีความสุข การจะบรรลุถึงความสุขได้ต้องกำจัดสาเหตุแห่งความทุกข์(สมุทัย) อันได้แก่ความโลภ ความโกรธ และความหลง กิเลสใหญ่ 3 ประการนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ และผลักดันให้แสดงออกมาเป็นกิเลสย่อยหรือกิเลสผอยต่าง ๆ อีกมากมาย เช่นความอาชวาทพยาบาท ความขัดเคืองน้อยใจ ความลุ่มหลงพอใจในกามคุณอย่างไร้สติ การตกเป็นทาสอบายมุข ดังนั้น การมีความต้องการอยากได้อะไรเป็นโดยไม่มีที่สิ้นสุด ล้วนถูกผลักดันโดยกิเลสคือโลภะ ราคะ การมุ่งโจมตี ทำลายล้างคนที่คิดต่างเห็นต่าง เป็นผลของกิเลสคือโทสะพยาบาท เป็นต้น ประกอบกับอวิชชาเข้ามาครอบงำจึงยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) ในทิฐิของตนเองจนไม่เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ดังนั้น มิฉันทิภูติ จึงเป็นสาเหตุผลักดันให้เกิดความทุกข์อย่างหนึ่ง ข้อนี้วิเคราะห์ตามหลักอริยสัจจ 4

⁵⁶พ.ป.า.11/231/233.

⁵⁷พ.ป.า.11/228/229.

ความสุขของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดจากการปฏิบัติตามจริยธรรม ความสุขแห่งจิตใจเกิดจากการได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จัดเป็นนิรามิสสุข⁵⁸ คือ เป็นความสุขที่ไม่อิงด้วยอามิสหรือวัตถุสิ่งของใด ๆ เป็นความสุขที่ไม่เจือด้วยความหมกหมม เป็นความสุขที่ไม่เกิดโทษในภายหลังอามิสสุข เป็นความสุขในเบื้องต้นสำหรับปุถุชนผู้ยังเสพกามคุณอยู่ แต่ผู้ที่มีปัญญารู้เท่าทันกฎแห่งไตรลักษณ์จะไม่ถลำลึกลงในอามิสสุข จนเกิดอันตรายหรือความเดือดร้อนรุนแรง จิตใจที่พัฒนาดีแล้วจะมีหลักประกันชีวิต คือนิรามิสสุขโดยจะไม่แสวงหาความสุขที่ยั่งยืนฐานการเบียดเบียนชีวิตของบุคคลอื่น อามิสสุขได้จากการสนองความต้องการทางประสาททั้ง 5 คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกายสัมผัส และได้จากความคิดอยากได้สิ่งต่าง ๆ แล้วได้รับสิ่งนั้นตามความปรารถนา ส่วนนิรามิสสุข เป็นความสุขภายในจิตใจ ที่ปลอดโปร่งผ่องใส ปราศจากสิ่งขัดขวางกีดกัน เป็นความสุขที่ปลอดจากความวิตก กังวล ความรู้สึก คับแคบ และปราศจากกิเลสปรุงแต่ง

2. การพัฒนาจิตใจให้มีความนึมนวลอ่อนโยน จิตใจที่มีความนึมนวล อ่อนโยน คือจิตใจที่เต็มไปด้วยความรัก ความเมตตา เป็นจิตใจที่มองเห็นการช่วยเหลือบุคคลอื่น สำคัญเหนือประโยชน์ส่วนตน เป็นจิตใจที่พร้อมจะให้โดยไม่หวังอะไรตอบแทน บุคคลที่มีจิตใจพัฒนาดีแล้วจะสร้างแต่สิ่งที่ดีงาม มนุษย์ที่มีคุณธรรมเท่านั้นจะเป็นที่ปรารถนาของมนุษย์ด้วยกัน มนุษย์ที่มีคุณธรรมก็คือมนุษย์ที่มีจิตใจนึมนวล อ่อนโยนแม้แต่อำนาจเหนือธรรมชาติก็ย่อมชอบมนุษย์ที่มีจิตใจนึมนวล อ่อนโยน ดังนั้นมนุษย์ที่มีเมตตาต่อมเป็นที่รักของเทวดา และอมมนุษย์ทั้งหลายด้วย มนุษย์ที่มีเมตตาถือว่าเป็นมนุษย์ที่มีเกราะป้องกันภัย ไม่ว่าจะป็นภัยจากมนุษย์ด้วยกัน หรือภัยจากเทวดาและอมมนุษย์ต่าง ๆ

ศัตรูที่สำคัญแห่งจิตใจที่นึมนวล อ่อนโยนก็คือ ความอาฆาต พยาบาท และความโกรธ ตัวกิเลสดังกล่าวทำให้จิตใจหยาบกระด้าง ไม่นึมนวล และย่อมสามารถผลักดันจิตใจให้มีการแสดงออกในลักษณะประทุษร้ายต่อตนเองโดยไม่รู้ตัว รวมทั้งกระตุ้นให้ร่างกายประทุษร้ายต่อบุคคลอื่นด้วยที่ทำให้เกิดความเครียด อันเป็นภาวะที่ตรงกันข้ามกับความยอมคลายดังที่กล่าวมาแล้ว

กระบวนการพัฒนาจิตใจให้เกิดความนึมนวล อ่อนโยน ต้องเริ่มต้นด้วยการชี้ให้โทษแห่งความอาฆาตพยาบาทและความโกรธโทษคือภัยที่สร้างความเสียหายอันเนื่องมาจากความอาฆาตพยาบาทและความโกรธมีปรากฏเป็นตัวอย่างตามสื่อต่าง ๆ ที่แสดงออกให้เห็นเป็นประจำ

ศัตรูของความนึมนวล อ่อนโยน ก็คือความโกรธ การพัฒนาจิตใจให้มีความนึมนวลต้องพัฒนาการป้องกัน มิให้ความโกรธเกิดขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อมีความโกรธเกิดขึ้นต้องแก้ไขโดยลด เลิกความโกรธ การแก้ไขอาการดังกล่าวต้องใช้สติกำกับ สติคือรู้เท่าทันสภาวะแห่งจิตที่ถูกปรุงแต่งด้วยอารมณ์ ที่มากระทบ สติจึงเป็นเครื่องมือป้องกันและแก้ไขความโกรธ ความโกรธนั้น เป็นกิเลสสำคัญมากและ เป็นมูลเหตุแห่งการกระทำทุจริตทางใจ ทางกายและทางวาจา การกำจัดความโกรธได้ย่อม

⁵⁸อง.ทก.20/313/101.

อยู่เป็นสุข 29 ความโกรธ นอกจากเป็นศัตรูแห่งความเมตตา กรุณาแล้ว ยังเป็นศัตรูแห่งความอ่อน
 คลายอีกด้วยซึ่งความอ่อนคลายในที่นี้ก็คือ ความสุขนั่นเอง

3. การพัฒนาจิตใจให้มีความเข้มแข็งสร้างสรรค์ จิตใจที่เข้มแข็ง คือจิตใจที่มีภูมิคุ้มกัน
 กิเลสและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ อย่างแข็งแกร่ง เป็นจิตใจที่มีขันติเป็นอย่างสูงและเป็นจิตใจที่เต็มไปด้วย
 สติปัญญา พร้อมกับแข็งแกร่งด้วย สมาธิและวิปัสสนา (สติ) ตลอดเวลา จิตใจที่เข้มแข็งแสดงถึงจิตใจ
 ที่ดีงามพร้อม ๆ กัน

คุณลักษณะจิตใจที่เข้มแข็งและสร้างสรรค์ ประกอบด้วยจิตใจที่มีคุณธรรมเหล่านี้ คือขันติ
 วิริยะ สัมมาทิฐิ สัมมาสมาธิ สัมมาสติ กตัญญู โยนิโสมนสิการ คุณลักษณะดังกล่าว มิได้แยกออก
 จากคุณลักษณะที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ในบางคนอาจจะมีคุณลักษณะจิตใจด้านใดด้านหนึ่งเข้มแข็ง
 กว่าด้านอื่น ดังนั้น คุณลักษณะด้านอื่นจึงอาจจะไม่มีโอกาสแสดงออกมาให้เห็น

ความพร้อมด้านต่าง ๆ เป็นเงื่อนไขจำเป็นมากสำหรับกระบวนการพัฒนาจิตใจ ความพร้อม
 ดังกล่าวมาอาจเรียกตามทฤษฎีระบบว่า เป็นปัจจัยนำเข้าในการพัฒนาจิตใจทุกด้านจำเป็นต้อง
 คำนึงถึงปัจจัยความพร้อม ขณะเดียวกันการเตรียมความพร้อมนี้ ถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนา
 เบื้องต้นก็ได้ มีปัจจัยหลายอย่างที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อม เช่น การขาดปัจจัย คือ
 สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่จะต้องเตรียมให้พร้อมแต่กลับไม่พร้อม ย่อมมีผลกระทบต่อ
 กระบวนการพัฒนาโดยกระบวนการที่จะดำเนินต่อไปอาจช้าลง และอาจจะส่งผลกระทบต่อผลสำเร็จ
 ในการดำเนินการพัฒนา

การพัฒนาจิตใจและร่างกาย มนุษย์จะประกอบด้วยกระบวนการ 5 กระบวนการที่สำคัญ⁵⁹
 ดังนี้ คือ

1. การให้มีศรัทธา เชื่อมั่นในผลของการเสียสละหรือการให้ทานโดยไม่หวังอะไรตอบแทน
 การให้ (หรือทาน) เป็นกระบวนการขั้นต้นในการขัดเกลามิให้จิตใจคับแคบหยาบคายเห็นแก่ตัว
 โดยทั่วไปมนุษย์ชอบคนที่ให้มนุษย์ที่ยึดติดกับวัตถุจะมองผู้ให้วัตถุที่บุคคลชอบว่าเป็นคนใจดีมีเมตตา
 กรุณา ดังนั้น ผู้ที่ให้จึงมักจะเป็นที่รักของผู้รับ ตัวอย่างการพัฒนาให้เกิดศรัทธาในทางมีมากมาย
 โดยเฉพาะตัวอย่างของบุคคลที่สังคมให้เกียรติยกย่องว่าเป็นคนดี (คนมีใจดี) มีปรากฏออกมาผ่านสื่อ
 ต่างๆ เป็นประจำ ซึ่งมักจะเป็นคนมีน้ำใจช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์(จิตอาสา) และบริจาคเงิน
 ทอง สิ่งของต่างๆ แก่ผู้ยากไร้และองค์กรที่ช่วยเหลือผู้ยากไร้

การได้เห็นตัวอย่างของคนทำความดีมีน้ำใจช่วยเหลือสังคม ย่อมทำให้จิตใจของบุคคลเกิดปิ
 ติ มีความสุข ความอ่อนคลาย และพร้อมจะดำเนินการตามแบบอย่างที่ดีงามเหล่านั้น การให้ทานด้วย
 จิตที่บริสุทธิ์ และด้วยสิ่งของที่บริสุทธิ์ ย่อมจะส่งผลให้จิตใจมีความสะอาดและสูงส่งตามไปด้วย การ
 ให้ทานจึงต้องให้ด้วยใจที่เป็นกุศล การอบรมให้มนุษย์รู้จักให้อาจจะเริ่มต้นด้วย การให้มนุษย์รู้จักการ

⁵⁹ที่.ส.9/237/189

แสดงความชื่นชมยินดี (อนุโมทนาหรือมุทิตา)ต่อบุคคลอื่นที่ได้ให้ทาน และมีจิตอาสาช่วยเหลือสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ การหัดแสดงความชื่นชมยินดีต่อการทำความดีของบุคคลอื่นต้องทำเป็นประจำจน กลายเป็นนิสัยติดตัว

ผลของการแสดงความชื่นชมยินดีต่อความดีหรือความสำเร็จของบุคคลอื่นย่อมทำให้บุคคล มีความสงบไร้ความริษยา⁶⁰ ซึ่งก็คือการมีจิตใจที่อ่อนคลายไร้ทุกข์อันเกิดจากความริษยาบุคคลอื่น

2. การอบรมให้มีศีล ภาระบวการพัฒนาคใจให้มีศีล คือ ภาระบวการน้อมนำจิตใจให้ กลับมาสู่ภาวะปกติแห่งมนุษย์ที่แท้จริง ภาวะปกติแห่งมนุษย์ คือ ภาวะที่มนุษย์อยู่ร่วมกันโดย ปราศจากการเบียดเบียนกัน เป็นภาวะที่มนุษย์มองมนุษย์ในฐานะเป็นมิตร มิใช่เป็นศัตรูและเป็นภาวะ ที่มนุษย์เคารพในสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ด้วย

ศีลจึงเป็นภาระบวการพัฒนาคใจมนุษย์ให้มีคุณธรรม จริยธรรม การมีศีลถือว่าเป็นการ ชำระจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์สูงส่ง และประณีต ภาระบวการอบรมพัฒนาให้มีศีล สามารถดำเนินการ ตามลำดับแห่งความละเอียดอ่อนและสูงส่งโดยผู้ที่ยังไม่มีศีลเบื้องต้นจะต้องพัฒนาให้ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักเบญจศีลหรือศีล 5 อันเป็นศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ให้สังคมทั่วไป

3. เบญจศีล หรือศีล 5 เป็นกรอบของการพัฒนาคใจมนุษย์และสังคม ในพระพุทธศาสนา เถรวาทสรุปได้ว่า ศีล หมายถึง เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจาหรือ เรียกว่าความเป็น ปกติ คือ ความมีระเบียบวินัยทางกาย และวาจา โดยอาศัยเจตนางดเว้น จึงละบาปคือ อกุศลได้ คือ กายทุจริต วาจทุจริต ศีล จึงเป็นธรรมเบื้องต้นที่จะให้เกิดกุศลธรรมทั้งปวงเป็นประธานให้กุศลธรรมอื่น ๆ เกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ ความมีเมตตากรุณา หิริ โอตตปปะและความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น เพราะ ศีลจัดว่าเป็นฐานให้ถึงซึ่งโลกุตระธรรม คือ นิพพานสมบัติ ก็ต้องอาศัยศีลเป็นพื้นฐาน ดังนั้นศีลจึงเป็น เบื้องต้นแห่งการปฏิบัติให้สุจริตทางกายวาจา และใจเป็นที่สุดหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาใน ส่วนที่เกี่ยวกับความประพฤติที่ดีงาม และการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต ได้แก่ ศีล 5 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งเน้นที่เป็นประโยชน์แก่อกุศลแก่สังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ศีล 5 ประการนี้ เรียกว่า หลัก มนุษยธรรมแปลว่า ธรรมสำหรับมนุษย์ ธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การ ไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ การไม่ดื่มสุราเมรัย เพื่อความประพฤติให้ถึง ความเป็นปกติ ทางกาย วาจา คือ มีความสำรวมระวัง อาศัยเจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากความชั่ว หรือ ทุจริตทางกายกรรม วาจากรรม ศีล 5 ทั้งหมดนี้เป็นลักษณะที่ตั้งแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ให้พ้นจาก ทุจริต เพื่อให้มีสติปัญญารอบคอบสามารถควบคุมจิตใจของตนเองไม่ตกในทางที่ชั่วร้าย ทำให้เกิดคุณ งามความดี มีเมตตา กรุณา ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริตธรรม มีความจริงใจต่อกันและกัน

⁶⁰สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, อ่างแก้ว, หน้า 160-161.

มีความสามัคคีและมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตรักในเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ที่เกิดมาร่วมโลก ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข⁶¹

การใช้หลักเบญจศีล หรือ ศีล 5 กับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม พบว่า การที่ปัจเจกบุคคลได้นำศีล 5 ของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันทำให้ปัจเจกบุคคลประสบสันติสุข และหลักเบญจศีลของพระพุทธเจ้าเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งปัจเจกบุคคลได้พิสูจน์แล้วว่าแก้ไขปัญหาได้ และเกื้อหนุนชีวิตให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ของการประพฤติปฏิบัติที่ดีของปัจเจกบุคคลย่อมส่งผลถึงสังคมครอบครัว สังคมประเทศให้มีความสุข ความสงบ และมีสันติสุข

4. กระบวนการส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายชีวิตที่ดั่งใจ กระบวนการขั้นนี้ เป็นการต่อยอดการพัฒนาไปสู่เป้าหมายชีวิตที่ดั่งใจ กล่าวคือเป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจใฝ่สัมฤทธิ์ และจิตใจที่มีความมุ่งมั่นเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายชีวิตที่ดั่งใจ ซึ่งมีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป้าหมายชีวิตที่ดั่งใจในระดับพื้นฐาน คือการมีการศึกษาที่ดี มีการงานที่มั่นคง และมีครอบครัวที่อบอุ่น และขยายไปถึงการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีกลุ่มบุคคลที่เป็นมิตรอย่างแท้จริง เป้าหมายชีวิตในระดับพื้นฐานนี้เป็นเป้าหมายชีวิตของบุคคลที่ต้องการมีชีวิตเป็นปกติในฆราวาสวิสัยทั่วไป

5. การพัฒนาจิตใจไม่ให้ประมาทในชีวิต ขั้นนี้เป็นขั้นที่จิตใจมีความมั่นคง มีสติปัญญา ค่อนข้างสมบูรณ์ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์พิจารณาเห็นไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง (อนิจจตา) ความบีบคั้นเป็นทุกข์ (ทุกขตา) และความไม่มีตัวตน (อนัตตตา) แห่งขั้นหรือกองแห่งชีวิตแม้ว่ามนุษย์จะประสบความสำเร็จในชีวิต และจิตใจของมนุษย์มีความผ่อนคลาย ไร้เรื่องเพิลิตเพิลิน มีความสุขจากการสมปรารถนาในระดับโลกวิสัย ซึ่งยังเจือด้วยกามคุณ แต่ท้ายที่สุดแล้ว สภาวะความสำเร็จและความสุขเพิลิตเพิลินที่ได้รับก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ยั่งยืนได้ และจะต้องแตกดับสิ้นสลาย พร้อมกับขั้นหรือชีวิต ทั้งที่เป็นรูปขั้นและนามขั้น ดังนั้น มนุษย์จึงไม่ควรประมาทในชีวิต

การพัฒนาจิตใจไม่ให้ประมาท คือการพัฒนาจิตใจให้มีสติและปัญญาอยู่กับตัวตลอดเวลา โดยการให้การอบรมให้รู้ถึงความสนุกไร้เรื่องในกามคุณนั้นมีโทษหลายอย่างหากปราศจากสติเข้ามาควบคุม

บุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคง จำเป็นต้องอบรมพัฒนาจิตใจมิให้ประมาท ยึดมั่นในภาวะที่เป็นจรรยาบรรณ และมีผู้ประสบความสำเร็จทางอำนาจและทรัพย์สินจำนวนมากไม่น้อยในสังคมหลงยึดติดในกามคุณและในภพภูมิที่เป็นอยู่ ขาดสติตกอยู่ภายใต้อำนาจกิเลส ในขั้นสุดท้ายประสบชะตากรรม ถูกกระทำให้ตกต่ำ สิ้นทรัพย์สินอำนาจ

⁶¹พระมหาธนพล ขนติธมโม, การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้นำหมู่บ้าน ในเขตอำเภอภูดง จังหวัดอุดรธานี, *Journal of Modern Learning Development* ปีที่ 6 ฉบับที่ 4, กรกฎาคม - สิงหาคม, ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่ : บจก.พัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่, 2564, หน้า 231-232.

3.3.2 การพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

กระบวนการพัฒนาอบรมให้จิตใจเข้าถึงระดับปัญญาได้ต้องอาศัยกระบวนการอบรมตั้งแต่กระบวนการที่หนึ่งเป็นต้นมา ตามลำดับ ในกระบวนการตามขั้นตอนที่ผ่านมาได้มีการอบรมให้เข้าถึงเชื้อแห่งความเป็นอริยบุคคลมาบ้าง แม้ว่าจะเป็นเชื้ออริยบุคคลเพียงเล็กน้อยก็มีส่วนทำให้เกิดปัญญาหรือวิชาได้เมื่อสั่งสมอย่างต่อเนื่องก็จะบรรลุถึงขั้นบริสุทธบริบูรณ์โดยสามารถตัดกิเลส ที่เรียกว่าอุปทานได้ทั้งหมด ดังนี้

อุปทาน หรือการยึดมั่นเป็นกิเลสตัวขัดขวางการเข้าถึงอริยบุคคลกิเลสตัวขัดขวางดังกล่าวเป็นกิเลสที่ฝังแน่นอยู่ในสันดานแห่งมนุษย์ประกอบด้วย (1) ความกำหนัดในกาม (2) ความหงุดหงิดขัดเคืองหรือโทสะ (3) การยึดถือความคิดเห็นว่าเป็นความจริง (4) ความลัษณะ สงสัยในคุณธรรมจริยธรรมที่คิดว่ามีจริงหรือไม่ (5) ความยึดถือตัวเองเป็นใหญ่ (6) ความอยากมีอยากเป็น และ (7) ความไม่รู้จริงคือโมหะ⁶²

การลดการยึดมั่นถือมั่นในลักษณะอันเป็นธรรมชาติของปุถุชนทั่วไป ต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป และต้องพิจารณาด้วยว่า บุคคลใดมีกิเลสตัวใด ในกิเลสตัวรุนแรงมากที่สุด และเรียงออกมาจนถึงน้อยที่สุด กิเลสตัวใดตัวหนึ่งที่มีกำลังรุนแรง สามารถปิดบังหรือครอบงำการไม่ยึดมั่นถือมั่นกิเลสตัวอื่น ๆ ได้ เช่น กิเลสคือโทสะ หรืออาฆาตพยาบาทที่มีกำลังรุนแรงย่อมส่งผลเสียต่อความดีงาม แห่งจิตใจด้านอื่น ๆ ที่ได้รับการอบรมหรือพัฒนามาบ้างแล้วก็ได้ดังนั้น การพัฒนาให้ลดโทสะ ก็คือการอบรมให้มีสติและมีขันติ หรือ ทมะ คือข่มใจ ปลูกฝังความรักความเมตตาให้เกิดมีขึ้น เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้คลายจากอาฆาตพยาบาทและโทสะ

การฝึกอบรมจิตใจให้เล็ก ลด ละ อุปาทานนี้ มักจะดำเนินการในรูปแบบการศึกษาและการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ จากสำนักปฏิบัติธรรมหรือวัดที่อบรมสั่งสอนพุทธบริษัทให้ถึงความพ้นทุกข์ ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ การอบรมสั่งสอนและการประเมินผลจะดำเนินการโดย อาจารย์หรือพระอาจารย์ที่สอนการปฏิบัติธรรมในวัดหรือสำนักนั้น ๆ เป็นผู้ควบคุมและประเมินผลในรูปแบบการสอบอารมณ์

โดยปกติมนุษย์ที่ต้องการแสวงหาทางหลุดพ้นจากโลกียวิสัย จะได้รับการกระตุ้นผลักดันจาก (1) บุญบารมีที่ได้สะสมมาตั้งแต่อดีตชาติ และ (2) สิ่งแวดล้อมที่เป็นกัลยาณมิตรที่เชิญชวนให้ปฏิบัติธรรม ผู้ที่ดำเนินการขัดเกลาหรือฝึกอบรมในวิธีนี้จะมีการออกบวช สมทานศีล 8 ศีล 10 หรือ ศีล 227 ข้อตามลักษณะรูปแบบการออกบวชแต่ละประเภท การออกบวชถือว่าการปฏิบัติตามกระบวนการอบรมขัดเกลาโดยตรงอย่างหนึ่ง และผู้ที่ออกบวชด้วยใจสมัครมักจะมีประสบการณ์ใน

⁶²ที.ปา.11/337/266.

ชีวิต มีความรู้สึกอึดในตัวในชีวิตโลกียวิสัยเกิดภาวะเบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาส และต้องการหาทางเพื่อการหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและต้องการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง

การอบรมขัดเกลาเพื่อละอุปทานอีกวิธีหนึ่ง คือการระบวนการพัฒนาความรู้สึกขึ้นขมยินดีในการปฏิบัติธรรม ให้เกิดขึ้นภายในจิตใจอย่างมั่นคง กระบวนการนี้ คือกระบวนการเลียนแบบจากตัวอย่างที่ได้ศึกษาหรือจากบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นอริยบุคคล ผู้สละเครื่องพัฒนาการแห่งโลกียธรรมได้ทั้งหมด เช่น การได้อ่านประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประวัติพุทธสาวกในสมัยพุทธกาล และประวัติของพระนักปฏิบัติธรรม เกิดศรัทธาความเลื่อมใสและตัดสินใจแสวงหาแนวทางหลุดพ้นจากความทุกข์ในโลกียชีวิตตามแบบอย่างแห่งพระอริยบุคคลเหล่านั้น⁶³

3.4 สรุปหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอไว้ในพระไตรปิฎก โดยรวมแล้วจะประกอบไปด้วยหลักการ วิธีการ และเป้าหมายสำคัญในการเข้าถึงความจริงในระดับต่าง ๆ ของพุทธปรัชญา โดยเริ่มจากความเชื่อ แล้วแสวงหาความจริงโดยใช้วิจารณ์ในการตรวจสอบเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับรู้มาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ดังปรากฏอยู่ในคำสอนเรื่องกาลามสูตร ด้วยการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างละเอียด เรียกรวมการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดเรื่องต่าง ๆ อย่างละเอียดจนเข้าถึงความจริงของเรื่องนั้น ๆ อย่างถูกต้อง

ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท การเข้าถึงความรู้ และความจริงที่เป็นเป้าหมายสูงสุด หรือเรียกว่า ปรมัตถสัจจะ นั้นจะใช้หลักของสมณะเป็นบรรทัดฐานเบื้องต้นของการทำจิตให้สงบ (สมาธิ) และหลักวิปัสสนาเพื่อพัฒนาจิตที่เป็นสมาธิให้เกิดปัญญาหยั่งรู้เรื่องต่าง ๆ ตามความเป็นจริง โดยมีเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์ทางจิตที่เกิดจากกิเลส ให้เป็นจิตที่มีอิสรภาพ สมบูรณ์ ผ่องใส บริสุทธิ์ โดยมีได้ละเลยความทุกข์ทางกาย จะเห็นได้จากพระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์รู้เท่าทันความทุกข์ทางกายตามความเป็นจริง และหาวิธีขจัดป้องกันหลีกเลี่ยงอย่างถูกต้อง เช่น การสอนให้บริหารร่างกายด้วยอริยาบถสี่ให้สมดุลกัน (กายบริหาร) การรับประทานอาหารให้พอเหมาะไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป (โภชนาการที่สมดุล) เป็นต้น และสร้างดุลยภาพ ให้แก่ชีวิตมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ช่วยให้วิทยาการในโลกที่เกี่ยวกับวัตถุเจริณูอย่างรวดเร็วยิ่งส่งผลให้มนุษย์มีความกินดี อยู่ดี ก่อให้เกิดความสุข สงบ ร่มเย็นของผู้คนในสังคม จนเกิดการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น⁶⁴

⁶³ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ปรัชญาทางสังคมแห่งพระพุทธศาสนา, *ชุดความรู้เกี่ยวกับปรัชญา สังเคราะห์ชุดที่ 1*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร : หจก.นิติธรรมการพิมพ์, 2562), หน้า 160-162.

⁶⁴ธีรโชติ เกิดแก้ว, มิติการมองโลกและชีวิตตามความจริง, *พุทธปรัชญา*, (กรุงเทพฯ : คอมเมอริเชี่ยลเว็ลด์มีเดีย, 2553), หน้า 123.

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของ วัดป่าอ้อพระพุทธนิมิต อำเภอภูผา จังหวัดอุดรธานี

จากเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า วัดป่าอ้อพระพุทธนิมิตได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 อย่างครบถ้วน โดยจะเห็นได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ เจ้าอาวาส พระลูกวัด และผู้ที่เกี่ยวข้อง พบประเด็นที่สามารถนำมาสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

4.1 วิเคราะห์บทบาทด้านการปกครอง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 มีความเห็นว่า การพัฒนาสังคมด้านการปกครองของวัดป่าอ้อพระพุทธนิมิตนั้น พระภิกษุจะยึดหลักธรรมวินัยและกฎข้อบังคับของวัดเพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีล ทำให้เกิดความน่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศาสนิกชน เป็นการควบคุมและส่งเสริมรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ใช้พระธรรมวินัยเป็นตัวควบคุมการเป็นอยู่ของพระเณร มีข้อวัตรที่พระต้องปฏิบัติ และฆราวาสก็ต้องปฏิบัติตาม

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 หลวงปู่ท่านมีความเด็ดขาด ในการปกครองพระเณร แม่ขาว แม่ชี และญาติโยมที่มาปฏิบัติธรรมในวัดอย่างเสมอภาคโดยไม่มีอคติความลำเอียงแก่ผู้ใดเลย

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ทางวัดจะมีกฎระเบียบที่เข้มแข็งทั้งหมดพระและฆราวาส ญาติโยม อยู่ร่วมกันภายใต้ความเข้าใจกันและรักษาข้อวัตรปฏิบัติไว้อย่างงดงาม ให้เกียรติและความเคารพซึ่งกันและกัน

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 วัดป่าอ้อพระพุทธนิมิตถือว่ามีบทบาททางด้านการพัฒนาด้านการปกครองมากพอสมควร จะเห็นได้จากองค์หลวงปู่ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการดูแลพระลูกวัดและการดูแลเอาใจใส่กับวัดอื่น ๆ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 พระที่วัดป่าอ้อพระพุทธนิมิต เป็นพระสายปฏิบัติ ธรรมฐาน วัตรปฏิบัติของท่านดีงามเป็นที่เลื่อมใสของชาวบ้านในหมู่บ้านและจรจรขยายไปสู่สังคมภายนอกจนมีญาติธรรมจำนวนมาก หลวงปู่เจ้าอาวาสก็เชิญญาติธรรมพัฒนาวัดกระจายไปสู่โรงเรียนวัดที่กั้นดารหลายแห่ง

บทบาทด้านการพัฒนาสังคมในด้านการปกครองของวัดป่าอ้อพระพุทธนิมิตจากการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยในเรื่อง “วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอีสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์” ของ เรืองเดช เขจรศาสตร์ ที่วิจัยพบว่า การพัฒนามนุษย์ของวัดป่าอีสาน

เป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจให้พ้นพันธุนาการของกิเลส ภายใต้หลักการว่าการเรียนรู้ธรรมมีอยู่ตลอดเวลาที่รู้สึกตัว มีกายและจิตใจเป็นอุปกรณ์ฝึก และทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติ

หลักธรรมที่สอดคล้องกับบทบาทการพัฒนาสังคมในด้านการปกครองของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตที่เจ้าอาวาสนำมาใช้คือ หลักกติกุขุปริหานิยธรรม 7 คือธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมหรือธรรมที่ไม่ทำให้เกิดความเสื่อม คือมีการประชุมกันเป็นประจำ ทำให้เกิดความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน พร้อมเพรียงกันปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด เมื่อมีการประชุมพระภิกษุเกิดความเคารพนอบน้อมและเชื่อฟังพระสงฆ์ผู้เป็นประธานคือเจ้าอาวาสวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต พระสงฆ์ไม่ลุแก่อำนาจตามความอยากที่เกิดขึ้น หรือไม่ทำอะไรตามกิเลส และมีความยินดีในเสนาสนะที่เป็นป่าของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต

สรุป บทบาทด้านการปกครองของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่าพระจะใช้พระธรรมวินัย และกฎข้อบังคับของวัดตั้งแต่สมัยบูรพาจารย์กำหนดในการปกครองตนเอง ทุกอย่างจะดำเนินไปเหมือนเช่นสมัยโบราณกาลที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมีหลวงพ่อดมเกียรติ เป็นผู้นำเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติจนมีการแนะนำสั่งสอนสืบต่อเรื่อยมาจนปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่น พระที่บวชนานกว่าจะแนะนำสั่งสอนพระเพิ่งบวชใหม่เป็นอย่างนี้เรื่อยไป มีการปกครองดูแลพระสงฆ์ให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย เนื่องจากวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต เป็นวัดที่มุ่งให้พระปฏิบัติสมาธิภาวนา ซึ่งแต่เดิมนั้นหลวงพ่อดมเกียรติ ชิตมาโร ผู้เป็นเจ้าอาวาส ท่านจะอบรมควบคุมดูแลพระสงฆ์ อย่างไม่ใกล้ชิดด้วยตนเอง พระจะอยู่ในระเบียบวินัยที่ท่านได้วางรากฐานไว้อย่างมั่นคง แม้กระทั่งในเรื่องของการทำข้อวัตร ปัดกวาด เสนาสนะ ชัดถู กุฏิ ศาลา บริเวณวัด ทำความสะอาดห้องน้ำห้องส้วม ท่านจะเน้นย้ำห้ามพูดคุยกัน ทำหน้าที่เสร็จแล้วให้รีบกลับกุฏิทันที เพื่อไปปฏิบัติเร่งทำความเพียรส่วนตัว ปกติพระที่นี้จะไม่ค่อยรับนิมนต์ออกไปข้างนอก หรือถ้ารับก็ไปในกรณีที่สำคัญเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อที่ว่าพระจะได้มีเวลาปฏิบัติมาก ๆ สมัยก่อนในช่วงค่ำ ๆ หลวงพ่อดมเกียรติ จะเทศสอนพระเพื่อให้เร่งทำความเพียร ด้วยความหวังว่า ได้พระดี 1 รูป จะได้คนดีอีกเป็นแสน พระสงฆ์ทุกรูปที่อยู่ในวัดจะต้องทำข้อวัตรปฏิบัติโดยใช้ธรรมเป็นที่ตั้ง พระวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตจึงมุ่งที่จะปฏิบัติสมาธิภาวนาอยู่กับลานจงกรม อยู่กับกุฏิของตนเอง ซึ่งแต่ละท่านจะต้องรักษาวินัยในการปฏิบัติ แบ่งเวลาเดินจงกรม เจริญสติสมาธิภาวนา หรือแม้แต่การทำวัตรสวดมนต์ซึ่งต่างจะทำเอง โดยจะกำหนดในเวลาใดนั้นให้เป็นไปตามอธยาศัยที่พระสงฆ์แต่ละรูปจะกำหนดขึ้นมาเองทั้งช่วงเช้า และช่วงค่ำ ส่วนในช่วงเวลาอื่น ๆ หลวงพ่อดมเกียรติท่านก็จะแนะนำธรรมสั่งสอนคฤหัสถ์บ้าง พระบ้างตามแต่โอกาสอำนวย การดำเนินชีวิตของทุกสรรพสิ่งที่มีชีวิตในวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต จึงเสมือนอยู่อย่างรู้เวลาและกฎข้อบังคับที่ต้องคงไว้ในใจของทุกคนด้วยตัวของตัวเอง โดยมีพระธรรมและวินัยเป็นที่ตั้ง ซึ่งเป็นไปตามหลักกติกุขุปริหานิยธรรม 7 ประการ โดยมุ่งเน้นไปเพื่อความเจริญของบุคคล ทั้งผู้ปฏิบัติ ผู้บริหาร หมู่ชน และคนในสังคม ไม่ว่าจะมาเป็นพระสงฆ์ หรือคฤหัสถ์

4.2 วิเคราะห์บทบาทด้านศาสนศึกษา

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 มีความเห็นว่า ศึกษาคำสอนจาก การฟัง การอบรม จากพ่อแม่ครูอาจารย์แล้วนำไปปฏิบัติตาม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 หลวงพ่อเจ้าอาวาส ส่งเสริมพระภิกษุรูปได้เรียน และสอบ บาลี ทั้งตัวท่านเองก็ออกเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นประจำ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 มีการสงเคราะห์การเรียนธรรมศึกษาและบาลีใน สำนักต่าง ๆ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 มีการสนับสนุนปัจจัยสี่กับสำนักเรียนแผนกธรรม และบาลีวัดพุทธนิมิตมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 หลวงพ่อสมเกียรติ นำพาคณะศิษย์ปฏิบัติศาสนกิจ ตามข้อวัตรปฏิบัติตามรอยพ่อแม่ครูอาจารย์สายหลวงปู่มั่นไม่ขาดตกบกพร่อง ส่งเสริมให้พระภายใน วัดได้ศึกษาและฝึกฝนตนเองให้มีความก้าวหน้าทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ ปฏิเวทไม่เคยขาด

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ทางวัดได้ช่วยเหลือสถานศึกษาหลาย ๆ ที่ และรวมถึงโรงเรียนปริยัติธรรมวัดพุทธนิมิต อ.กุดจับ จ.อุดรธานี อยู่สม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือน

บทบาทด้านการพัฒนาสังคมในด้านศาสนศึกษาของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตจากการ สัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 พบว่าสอดคล้องกับเอกสารงานวิชาการของ พระครูโกศลธรรมานุสิฐ ความว่า คนไทยทั้งชาติยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของชาว ไทย" และยังพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศักดิ์ดา วิสุทธิธำณ เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา” ความว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เปรียบเสมือนบัว 4 เหล่า หลัก จริต 6 เพื่อการจัดสรรธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลเพื่อให้ได้รับผลที่เป็นเลิศจากการฝึกปฏิบัตินั้น การ ดำเนินชีวิตให้เจริญด้วยหลักทวารนา 4 เพื่อพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาของตน สำหรับผู้ที่มีหน้าที่พัฒนาผู้อื่นก็มีหลักธรรมจำนวนมากที่เหมาะสมในการนำมาใช้ให้เหมาะสมกับ สถานการณ์นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

หลักไตรสิกขาจึงเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับบทบาทการพัฒนาสังคมในด้านศาสนศึกษา ของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตที่เจ้าอาวาสนำมาใช้อบรมพระและฆราวาสภายในวัดคือเรื่องการรักษาศีล โดยมีพระธรรมวินัยกำกับอย่างเคร่งครัด การฝึกหัดอบรมนั่งสมาธิภาวนาเพื่อให้จิตสงบ มีปัญญา ส่วน การสงเคราะห์ส่งเสริมช่วยเหลือสำนักเรียนปริยัติธรรม หรือสำนักเรียนบาลีตามวัดต่าง ๆ นั้นก็เพื่อ เป็นการสนับสนุนพระภิกษุสามเณร ที่สนใจศึกษาพระปริยัติธรรมให้มีความรู้ ความสามารถ และมี การรักษาพระธรรมวินัยให้เป็นไปอย่างถูกต้องดั่งงามโดยเคร่งครัด เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่

พุทธศาสนิกชน รวมทั้งพุทธศาสนิกชนสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง

สรุป บทบาทด้านศาสนศึกษาของวัดป่าอ้อเทพนิมิต จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า วัดป่าอ้อเทพนิมิตเป็นวัดป่าที่เน้นในเรื่องของการปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยมีจุดประสงค์ที่จะให้พระและคฤหัสถ์มุ่งปฏิบัติขัดเกลาฝึกฝนตนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นหลักปฏิบัติตามแนวพุทธปรัชญา 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นปริยัติ คือเล่าเรียนศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และจดจำได้ ชั้นปฏิบัติ ประพฤติปฏิบัติตนให้มีความรู้ความเข้าใจตามหลักไตรสิกขา และสุดท้ายชั้นปฏิเวธ คือ ปฏิบัติให้เกิดความรู้จริงในสิ่งที่ศึกษา เรียกว่ารู้แจ้งแทงตลอดในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย จนสามารถจัดความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ได้เองมากกว่าที่จะไปทำกิจที่ยุ่งวุ่นวายกับชาวโลก ด้วยคิดว่าการสร้างพระดีหนึ่งรูปจะได้คนดีเพิ่มขึ้นอีกมาก ดังนั้นงบประมาณของวัดจึงมุ่งไปที่กองทุนการสร้างสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ สื่อตำราเพื่อแจกให้กับผู้สนใจศึกษาธรรม ผู้มาทำบุญจึงมักบริจาคถวายปัจจัยเพื่อเข้ากองทุนในส่วนนี้

ในเรื่องการส่งเสริม อุทิศทุน ช่วยเหลือการศึกษาให้กับบุคคลที่กำลังศึกษาไม่ว่าจะเป็น พระเถระ หรือประชาชนทั่วไปนั้น วัดป่าอ้อเทพนิมิต จะมุ่งส่งเสริมพระโดยการสนับสนุนปัจจัยสี่ไปตามสำนักเรียนต่าง ๆ เช่นสำนักเรียนแผนกธรรมและบาลีวัดป่าพุทธนิมิต ต.เมืองเพีย จ.อุดรธานี เป็นต้น แต่ในด้านการปฏิบัติในยึดตามหลักธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า โดยส่งเสริมพระให้เร่งทำความเพียรให้มากที่สุดเพื่อการบรรลุธรรม แต่ก็ส่งเสริมให้พระสงฆ์ไปสอบนักธรรมสนามหลวงตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนากำหนด ทางวัดจึงมีได้มีโครงการสอนด้านปริยัติ โดยเน้นจะทำตามปณิธานของพระสายวัดป่ามากกว่า คือ ให้ปฏิบัติสมาธิภาวนาเท่านั้น ส่วนญาติโยมก็ทำตามกำลังแล้วแต่ความเพียรปัญญา หรือวาสนาบารมีของตน ที่ยังทำไม่ได้ก็ยังได้มาเป็นกองเสบียงดูแลทำบุญเลี้ยงพระเพื่อบำรุงธาตุชั้นของพระภิกษุสามเณรไป เวลามีกิจสำคัญหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางวัดจึงจัดให้มีการแสดงพระเทศนาเพื่ออบรมกรรมฐานปฏิบัติธรรมขึ้นตามเวลา โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการปฏิบัติภาวนาและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และวิธีการฝึกฝนขัดเกลาตนเอง คนที่วัดป่าอ้อเทพนิมิตส่วนใหญ่มักจะถือวิหุเล็ก ๆ หรือโทรศัพท์มือถือที่สามารถรับคลื่นวิหุหรือเปิดเทศธรรมโดยเฉพาะเป็นธรรมของพ่อแม่ครูอาจารย์สายพระกรรมฐาน เราจึงมักเห็นภาพคนที่นี่ใช้หูฟังไปด้วยขณะทำข้อวัตรปิดกวาดเช็ดถูที่พักอาศัย

4.3 วิเคราะห์บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ในการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการส่งเสริมอุทิศทุนช่วยเหลือด้านการศึกษา อีกทั้งมีการให้ทุนการศึกษาแก่บุคคลที่กำลังศึกษาซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในด้านการศึกษาสงเคราะห์

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 ให้บริจาคอาคาร การก่อสร้างอาคารสำหรับเด็กนักเรียนทั้งอนุบาลจนถึงมัธยมปลาย ทั้งภายในจังหวัดและนอกจังหวัด สนับสนุนข้าวของเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียนการสอนทั้งในถิ่นทุรกันดารภาคเหนือ อีสาน และภาคกลาง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 หลวงปู่ท่านได้เมตตาสงเคราะห์วัตถุ สิ่งของ เครื่องสาธารณูปโภคกับสถานศึกษาหลายแห่ง เช่น บริจาครถตู้ไว้ใช้ในราชการ สร้างห้องน้ำ อุปกรณ์โซลาร์เซลล์ สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมถึงให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนยากจน

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 วัดมีบทบาทด้านการศึกษาโดยมีจุดเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัว มีการมอบทุนการศึกษาเพื่อต่อยอดไปสู่สถาบันการศึกษา ให้ครอบครัวที่ขาดโอกาสทางการศึกษามีโอกาสมากขึ้น

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 หลวงปู่เจ้าอาวาสท่านเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเป็นนักพัฒนา นอกเหนือจากการพัฒนาวัดแล้ว ท่านยังมองเห็นความสำคัญของการศึกษา เช่น ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนยากจน พัฒนาโรงเรียน สร้างห้องน้ำ บริจาครถ และสิ่งของอุปกรณ์การเรียนให้กับโรงเรียนหลายแห่ง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 17 มีการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาโดยการบริจาคทรัพย์ การจัดซื้อรถตู้ การสร้างห้องน้ำ การซื้อที่ดินให้กับสถานศึกษาหลายแห่งเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ

บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดป่าอ้อเทพนิมิตนั้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระรัตนมณี(บุญณมี วิสารโท) ในเรื่องของ การส่งเสริม สงเคราะห์และเอื้ออำนวยให้เกิดหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคม ในวัด โรงเรียน หรือสถานศึกษาต่าง ๆ โดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1. หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล คือ หลักไตรสิกขา ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาสังคม ในระดับชุมชน คือ หลักอปริหานิยธรรม สังคหวัตถุธรรม และพรหมวิหารธรรม

2. หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาสังคมระดับปัจเจกบุคคล ก็ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนา คือศีล นำไปสู่การประพฤติดี ประพฤติชอบ ปฏิบัติถูกต้องตามกฎระเบียบ สมาธิ เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจโดยการพัฒนาในเชิงคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้น และปัญญา เป็นการนำไปสู่การฝึกฝนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดการคิดดีคิดชอบ

3. หลักธรรมในการพัฒนาสังคมในระดับชุมชน ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 เพื่อสร้างความร่วมมือ การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนการสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืน เป็นต้น

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือหลัก สังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน และมีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ภายใต้อุบายเมตตาของหลวงพ่สมเกียรติ ทำให้สังคมในวัด บริเวณ

ชุมชนนอกวัดบ้านตาลเลียน ในเขตอำเภอภูดงจับ ตลอดทั่วทั้งจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียงจึงมีแต่การพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเพราะความมีเมตตาธรรมของหลวงพ่อดำตามหลักอรรถจริยา คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ที่ปรากฏใน สังคหวัตถุ 4 นี้เอง

สรุป บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต พบว่า วัดได้สงเคราะห์ด้านการศึกษาให้กับสถาบันและบุคคลที่กำลังศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพระ สามเณรหรือประชาชน ตลอดจนมอบทุนสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ดังนี้ เช่น สร้างอาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน และอื่น ๆ เช่น โรงเรียนภูดงจับประชาสรรค์ อำเภอภูดงจับ จังหวัดอุดรธานี โรงเรียนอู่ผาง อำเภออู่ผาง จังหวัดตาก โรงเรียนมณีพุกฤษ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โรงเรียนบ้านปางแก อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โรงเรียนบ้านป่าเตี้ย อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนชุมชนป่าหญ้าคา อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น การสงเคราะห์สถานศึกษา ธรรมศึกษาเช่น สำนักเรียนแผนกธรรมและบาลี วัดพุทธนิมิต จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนการศึกษาให้กับนักเรียนยากจน ขาดทุนการศึกษาที่มีผลการเรียนดีแต่ยากจนอีกหลายราย

4.4 วิเคราะห์บทบาทด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 นอกจากได้รับฟังคำสอนจากพ่อแม่ครูอาจารย์แล้วยังได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากศิษยานุศิษย์ จึงก่อให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น จึงเป็นการเผยแผ่อีกทางหนึ่ง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ให้การอบรมธรรมะ บรรยายธรรมแก่คณะครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา มีการแชร์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุค ยูทูป ซีดี และหนังสือ เพื่อที่จะเผยแผ่ธรรมะคำสอนออกไปสู่สังคมในวงกว้าง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 มีการแสดงธรรมอบรมพระเณรและฆราวาสให้รู้จักหลักของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 มีการแสดงธรรมสั่งสอนทั้งทางด้านการเทศนา พิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน แสดงทางโซเชียลมีเดีย

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 พุทธศาสนิกชนทั่วทุกภาคของประเทศ รู้จักวัดป่าแก้วพระเทพนิมิตเนื่องจากองค์หลวงพ่อดำเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนสายปฏิบัติตามวัดน้อยใหญ่ของทุกภูมิภาค

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 พระสงฆ์ในวัดประกอบศาสนกิจ และวัตรปฏิบัติที่ดีเหมาะสมตามพระธรรมวินัยและประเพณีของศาสนาพุทธ เมื่อวันสำคัญทางศาสนา หลวงปู่ก็จะแสดงพระธรรมเทศนาให้ชาวบ้าน พุทธศาสนิกชนฟัง ด้วยหลวงปู่และพระลูกวัดได้ปฏิบัติศาสนกิจดีมาตลอดเป็นที่รู้จักของญาติธรรมมากมายก็เป็นการเผยแผ่ศาสนา

บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่ศาสนาของวัดป่าอ้อเทพนิมิตนั้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ “ทรงวิทย์ แก้วศรี” ในเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระพุทธเจ้าเป็นวิธีการปฏิบัติจริงเรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งสิ้น เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและพระกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระองค์มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย อีกทั้งยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปในองค์การต่าง ๆ ได้ และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ “พรทิพา ภูมิพินานนท์” ในเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาคน” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่โดยการพัฒนาคนให้มีการศึกษาตามหลักไตรสิกขา จนสามารถพัฒนาตนได้ครบถ้วนด้วยปัญญา ซึ่งมี 3 ประการคือ สีสสิกขา อันเป็นกระบวนการฝึกฝนความประพฤติให้ตั้งงามมีระเบียบวินัย จิตสิกขา เป็นกระบวนการอบรมจิต ปลูกฝังศีลธรรมด้านจิตใจให้เป็นสมาธิ และสุดท้ายปัญญาสิกขา เป็นการฝึกทักษะกระบวนการคิด ความรู้ ความเข้าใจ ตามเหตุปัจจัยในสรรพสิ่งทั้งปวง เพื่อรู้ร้อยสัจ 4 จนบรรลุถึงความดับทุกข์ได้ในที่สุด

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาด้านการเผยแผ่พระศาสนาของวัดป่าอ้อเทพนิมิต มีรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่ มุ่งเน้น ความสำเร็จด้วยหลัก อิทธิบาท 4 อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา โดยคำว่า อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จ ตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่ง จำแนกไว้เป็น 4 คือ 1. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น หมายถึง เมื่อมนุษย์เราได้รับความพึงพอใจ จึง เป็นข้อแรกที่ทำให้เกิดกำลังใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้และรับรู้ที่ดี 2. วิริยะ คือ ความพากเพียรในสิ่งนั้น หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะ ยาวจนประสบความสำเร็จ 3. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ ฝักใฝ่ในสิ่งนั้นหมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้น ไปจากความรู้สึก ของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็น วัตถุประสงค์ นั้น ให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ 4. วิมังสา คือ ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น หมายถึงความสอดส่องในเหตุและ ผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปและตลอดเวลา

สรุป บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาของวัดป่าอ้อเทพนิมิต พบว่า วัดมีการเผยแผ่ธรรมะในหลายรูปแบบ มีทั้งเทศธรรมะ อบรมกรรมฐาน การพิมพ์หนังสือธรรมะ ไฟล์เสียงในสื่อออนไลน์ ทั้งที่เป็นคำเทศสอนของหลวงพ่อบุญสมภารเถร และของพระรูปอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะของ

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโนด้วย และรวมถึงการขยายสาขาของวัดออกไปในที่ต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดต่าง ๆ วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ได้นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาอบรมสั่งสอนหรือเผยแผ่แก่คนทั่วไป เช่นพิมพ์หนังสือธรรมะแจกฟรี นิมนต์ครูอาจารย์องค์สำคัญ ๆ มาสอนมาอบรมกรรมฐาน ตลอดจนการเดินทางไปร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาตามวัดสาขา หรือที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะตามวัดสาขานั้น นอกจากจะจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว ยังได้มีการแจกหนังสือ ซีดี แจกฟรีโดยไม่มีการซื้อขายแต่อย่างใด และที่สำคัญไปกว่านั้นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตสามารถเป็นแบบอย่างในการเผยแผ่พระศาสนาได้เป็นอย่างดี

4.5 วิเคราะห์บทบาทด้านสาธารณูปการ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 การพัฒนาสังคมด้านสาธารณูปการ บทบาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ถือว่าได้มีการสนับสนุนในการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมพร้อมสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อเป็นการรองรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติธรรมซึ่งมีจำนวนมากขึ้นทุกวัน

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ใครขอมาก็ช่วยไปตามสมควร สร้างเขื่อน สร้างอาคารเรียน สร้างโรงพยาบาลทุกอย่าง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 เมตตาก่อสร้างห้องพยาบาล เครื่องมือแพทย์ ตลอดจนอาคารเรียน ห้องน้ำส้วมศึกษา ตลอดจนช่วยเหลือวัดต่าง ๆ ที่ยากไร้

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 สนับสนุนชุดสระน้ำให้ทางวัดหลาย ๆ แห่ง จัดทำระบบประปาหมู่บ้านในพื้นที่กั้นดารให้ได้ใช้ทั้งทางวัดและชาวบ้าน ชุดเจาะบาดาลให้ทางวัดและโรงเรียนหลายแห่ง

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 หลวงพ่อท่านจะคอยช่วยเหลืออยู่ตลอดตามความเหมาะสม หลวงพ่อท่านจะไปตรวจสอบก่อน(ถ้าเหมาะสม) ท่านจะช่วยเหลือในพื้นที่

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 วัดเข้ามามีบทบาทในการช่วยส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ยกกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เข้าถึงระบบสาธารณูปโภคได้ดีขึ้น

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตได้มีการมอบเครื่องมือทางการแพทย์ รถพยาบาลให้กับโรงพยาบาลต่าง ๆ มากมายจนทำให้มีผู้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมาก

บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณูปการของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตนั้น ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ “**พระอธิการไพฑูรย์ วิบุโล**” ในเรื่อง “**แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาในพุทธศาสนาเถรวาท**” กล่าวว่า “**แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนว**

พระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ถูกทางและเป็นการพัฒนาที่ได้สมดุล คือ ทำให้มนุษย์เราทุกคนไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีจิตใจที่เข้มแข็ง ควรแก่การทำงาน มีปัญญาที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และใช้สอยทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรงซึ่งมีหลายประการ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง สังคม การปกครอง หลักคำสอนสำหรับบุคคล พิธีปฏิบัติต่อกันตามฐานะหน้าที่ หลักการคบมิตร หลักธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ และธรรมชาติแวดล้อม เป็นต้น และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ “เรื่องเดช เขจรศาสตร์” ในเรื่อง “วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอ้อสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนามนุษย์ของวัดป่าอ้อสานเป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจให้พ้นพันธนาการของกิเลส ภายใต้หลักว่าการเรียนรู้ธรรมมีอยู่ตลอดเวลาที่รู้สึกตัว มีกายและจิตเป็นอุปกรณ์ฝึก และทุกแห่งเป็นแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติ มีขั้นตอนในการพัฒนาที่ประยุกต์ใช้วิถีชีวิตป่าอ้อสานในการเผชิญกับภาวะเสี่ยงทางสังคม การนำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ และกระบวนการทางปัญญามาอธิบายวิถีพุทธทำให้วิถีพุทธธรรมแนววัดป่าอ้อสานเป็นกลไกแห่งอำนาจที่สนับสนุนความชอบธรรมในการปกครองในสังคมไทย และเป็นอำนาจภายในที่ให้อำนาจตามความเป็นจริงของวิถีพุทธธรรมแนววัดป่าอ้อสานเป็นมิติทางสังคมด้านการพัฒนาจิตที่นำไปสู่การพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ต่อไป

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาด้านการการสาธารณูปการของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต คือ หลักอริยบท 4 ซึ่งหมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายไว้ประกอบด้วยคือ ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝั ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไป วิมังสา ความไตร่ตรองหรือ ทดลองคือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นมีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิถีปฏิบัติ ใจปรับปรุง จะเห็นได้ว่าหลักธรรมที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคนี้ใช้ให้เกิดแนวทางการพัฒนา เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพต่อคณะสงฆ์ ด้านการการสาธารณูปการ เป็นไปตามหลักธรรมอริยบท ทั้งสิ้น

สรุป บทบาทด้านสาธารณูปการของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต พบว่าการก่อสร้างโดยส่วนใหญ่ของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิตนั้นไม่มี จะมีก็แต่การก่อสร้างให้กับองค์กรภายนอก และวัดสาขามากกว่า โดยเฉพาะในปัจจุบันที่กำลังสร้างอยู่ก็คือวัดป่าจิตตมาโร ที่อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี การขยายพื้นที่ของที่พักสงฆ์ลานธรรมแม่กลอง ที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น ส่วนที่วัดป่าอ้อพระเทพนิมิตเองนั้นไม่มีการก่อสร้างสิ่งอื่นใดที่เกิดความจำเป็น กุฏิ ศาลา ที่พักอาศัยต่าง ๆ ล้วน

ได้รับการดูแลซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดีจากญาติโยมที่เป็นผู้ชาย การตัดกิ่งไม้ ระบบสายฟ้าที่ดูแลให้อยู่ในสภาพที่ดี น้ำอุปโภคบริโภคที่สมบูรณ์ไม่ขัดข้อง ล้วนได้รับการดูแลอย่างเอาใจใส่อย่างดี วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ไม่ค่อยทำอะไรเพิ่มเติม จะเน้นหนักไปทางดูแลรักษามากกว่า เรื่องที่ทางวัดเน้นจะเป็นเรื่องของความสะอาด ซึ่งทั้งพระภิกษุสงฆ์และญาติโยมต่างช่วยกันดูแลรักษาที่พักรักษา ตลอดจนเสนาสนะ ศาลา ห้องน้ำห้องส้วม ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ การปิดกวาดทำความสะอาดเป็นเวลา ตามกฎกติกาที่วางไว้ ตามเรือนพักแม่ชี หรือผู้ปฏิบัติธรรม โรงครัว มีน้ำประปาใช้ วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตจะเน้นในเรื่องของความสงบ สะอาด ดังนั้นใครไปเยือนที่วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตก็จะพบแต่ความสงบ สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติอันเป็นลักษณะเด่นของวัดป่าฯ

4.6 วิเคราะห์บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 วัดป่าถ้าฯ ได้นำพาให้ชุมชนและผู้มีจิตศรัทธาได้สงเคราะห์ชุมชนและวัดที่อยู่ห่างไกล โดยการช่วยบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างแหล่งน้ำ สร้างวัด สร้างโรงพยาบาล เพื่อช่วยสงเคราะห์สังคมอย่างเนื่อง ๆ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ในภาวะช่วงการระบาดของโรคโควิด หลวงพ่อท่านให้ความสำคัญมาก ระดมข้าวของ ทั้งที่มีอยู่แล้วในวัดและให้ซื้อหามาเอามาบรรจรรวมกัน ออกช่วยเหลือสังคม หลวงพ่อท่านพาทำ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 8 ท่านสงเคราะห์ทั้งทางการศึกษา การสาธารณสุข พื้นฐาน ญาติโยมผู้ยากไร้ ตลอดบริจาคอาหารแก่สัตว์พิการยากไร้

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 บริจาคทานช่วยตามหมู่บ้าน ชุมชนต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือน้ำท่วม งานผู้ป่วยโควิด โดยให้ทั้งข้าวสารอาหารแห้ง น้ำดื่ม เสื้อผ้า เครื่องนอน ของใช้ส่วนตัว ช่วยทั้งในจังหวัด นอกจังหวัด รวมถึงประเทศลาว

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ทำมาต่อเนื่องเท่าที่มีโอกาส ในวาระประชาชนประสบภัย เช่น อุทกภัย ทางวัดแจกสิ่งของได้ไปที่ มีงานส่วนรวมแจกอาหาร น้ำดื่มแก่ผู้ป่วยยากไร้ มอบเครื่องอุปโภค บริโภคแก่นักเรียน ผู้พิการ ผู้สูงอายุ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 วัดมีบทบาทด้านการเกื้อกูลสังคมและประชาชนทั่วไปนานัปการ อาทิ การสร้างห้องน้ำนักเรียน สร้างศาสนสถานอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ทั้งนี้เพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ยากทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุให้กับสาธารณชน

บทบาทการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสงเคราะห์ของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตนั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ “ฐิตินันต์ กาญจนวิโรจน์” ในเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามอริยมรรค” ที่พบว่า คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีความสุขทั้งกายและใจ องค์ประกอบสำคัญของชีวิตที่ดีควรมี คือ (1) การมีงานทำ มีรายได้ เพื่อซื้อหาปัจจัย 4 ให้เพียงพอที่จะทำใช้ชีวิตที่มีความ

สะดวกสบาย (2) การมีครอบครัวที่มีความสุข (3) การมีสุขภาพกายที่ดี และ (4) การมีสุขภาพจิตที่ดี ตลอดจนการมีชีวิตของมนุษย์นั้น มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด บุคลิกภาพ และสังคม ดังนั้น นักจิตวิทยาพัฒนาการ มีความเห็นว่า จะต้องมีการพัฒนาทางร่างกาย ควบคู่ไปกับการพัฒนา ด้านความคิด บุคลิกภาพ และสังคมด้วยเช่นกัน และสอดคล้องกับสารนิพนธ์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมของ “พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.” โดยได้กล่าวว่า สังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมายหลายประการ เช่น อาชญากรรม โสเภณีความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีดังกล่าว จึงเป็นปัญหาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิธีคิดใหม่ โดยให้หมั่นกำลังกันทุกส่วนเข้าเชื่อมโยงกันทำงาน วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตเห็นความสำคัญของปัญหาข้างต้น จึงได้ช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ นับเป็นการเยียวยาช่วยเหลือบรรเทาวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างมาก

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการพัฒนาด้านการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต หลวงพ่อสมเกียรติ เจ้าอาวาสท่านใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการสงเคราะห์โลกจนเป็นผลให้เกิดการพัฒนาสังคม ชุมชนตามมา โดยหลักพรหมวิหาร 4 เป็นคุณธรรมพื้นฐานของนักปกครอง โดยหลวงพ่อสมเกียรติยึดถือปฏิบัติมาตลอด โดยเฉพาะในฐานะการปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส ปฏิบัติ หลวงพ่อดังที่ปรากฏแก่สาธุชนทั่วไปคือ หลวงพ่อมีเมตตาอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ที่สามารถเป็นผู้นำ ควบคุมจิตใจและหลวงพ่อพัฒนาตนเองตลอดเวลา เมื่อเจอกับอุปสรรคปัญหาท่านไม่เคยย่อท้อ มีความอดทน ต่อสิ่งที่มากระทบทั้งทางกายและจิตใจได้อย่างดี และยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น จนสามารถแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้จนปรากฏเป็นความเสียสละแบ่งปันเป็นทานเอื้อเพื่อพ่อแม่ ทั้งต่อศิษยานุศิษย์และผู้อื่นตลอดเวลา การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นทั้งองค์กร หน่วยงาน ประชาชนที่มีความทุกข์ ความเดือดร้อน ท่านช่วยโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ทั้งยังอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่คดโกงผู้อื่นมีความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยมีหลวงพ่อเป็นแบบอย่าง หลักพรหมวิหาร 4 นอกจากจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความเจริญก้าวหน้า และพบกับความ สงบสุขในชีวิตแล้ว ยังสามารถพัฒนาสังคม ชุมชน ให้มีความเจริญก้าวหน้ามั่นคงได้อีกด้วย

สรุป บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ชาวของเงินทองที่วัดได้มา วัดจะแจกหรือนำไปสงเคราะห์ตามที่ต่าง ๆ วัดจะแยกไว้ไปใช้จ่ายในวัดเพียงเล็กน้อยตามความจำเป็นจริง ๆ งานก่อสร้างภายในวัดไม่เน้น หลวงพ่อท่าน มุ่งเน้นแต่งงานด้านจิตภาวนามาโดยตลอด ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะเน้นเรื่องการเดินทาง นิ่งสมาธิภาวนา เป็นหลักสำคัญ เรื่องปัจจัยไทยทานทั้งหลายที่ได้มาส่วนใหญ่ มุ่งออกไปช่วยเหลือสังคมตลอดมา ดังจะเห็นได้จากโครงการสงเคราะห์ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏ

วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต ได้ให้การช่วยเหลือแก่คนทั่วไป ทั้งในด้านจิตใจและด้านวัตถุสิ่งของ วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต มีบทบาทในการสงเคราะห์หลายอย่างดังที่ทราบกันโดยทั่วไป

6.1 โรงพยาบาลในจังหวัดต่าง ๆ โดยมีทั้งการมอบปัจจัยสมทบ และมอบสิ่งของต่าง ๆ เช่น การก่อสร้างห้องผู้ป่วย ห้องผ่าตัด บริจาครถยนต์พยาบาล และเครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องเอกซเรย์ อัลตราซาวด์ เครื่องตรวจคลื่นหัวใจ เครื่องช่วยชีวิต เครื่องช่วยหายใจ เตียงผู้ป่วยต่าง ๆ

6.2 สงเคราะห์หน่วยราชการต่าง ๆ สถานีตำรวจภูธรอำเภอทุกตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลतालเลียน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สถานีตำรวจภูธรจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งสมุทรสงคราม

6.3 สงเคราะห์โรงเรียน เช่น สมทบทุนสร้างอาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น ตัวอย่างโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนกุศุดจับ โรงเรียนหนองหญ้าปล้อง เป็นต้น

6.4 สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้ประสบภัยต่าง ๆ เช่น ผู้ประสบภัยน้ำท่วม ไฟไหม้ ว่างภัย หรือ ภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ เช่น ผู้ประสบภัยน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 เป็นต้น

6.5 สงเคราะห์สัตว์ อนุเคราะห์สัตว์ป่าในวัดอย่างทั่วถึงตลอดมา โดยเข้มงวดกับพระ เณร และลูกศิษย์ ให้ดูแลเรื่องอาหาร (กล้วย ข้าวสาร) น้ำ ไม้ให้ขาดตกบกพร่องแก่สัตว์ เช่น ไก่ป่า กระรอก กระจอน กระแต กระต่าย นก ด้วยเห็นว่าเรามีปากมีท้องมีหัว เขาก็เช่นกันกับเรา เราต้องเมตตาสงสารเขา เขาเกิดมาตามวิบากวาระแห่งกรรม เขาก็มีโอกาสเกิดเป็นมนุษย์เหมือนกับเรา เราเองก็มีโอกาสกระทำผิดพลาดกลายเป็นสัตว์แบบเขาได้ จึงไม่ควรประมาทกัน แต่ให้เห็นใจช่วยเหลือกันไป

บทบาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิตทั้ง 6 ด้าน เป็นสถาบันหนึ่งซึ่งสร้างคุณประโยชน์อย่างมากมายให้กับประเทศชาติและประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการฝึกพระสงฆ์ให้รู้จักวิธีพัฒนาตน การสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคม วัดวาอาราม หมู่คณะพระสงฆ์ และอีกหลายโครงการที่มีส่วนในการแบ่งเบาภาระของสังคม แบ่งเบาความทุกข์ และกระจายสุขให้กับสรรพสัตว์ทั้งหลาย ชื่อเสียงในการบริจาคช่วยเหลือและให้ทาน เผยแผ่ธรรม และการปฏิบัติดีของหมู่สงฆ์ที่วัดป่าอ้อพระเทพนิมิต ในระยะหลัง ๆ จึงได้ขจรไปไกลเพื่อเชิญชวนให้สาธุชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเข้าไปทำบุญ สร้างกุศลบารมีกันอย่างมากขึ้น ที่นี้ไม่มีการเปิดคอร์สอบรม ทั้งพระภิกษุสงฆ์ และคฤหัสถ์ต้องมุ่งมั่นปฏิบัติเอง ทุกคนที่สมัครใจมาปฏิบัติจะต้องมีวินัยในตนเอง ต้องเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ ที่สุดคือการทำสมาธิภาวนาในการฝึกดูใจตนเอง แต่ถ้ามีข้อติดขัดสงสัยในการปฏิบัติ ก็สามารถอ่านหนังสือหรือสอบถามหลวงพ่อดีตลอดเวลาที่ท่านให้ออกาส หรือในตอนช่วงค่ำหลังจากทำข้อวัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลวงพ่อก็จะเปิดโอกาสให้ซักถามข้อขัดข้องในการปฏิบัติได้โดยตรง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา เรื่อง การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ผลการศึกษาค้นคว้าได้ดังนี้

คุณลักษณะของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต โดยภาพรวมพบว่า เป็นวัดป่าที่มีสถานที่สะอาด ร่มรื่น สงบ เหมาะกับการเจริญสมาธิภาวนา พระภิกษุสงฆ์จะเคร่งครัดในพระธรรมวินัย มุ่งในการเจริญสมาธิภาวนา และใช้หลักของธุดงค์วัตร เช่น การฉันมื้อเดียว และฉันในบาตร มีเสนาสนะอยู่ในป่า

เป้าหมายของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต พบว่า พระภิกษุสงฆ์จะเน้นการปฏิบัติจริงจังในเรื่อง การปฏิบัติสมาธิภาวนา ขณะเดียวกันก็มุ่งพัฒนาสังคมโดยเริ่มจากการพัฒนาคนในด้านจิตใจก่อน โดยให้เข้าใจโลก รู้จักตัวเอง รู้จักความทุกข์ ยอมรับความจริง และปรับแนวทางการดำเนินชีวิตให้ได้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยการพัฒนาจิตใจตนเอง ต่อมาก็เอื้อเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคนความคาดหวังของสังคม ชุมชนที่มีต่อวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต พบว่า 1. ชุมชนต้องการให้วัดป่าอ้อพระเทพนิมิตเป็นที่พึ่งทางใจ 2. ต้องการให้วัดป่าอ้อพระเทพนิมิตเป็นที่ฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา ขัดเกลากิเลส และ 3. สังคม และชุมชนต้องการให้วัดป่าอ้อพระเทพนิมิตเป็นที่ ๆ ปฏิบัติศาสนกิจ

5.1.1 การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

ในเรื่องของการพัฒนาสังคม พบว่าวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต ท่านให้ความสำคัญกับคนมากที่สุด โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการฝึกหัดขัดเกลาเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา ด้านปัญญาควบคู่ไปกับการปฏิบัติสมาธิภาวนา เริ่มต้นด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ตามกระบวนการของหลักไตรสิกขา มีเป้าหมายหลัก คือ ต้องการให้พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาแล้วได้ปฏิบัติขัดเกลาจิตใจตนให้ได้ก่อน พระวัดป่าอ้อพระเทพนิมิตต้องรักษาศีลบริสุทธิ์ควบคู่ไปกับการถือธุดงค์วัตร วัดป่าอ้อพระเทพนิมิตพระจะถือธุดงค์วัตร คือ เดินบิณฑบาต ฉันมื้อเดียว ฉันในบาตร อยู่เสนาสนะป่า เนื่องจากพระวัดป่าอ้อพระเทพนิมิตจะต้องมุ่งปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตใจตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของเรื่องเดช เขจรศาสตร์ เรื่อง วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอีสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ พบว่า วัดป่าอีสานมีการพัฒนาการสืบทอดอุดมการณ์พุทธศาสนาแนววิปัสสนามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยปฏิบัติตามธุดงค์วัตร

ตามแบบพระป่า พระภิกษุสงฆ์จะปฏิบัติกรรมฐานอย่างเคร่งครัด ส่วนคฤหัสถ์นั้น แล้วแต่จะเลือกเน้น ที่การปฏิบัติหรือมาเพื่อทำทานหรือทั้งสองอย่าง ภายใต้การพิจารณาใจของตนเองเป็นสำคัญ

ผลที่ได้จากการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต พบว่า บุคคลที่ได้รับการพัฒนาจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเปลี่ยนไป รู้จักควบคุมสำรวมระวัง กายและการกระทำทางกายให้ตั้งงาม เป็นผู้มีจิตใจดี อารมณ์ดี สามารถควบคุมอารมณ์ให้มั่นคง ไม่ หวั่นไหวกับปัญหาชีวิต มีคุณธรรม มีเมตตากรุณา มีความอดทนอดกลั้น และมีสมาธิทางปัญญา โดย เป็นผลที่ได้รับจากจิตใจที่มีสมาธิซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพจิตใจให้มีพลังทำให้เกิดปัญญาตามมา ให้สามารถรู้สิ่งทั้งหลายอย่างเป็นกระบวนการหรือตามที่เป็นจริง สามารถยกระดับจิตใจให้อยู่เหนือ ปัญหาและเป็นอิสระสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา หรือสามารถหลุดพ้นจากสภาวะทุกข์ ได้ และเมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาจากวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่สังคมก็ จะเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจให้แก่กัน มีการช่วยเหลือและไม่ เบียดเบียนกัน เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ช่วยเหลือคนรอบข้าง และสังคมส่งผลให้เกิดความสงบสุข ร่วมเย็นในชุมชน สังคม และประเทศชาติ สอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์กล่าวว่า ลักษณะคนที่รับ การพัฒนาแล้ว จะเป็นคนที่มีคุณภาพ ครอบคลุมทั้งทางกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เช่นมี ความรู้และทักษะด้านใดด้านหนึ่ง มีคุณธรรม คือ เป็นคนดี มีความสุข คือ มีใจปลอดโปร่งโล่งสบาย มี ความห่วงใยสิ่งแวดลอม มีน้ำใจกับเพื่อนมนุษย์ ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจคนมากกว่าคุณค่า ทางด้านวัตถุ

5.1.2 บทบาทการพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอภูผา จังหวัดอุดรธานี
พบว่า การพัฒนาสังคมของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต มี 6 ด้าน ดังนี้

1. บทบาทด้านการปกครอง วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต พระภิกษุสงฆ์จะปฏิบัติตนตามหลัก พระธรรมวินัย และกฎข้อบังคับของวัดเพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีล เพื่อความน่าเลื่อมใสศรัทธา และเป็น แบบอย่างที่ดีแก่ศาสนิกชน พระภิกษุสงฆ์จะอยู่เสมือนปกครองตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นงาน ประจำตามที่ได้รับมอบหมายเช่นเดียวกับพระสายปฏิบัติทั่วไป

2. บทบาทด้านการศาสนศึกษา วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตมุ่งเน้นด้านการปฏิบัติสมาธิภาวนา โดยเริ่มจากดูใจตนเอง เพื่อขัดเกลาจิตใจ

3. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ส่งเสริมให้การส่งเสริม อดหนุน ช่วยเหลือด้านการศึกษาทั้งทางด้านปริยัติ และด้านการศึกษาสายสามัญ ทั้งให้ทุนบำรุง สถานศึกษา และบุคคลที่กำลังศึกษา

4. บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต เน้นการอบรมธรรมโดยการ แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั้งในบริเวณวัด และตามสถานที่ที่จัดกิจกรรมส่งเสริม

พระพุทธศาสนาต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เผยแผ่ธรรมทางสังคมออนไลน์ วัสดุซีดี ยูทูป และหนังสือธรรมต่าง ๆ

5. บทบาทด้านสาธารณูปการ การพัฒนาภายในวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตการก่อสร้างจะเน้นสร้างเท่าที่จำเป็น เช่นกุฏิที่พักเป็นหลัง ๆ ให้พอแก่จำนวนพระภิกษุที่อยู่จำพรรษา ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า และห้องน้ำที่เพียงพอแก่ญาติโยม ส่วนการก่อสร้างส่วนใหญ่จะเน้นการก่อสร้างวัดสาขาที่สร้างใหม่เป็นสำคัญ เพราะวัดสาขาที่สร้างใหม่นั้นมักมุ่งประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังท้องถิ่นที่ศรัทธาในสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญในขณะนี้คือ วัดป่าจิตตมาโร อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี และการพัฒนาที่พักสงฆ์ลานธรรมแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

6. บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยทั่วไปทั้งด้านจิตใจและวัสดุข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ การส่งเคราะห์สถานศึกษา โรงเรียนในถิ่นทุรกันดารต่าง ๆ เช่นโรงเรียนกุดจับประชาสรรค์ โรงเรียนอุ้งผางคี โรงเรียนมณีพุกษ์ โรงเรียนบ้านปางแก โรงเรียนบ้านป่าเตี้ย โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนชุมชนป่าหญ้าคา และสร้างอาคารเรียนให้กับศูนย์เด็กเล็ก บ้านเชียงเพ็ง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ให้การช่วยเหลือสงเคราะห์หน่วยงานราชการ สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส และสงเคราะห์สัตว์โดยทั่วไปตามสมควร ตลอดมา

5.1.3 วิเคราะห์การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

วัดป่าถ้าพระเทพนิมิตมีบทบาทและหน้าที่ ที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนทางสังคมที่สอดคล้องกัน เพราะสถาบันศาสนาซึ่งเกี่ยวกับคนในสังคม เนื่องจากบทบาทของวัดเป็นไปตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของสังคมชุมชนเมืองในระดับหนึ่ง อีกทั้งเจ้าอาวาสจัดเป็นพระสังฆาธิการที่มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติทั้ง 6 ด้าน โดยแบ่งตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ ที่สำคัญที่สุดมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล 2) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การอบรมพระภิกษุสามเณร ให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี 3) ด้านสาธารณูปการ เจ้าอาวาสเป็นพระระดับสังฆาธิการขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้าน ซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ สำหรับหน้าที่ในระดับกลาง มี 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา เจ้าอาวาสมีหน้าที่ยกย่อง ชมเชย ให้กำลังใจแก่ผู้ที่มีความก้าวหน้าทางการศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านปริยัติ และปฏิบัติในระดับต่าง ๆ 2) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ ขาดแคลน คนชราหรือคนพิการต่าง ๆ ส่วนในระดับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด 1 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เช่นวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตหรือวัดป่าโดยทั่วไปไม่นิยมจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพียงแต่สนับสนุนส่งเสริมสู่โรงเรียนพระปริยัติธรรมภายนอก เช่นวัดบ้าน หรือสำนักเรียนนักรธรรม บาลีต่าง ๆ การสนับสนุนสงเคราะห์จึงเน้น

ไปที่การให้ทุนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียน ศูนย์การศึกษา และโรงเรียน รวมถึงการให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี แต่ยากจน เป็นต้น

บทบาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิตที่มีต่อสังคมและชุมชน พบว่าด้านการปกครองภายในชุมชน เมื่อผู้สูงอายุมาอบรมธรรมและปฏิบัติธรรมที่วัดเป็นประจำ จะนำหลักธรรมที่ได้ไปอบรม เช่น หลักกติกขุปรินายธรรม 7 ไปอบรมลูกหลาน ให้มีความรัก ความสามัคคีกลมเกลียวกัน

ด้านการศึกษาวัดได้ช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ แก่โรงเรียนประจำอำเภอ ทั้งเรื่องอาคารเรียน สื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์การศึกษา รถยนต์ที่ใช้ในราชการ ตลอดจนการให้ทุนสนับสนุนการศึกษาสำหรับนักเรียน นักศึกษาที่เรียนดีแต่ยากจนมาตลอดทุกปี ซึ่งเป็นไปตามหลักสัปปุริสธรรม 7 อันเป็นคุณธรรมที่สำคัญของนักสังคัมสงเคราะห์

ด้านการเผยแผ่พระศาสนา หลวงพ่อสมเกียรติ ชิตมาโร ได้ยึดหลักอุดมการณ์ในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่ลูกศิษย์ โดยใช้หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 วิธีการ 6 จนมีความรู้ ความสามารถปฏิบัติตามข้อบัญญัติได้ และได้ส่งพระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่ดีออกไปจำพรรษาในวัดสาขาต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่ธรรมตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

ด้านสาธารณูปการและเศรษฐกิจ ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักในการพัฒนา วัดป่าถ้าพระเทพนิมิต เป็นวัดที่มีแหล่งน้ำ สัตว์ป่า และป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งมีการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมของวัดได้เป็นอย่างดี จึงมักมีผู้ปฏิบัติธรรมต่างถิ่นและนักศึกษาระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนขึ้น ทำให้ราษฎรในชุมชนตำบลบ้านตาลเสียนมีรายได้จุนเจือครอบครัว

ด้านสังคม พบว่า การพัฒนาโดยใช้หลักสังคัม 4 มีผลทำให้ทุกชุมชนที่เคยมีเรื่องขัดแย้งกัน เมื่อได้รับธรรมจากวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต ทำให้ประชากรในชุมชนมีศีลธรรม โดยการให้คนในชุมชนเข้าถึงการปฏิบัติสมาธิภาวนา ไปพร้อม ๆ กับการแทรกซึมขัดเกลาด้วยหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง เน้นพัฒนาคนที่จิตใจ ควบคุมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเข้ารับการอบรมสมาธิภาวนา การอ่านหนังสือธรรมะ การสวดมนต์ หรือการฟังสื่อธรรมะทั้งหลาย สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงบุคคลในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาได้ จนเกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีต่อกัน เพราะมีแนวคิดและทัศนคติที่เหมือนกัน จึงสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. อนุรักษ์ความเป็นวัดป่าให้ยั่งยืน
2. เผยแพร่รูปแบบที่ดีของวัดป่า
3. รักษาปฏิปทา การปฏิบัติของครูอาจารย์ที่สืบทอดกันมาให้ยั่งยืน

5.2.2 ข้อเสนอเพื่อการวิจัย

1. ศึกษานุคคลที่ประสบความสำเร็จจากการเข้าไปปฏิบัติธรรมในวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต
2. ศึกษามลสำเร็จจากโครงการที่ได้รับการพัฒนาจากวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต

บรรณานุกรม

1.ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่ม 2, 4, 9, 10, 11, 14, 17, 20, 21, 23, 25, 26, 34, 35. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข้อมูลปฐมภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิสัย, 2549.

กล้า ทองขาว และคณะ. การจัดการศึกษาฐานชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. กระบวนทัศน์วัฒนธรรมไทยต้นตอเศรษฐกิจถดถอย. กรุงเทพมหานคร : ซัคเซส มีเดีย, 2541.

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2553.

คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. ความจริงของชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2547.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์. เอกสารประกอบคำบรรยาย พบ 307 สัมมนาสารัตถะแห่งพุทธศาสนาและปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553.

ณรัชชอร์ ศรีทอง. แนวคิด หลักการ และการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : โอเอส. พรินติ้ง เฮาส์, 2556.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ์. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. จันทบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2558.

ดร.จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์. ปรัชญาทางสังคมแห่งพระพุทธศาสนา. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร ชุดความรู้เกี่ยวกับปรัชญาสังเคราะห์ชุดที่ 1. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : หจก.นิติธรรมการพิมพ์, 2562.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. พุทธปรัชญา : มติการมองโลกและชีวิตตามความจริง. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมเมอร์เชียลเวิลด์มีเดีย จำกัด, 2553.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. มติการมองโลกและชีวิตตามความจริง พุทธปรัชญา. กรุงเทพฯ : คอมเมอร์เชียลเวิลด์มีเดีย, 2553.

- นาท ตันต์วิรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. *วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการบริหารทรัพยากร*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- นิเทศ ตินณะกุล. *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- บุญมี แทนแก้ว. *ปรัชญาเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2544.
- ประยงค์ แสนบุราณ. *ปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2547.
- ประเวศ วะสี. *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2542.
- ปรัชญา เวสารัชช์. *หลักการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2547.
- พระครูโกศลธรรมานุสิฐ. *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 Humanities Social Sciences and arts*. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 2562.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). *ธรรมปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอาร์เอส พริ้นติ้งแมส โปรดักส์จำกัด, 2548.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2546.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2541.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2551.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *การศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *การศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สวัย จำกัด, 2550.
- พระไพศาล วิสาโล. *การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2542.
- พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ. *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.
- พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ. *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

- พระยาอนูมานราชชน. *ความหมายของวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2551.
- พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). *พุทธศาสนปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2549.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. *การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : ไทยสัมพันธ์, 2553.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. *การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- แพรง. 1972. อ่างโน จิรพันธ์ ไตรทิพจรัส และคณะ. *แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา*. ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2548.
- เมธี ครองแก้ว. *การปรับตัวทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในองค์การร่วมมือทางเศรษฐกิจแห่ง เอเชียแปซิฟิก*. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์, 2542.
- วิรัช ธิพันธ์เมธี และทองใบ ธีรานันท์ทางกูร. *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2546.
- ศรีณย์ วงศ์คำจันทร์. *ปรัชญาเบื้องต้น*. กำแพงเพชร: วิทยาลัยครูกำแพงเพชร, 2526.
- สนธยา พลศรี. *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โอเดียน สโตร์, 2545.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี). *“สัปปุริสธรรม”* หนังสืออนุสรณ์เนื่องใน โอกาสงานฌาปนกิจศพนายชัย. กรุงเทพฯ : ม.ท.ป, 2509.
- สมพงษ์ ดุลยอนุกิจ. *สังคมศาสตร์กับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2549.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. *สังคมวิทยาองค์กร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. *การพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2505. (2505, 25 ธันวาคม). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์*.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ 2535 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2535.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. *รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม 2554*. กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2554.
- สุนทร ณ รังษี. *พุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. *พุทธปรัชญากับปรัชญามาร์กซิสต์*. กรุงเทพฯ : บริษัททพิชการพิมพ์ จำกัด, 2524.
- แสงเพชร. *จากหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต ถึงหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน*. กรุงเทพฯ : ไทลีนบุ๊กเน็ต, 2541.
- หลวงปู่สี กุศลธโร. *กุศลธโร ผู้ทรงไว้ซึ่งความฉลาด วัดป่าเกสรคีลคุณธรรมเจดีย์ (วัดภูผาแดง) จังหวัดอุดรธานี*. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิลป์สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด, 2561.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. *ปรัชญาอินเดีย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บริษัท อรมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532.

อภิขญา อยู่ในธรรม. เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 หน่วยที่ 1-8 การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม หน่วยที่ 8 สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558.

2) วิทยานิพนธ์, งานวิจัย

กัลยลักษณ์ อยู่เย็น. บทบาทของวัดป่ากัับกระบวนการพัฒนาคนและสังคม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์และการพัฒนาสังคม. คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

เกียรติกดิ์ เขียวยิ่ง. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. รายงานการวิจัย. มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542.

ฐิตินันต์ กาญจนวิโรจน์. การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอริยมรรค. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พรทิพา กุฎุมพินานนท์. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาคน. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระพุทธินันท์ บุญเรือง. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549.

พระมหาศรีพยัคฆ์ กงพาน. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเผยแผ่ที่สอดคล้องกับสังคมไทย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคมคณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2562.

พระศักดิ์ดา วิสุทธิภาณ. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

พระอธิการไพฑูรย์ วิบุโล. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547.

รุ่งทิพา กวางตัน. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาเชิงกายภาพตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือ จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.

- เรืองเดช เขจรศาสตร์. *วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอ้อสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์*. วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- เสวภา สุขประเสริฐ. รายงานการวิจัย *เรื่องมิติทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา
ความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรชุมชน : กรณีศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลเมือง
(อบต.เมือง), จังหวัดเลย, 2546.*
- อมรา จำรูญศิริ. *การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา
ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทย
ศึกษาเพื่อการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏเลย, 2546.
- อำพล บุคดาสาร. *การพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท*. ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุษฎี
บัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556.
- Crane & Amawi. 1997. อ้างถึงใน พีรญา คงคาฉุยฉาย. *ปฏิสัมพันธ์ของพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่
ชายแดน: กรณีศึกษาตลาดโรงเกลือจังหวัดสระแก้ว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

3) วารสาร

- พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. *สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.*
- พระมหาธนพล ขนติธมโม. *การประยุกต์ใช้หลักศีล 5 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของผู้นำหมู่บ้าน ในเขตอำเภอ
กุด้จับ จังหวัดอุดรธานี, Journal of Modern Learning Development ปีที่ 6 ฉบับที่ 4,
กรกฎาคม – สิงหาคม. ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่ : บจก.พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, 2564.*
- พระมหาประกอบ กิตติธำณ (อิมจิตฺร) และจรัส ลีกา. *การพัฒนาสังคมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท.
ในวารสาร บัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564.*
- พระมหาหมวมินทร์ ปุริสุตโตโม. *พุทธปรัชญา : วิเคราะห์และวิจารณ์, ในวารสารศึกษาศาสตร์ มมร. คณะ
ศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน. 2560.*
- พระรัตน์ มณี (บุญณมี วิสารโท). *การพัฒนาารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคม.
ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2. 2561.*
- พระสมุห์ทวีสิน วิสุโท (พงษ์ศักดิ์). *พระสงฆ์การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ : บทบาทและ
ความสำคัญ. วารสารศิลปศาสตร์ราชวมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน.
คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. 2563.*
- พระอัครเดช ญาณเตโช (โลกะผล). *พุทธปรัชญาการศึกษา. <http://e-jodil.stou.ac.th> ปีที่ 4 ฉบับที่
2 ก.ค.-ธ.ค. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2557.*

มาริษา ศรีษะแก้ว และสถาพร วิชัยรัมย์. เศรษฐกิจพอเพียง : แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทย.

วารสารสหวิทยาการจัดการ: คณะวิทยาการการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 2562.

วิจิตร ระวิวงศ์. พุทธศาสนากับการสังคมสงเคราะห์. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2. คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2563.

สมศักดิ์ สนพะเนา. แนวทางการดำเนินงานตามพันธกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา.

วารสารวิชาการมจร. บุรีรัมย์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน, 2564.

สุภาพร นามนครชิต. *ภาวะผู้นำตามหลักสัจปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร. Journal of Roi Kaensarn*

Academi ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม. (ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้อ

สมัยใหม่ : บจก.พัฒนาการเรียนรู้อสมัยใหม่, 2559.

อุดมพร ชื่นไพบูลย์. สัจปุริสธรรม: หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์. (ออนไลน์). *วารสารรามคำแหง ฉบับ*

มนุษยศาสตร์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 1. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา : คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555.

4) เว็บไซต์

ชุดวิชาการพัฒนาสังคมไทย: แนวคิดการพัฒนาสังคมไทย, (ออนไลน์), จาก,

http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm (3 มีนาคม 2562)

นิเชต สุนทรพิทักษ์, วัฒนธรรมข้ามชาติ: อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและความเสื่อม, *วารสารทรัพยากร*

มนุษย์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2545, (ออนไลน์), จาก,

<http://www.journalhri.com/pdf/> (1 มีนาคม 2565).

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และ นนท นุชหมอน, สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม, การ

พัฒนาอย่างยั่งยืน, จาก, <https://www.stou.ac.th/Foreign/d>, (10 มีนาคม 2562)

ปรัชญา, พุทธปรัชญา, Philosophy, (ออนไลน์), จาก, [http://philosophy-](http://philosophy-2013.blogspot.com/2014/02/buddhist-philosophy.htm)

[2013.blogspot.com/2014/02/buddhist-philosophy.htm](http://philosophy-2013.blogspot.com/2014/02/buddhist-philosophy.htm), (19 มีนาคม 2565).

พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว, ทฤษฎี (ออนไลน์), จาก, <https://www.gotoknow.org/>, (2 มีนาคม 2565).

พระวีระศักดิ์ ธีรภัทโท, ประวัติหลวงปู่จันทร์เรียน คุณวโร, (ออนไลน์), จาก, <http://>

http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography_3/lp-chanrean/lp-

[chanrean-hist-01.htm](http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography_3/lp-chanrean/lp-), (10 มีนาคม 2565).

ระพี สาคกริก, กระแสความหลากหลายทางชีวภาพกับปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย, (ออนไลน์), จาก,

<https://www.tungsong.com/Environment/> (10 กุมภาพันธ์ 2565).

เลิฟ, การพัฒนาสังคม, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/> (3 มีนาคม 2562).

วชิรวัชร งามละม่อม, ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory), (ออนไลน์), จาก, <http://learningofpublic.blogspot.com/>, (25 กุมภาพันธ์ 2565).

หลวงปู่คำผอง กุสธโร, ประวัติและปฏิปทา, 108 พระเกจิ รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, (ออนไลน์), จาก, <https://www.108prageji.com/หลวงปู่คำผอง-กุสธโร/> (10 มีนาคม 2565).

หลวงพ่อสมเกียรติ ชิตมาโร, ประวัติและปฏิปทา, 108 พระเกจิ รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, (ออนไลน์), จาก, <https://www.108prageji.com/หลวงพ่อสมเกียรติ/> (10 มีนาคม 2565).

Girola, Lidia (2010) Talcott Parsons: ในเรื่องของวิวัฒนาการทางสังคม, นิตยสารสังคมวิทยา หมายเลข 72 สืบค้นจาก: scielo.org.mx (เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2565).

2. ภาษาอังกฤษ

Durkheim, E. *Suicide: A Study in Sociology*. Translated by John A. Spaulding and George Simpson, Edited by George Simpon. New York : The Free Press, 1966.

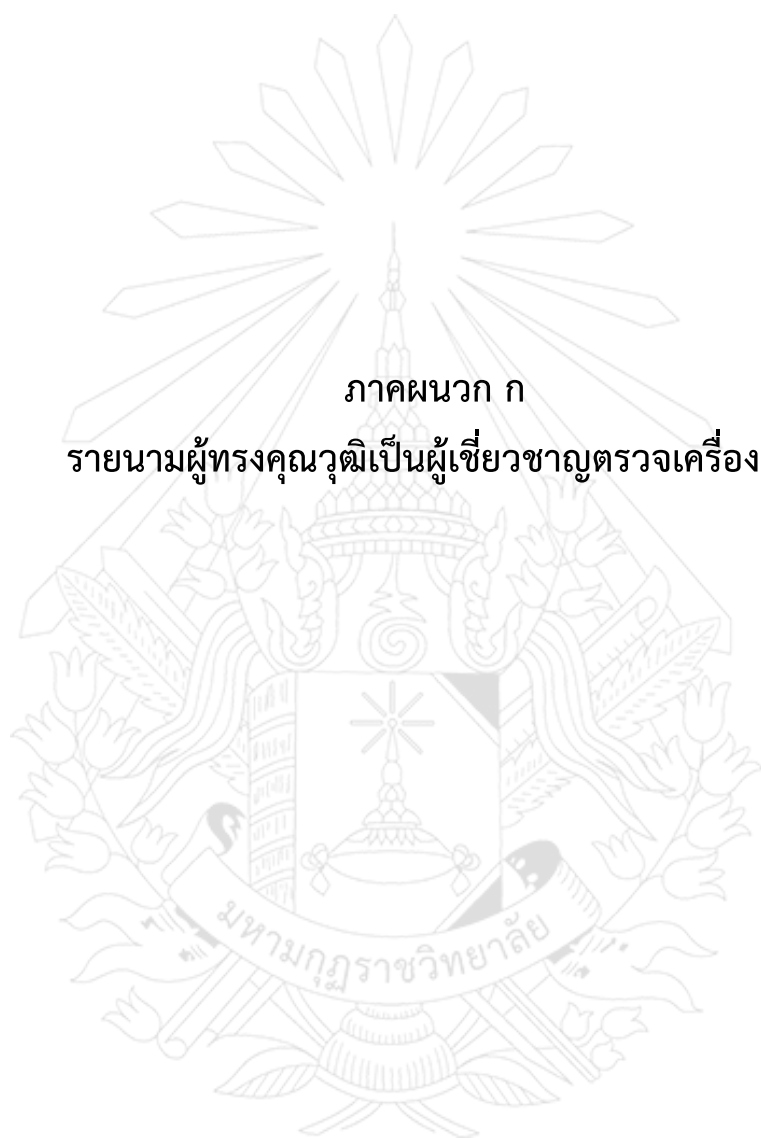
Robert O. Keohane and Joseph S. Nye. *Power and interdependence : world politics in transition*. Boston : little Brown, 1977.

World Commission on Environment and Development. *Our common future*. Oxford University Press, 1987.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

1. พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.

ตำแหน่งปัจจุบัน

คณบดีคณะพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2. รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

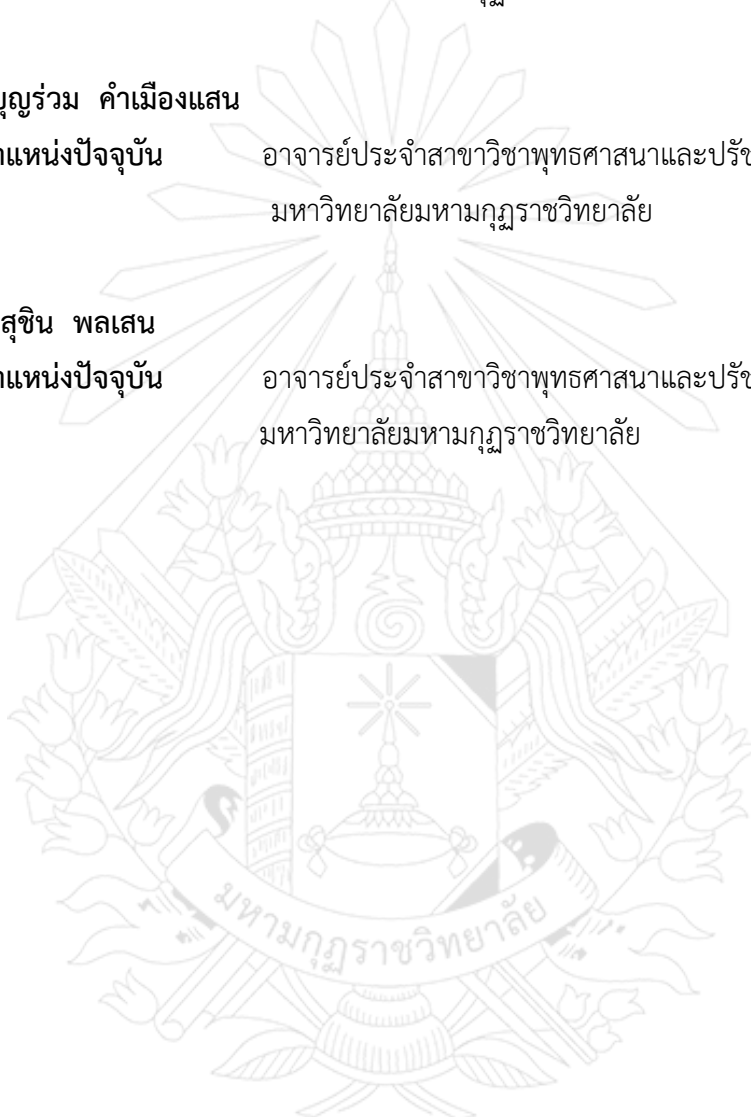
ตำแหน่งปัจจุบัน

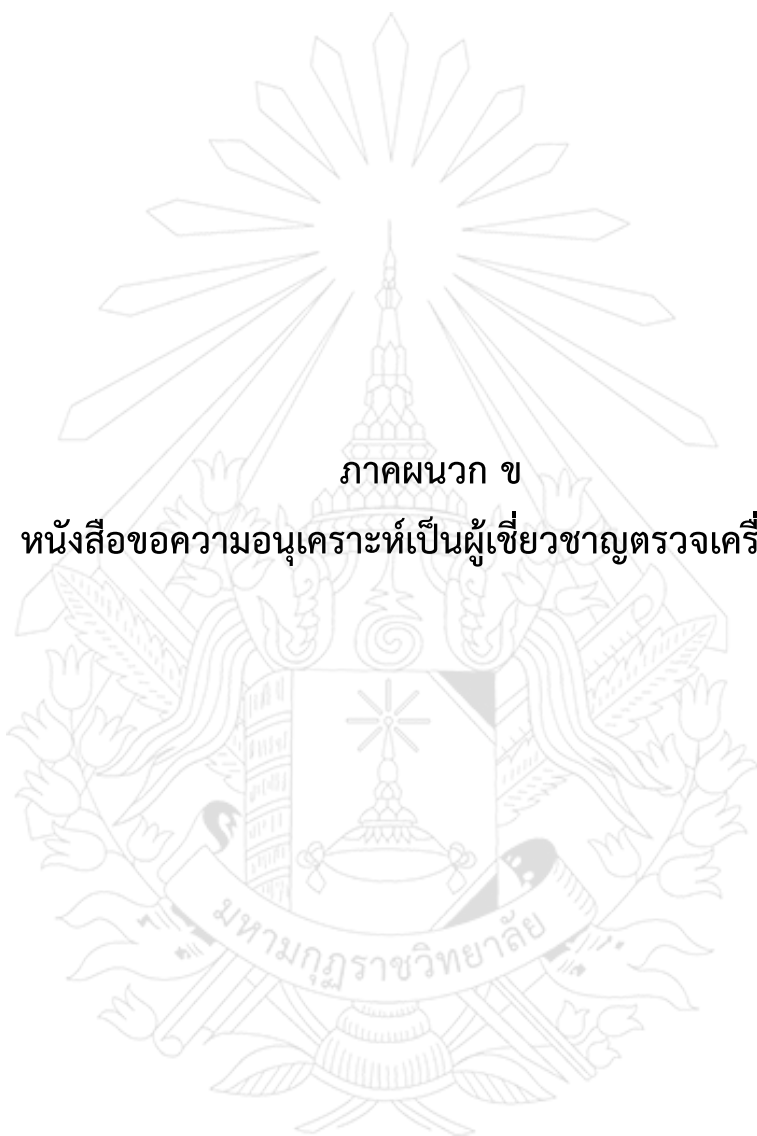
อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3. ดร.กฤตสุขชิน พลเสน

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒ ๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๕๘

วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

เรียน พระสุทธิสารเมธี, ดร.

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM PHRATENIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ส่วนการขอ
ได้ตรวจเครื่องมือแล้ว
จึงเรียนมาเพื่อ
ดี เ. ช. ไร่

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

สำนักงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒ ๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๓๐๕๕

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๕๘

วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

เจริญพร รศ.ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขออนุมัติครุภัณฑ์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษา
เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติครุภัณฑ์

ทรงทอง

๒๓

๗/๔/๒๕๖๕

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๐-๒ ๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๔

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๕๔

วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

เจริญพร ดร.กฤตสุขิน พลเสน

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขออนุมัติคราะห์ให้ท่านตรวจเครื่องมือวิจัย ให้นักศึกษา
เพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

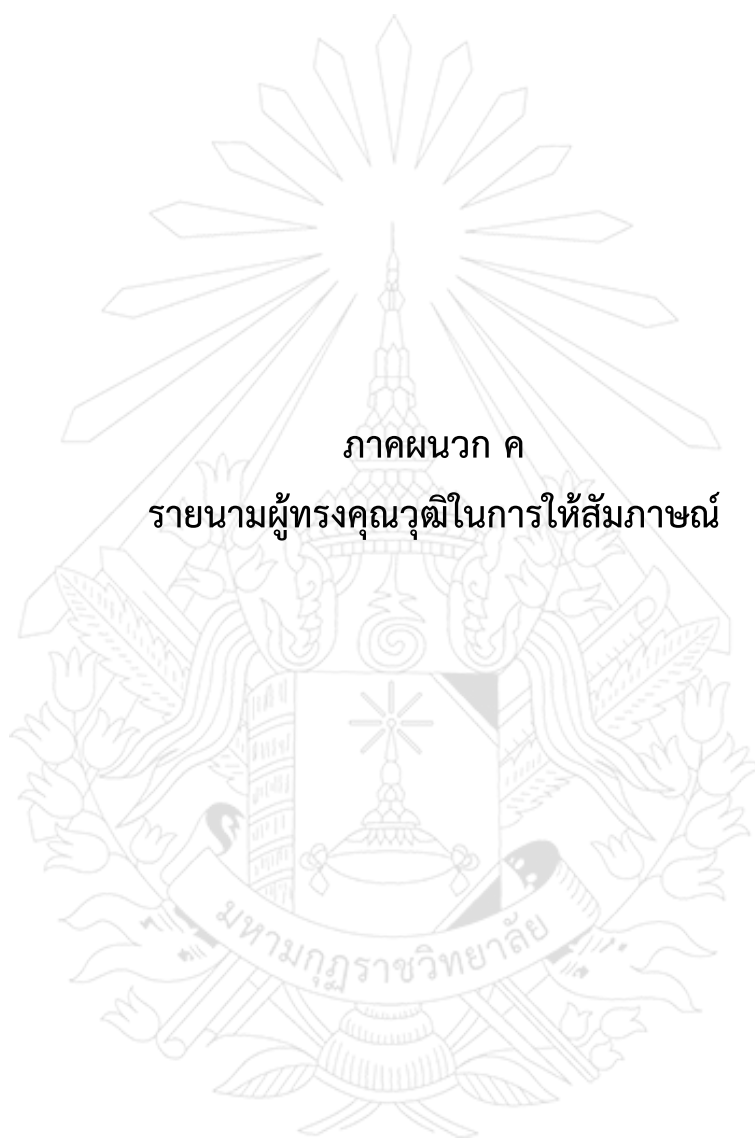
จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติคราะห์

๑๖/๐๓/๒๕๖๕

๕ เม.ย. ๖๕

(พระศรีวิมลยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
กลุ่มที่ 1 ประชากรที่ พระสงฆ์จำนวน 5 รูป

1. พระประหยัด ปณฺหาทีโป

ตำแหน่ง พระลูกวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต ตำบลतालเลียน อำเภอภูคดจับ
จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 5 ก.ย. 65

2. พระสมเกียรติ ชิตมาโร

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต ตำบลतालเลียน อำเภอภูคดจับ
จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 17 ก.ย. 65

3. พระครูอดุลธรรมโกศล

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าโนนทอง ตำบลเชียงเพ็ง อำเภอภูคดจับ จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 6 ก.ย. 65

4. พระอธิการถาวร สิริธมโม

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าห้วยเชียง ตำบลขอนแก่น อำเภอภูคดจับ จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 1 ก.ย. 65

5. พระครูโชติธรรมคุณ

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอศรีบุญเรือง เจ้าอาวาสวัดป่าศิลาวาส ตำบลหัวนา
อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู

สัมภาษณ์ 3 ก.ย. 65

กลุ่มที่ 2 ประชาชนในพื้นที่จำนวน 5 คน

1. นางสาวฉัตรกมล แซ่เฮ้ง

ตำแหน่ง ผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าอ้อเทพนนิมิต อยู่บ้านเลขที่ 227
 สุขุมวิท 95/1 เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
 สัมภาษณ์ 5 ก.ย. 65

2. นายชัยพร ชู ศร

ตำแหน่ง ผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าอ้อเทพนนิมิต อยู่บ้านเลขที่ 36
 ซ.นาคาศัพท์ แยกที่ 4 ถ.สุขุมวิท 36 แขวงคลองตัน เขตคลองเตย
 กรุงเทพมหานคร
 สัมภาษณ์ 10 ก.ย. 65

3. นางสาวยุพิน แสงวรราช

ตำแหน่ง ผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าอ้อเทพนนิมิต อยู่บ้านเลขที่ 97 ตำบลขอนแก่น
 อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
 สัมภาษณ์ 20 ก.ย. 65

4. นางวัลภาภรณ์ โมครัตน์

ตำแหน่ง อุบาสิกาปฏิบัติธรรมประจำที่วัดป่าอ้อเทพนนิมิต วัดป่าอ้อเทพนนิมิต
 ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
 สัมภาษณ์ 20 ก.ย. 65

5. นายอานันท์ ดันติพัฒน์เสรี

ตำแหน่ง ผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดป่าอ้อเทพนนิมิตอยู่บ้านเลขที่ 904 ถ.สุขุมวิท 105
 แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร
 สัมภาษณ์ 3 ก.ย. 65

กลุ่มที่ 3 ผู้บริหารท้องถิ่นจำนวน 5 คน

1. นายปัญญา ชูพรหมวงศ์

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนกุดจับประชาสรรค์ ตำบลโนนโสง อำเภอกุดจับ
จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 18 ก.ย. 65

2. นายประยูร ไสงาม

ตำแหน่ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตาลเลียน ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ
จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 17 ก.ย. 65

3. นายอนันต์ พุดลา

ตำแหน่ง กำนันตำบลตาลเลียน ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 17 ก.ย. 65

4. นายประสาร คงมูลน้อย

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน ม.1 ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 15 ก.ย. 65

5. นายปราณี อุนาศรี

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลตาลเลียน ตำบลตาลเลียน อำเภอกุดจับ
จังหวัดอุดรธานี

สัมภาษณ์ 15 ก.ย. 65

กลุ่มที่ 4 นักวิชาการด้านการพัฒนาสังคมจำนวน 1 คน

1. ดร.สุมานพ ศิวารัตน์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์ 5 เม.ย. 65

กลุ่มที่ 5 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจำนวน 1 คน

1. พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผศ.ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร พบ. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม

สัมภาษณ์ 5 เม.ย. 65

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระประยัต ฐิตฺยาทีโป

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๕๑

ขออภัยในทันที

พระประยัต
5/9/65

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระพรหมเกษรศักดิ์ ชิตมาโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATENIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๕-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๕๔๕-๖๐๔๓

รับสั่งมอบหมาย
๕๐๐๕๖๓๗๓
พระพรหมเกษรศักดิ์ ชิตมาโร
19/4/65

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เรียน พระครูสุทธธรรมโกศล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุตฉับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

6/9/65

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๕-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระอัครถาวร สิริธมโม.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ขอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนด้วยความนับถือ

(พระศรีวินายกธรรณ, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๕๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๕๕-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๕๕-๖๐๕๑

อ.นันทิณี สิมธะเชน
พระอัครถาวร สิริธมโม

1 ก.ย. 2565

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ด.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เรียน พระครูจิตฺตธรรมคุณ (เพชร ชิตฺวาริ)
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วยว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

อนันต ทน (พระครูจิตฺตธรรมคุณ)
เรียนด้วยความนับถือ
3 ก.ย. 2565

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ด.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลาया-นครชัยศรี
ถ.ศาลาया อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร *นางสาว ศิรินกมล แซ่ฮ้อ*
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

พระศรีวินยากรณ์

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลาया-นครชัยศรี ถ.ศาลาया อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๔ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

นางสาว ศิรินกมล
๗๖๖๖๖๖๖๖๖ ๑๕/๘/๖๕
๕/๙/๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๕๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร **คุณชัยพร ใส**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ชินดนัย สิริภักดิ์

10 ก.ย. 2565

ขอเจริญพร

พระศรีวินยากรณ์

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๕๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร *วิเศษ งามวิจิตร*

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

วิเศษ งามวิจิตร

ขอเจริญพร

วิเศษ งามวิจิตร
๒๐/๑/๒๕๖๕

พระศรีวินยาภรณ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเป็นวิทยุสงฆ์ในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร

กิตติยาภรณ์ โมศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุญาตให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขออนุญาตในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาต

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๕๑

อ.กิตติยาภรณ์
20 ก.ย. 65

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลาษา-นครชัยศรี
ต.ศาลาษา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร นายวิชาญทัต ทัตพิพัฒน์เสรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลาษา-นครชัยศรี ต.ศาลาษา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๓๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม
ขอเดชะ
๓/๑/๖๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๕๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร นายเปรมญา จงพรนวมวงศ์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ด้วยเกล้า
18.9.65

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๕๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๕๕๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นายประจักษ์ กิ่งงาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้าพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATERNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยากรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๔๑

ชี้แจงในสัมภาษณ์
จร: ๐๕ ๑๕๐๖
17 กันยายน 2565

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เจริญพร **นายฉันท ฟูตสา**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

Signature
17 ก.ย. 2565

17 ก.ย. 2565

ขอเจริญพร

Signature

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๓๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๕๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร **ทศพร สาร บุญเกิดน้อย**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าคำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
15 ก.ย. 2565

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๔๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร **นายปราศ อชาติร์**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าถ้ำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุญาตในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขออนุญาตในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพามาเพื่อขออนุญาต

ขอเจริญพร

อ.ดร.วิมลทิพย์

อ.ดร.วิมลทิพย์

15 ก.ย. 65

พระศรีวินยาภรณ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๕๔-๖๐๕๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร *ดร. สุภมาศ สีวารัตน์*

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY) ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าลำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

มีนดี ใจความ อรรถพร

ขอเจริญพร

สุภมาศ สีวารัตน์

พระศรีวินยาภรณ์

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๕ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๔๑

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๐๓๑

๕ เมษายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์
เรียน *พระครูวิมลธรรม* *สง.ค.ว.น.ร.*
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย ว่าที่ร้อยเอก สัญญา กลัดงาม เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๑๕๐๒๓๒๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตร ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา (BUDDHISM AND PHILOSOPHY)
ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาสังคม
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อเทพนิมิต อำเภออุตุจิบ จังหวัดอุดรธานี (SOCIAL
DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY OF WAT PA THAM
PHRATEPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE)” มีความประสงค์จะขอให้ท่าน
อนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และ
เวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

พระครูวิมลธรรม เรียนด้วยความนับถือ

พระศรีวินยาภรณ์
(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)

๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐-๒๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๕๔๔-๖๐๕๑

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง “การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต”

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทางด้านการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 : ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าอ้อพระเทพนิมิต

ตอนที่ 1 : ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

ระดับการศึกษา

หน่วยงาน.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....

สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต

2.1 สภาพและปัญหาสังคมในปัจจุบัน เป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

2.2 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านการปกครองของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต เป็นอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

2.3 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านการศึกษา ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิตเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

2.4 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านการศึกษาสงเคราะห์ ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

2.5 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านการเผยแผ่ศาสนา ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

2.6 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านสาธารณูปการ ของวัดป่าแก้วพระเทพนิมิต เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

2.7 ท่านเห็นว่าบทบาทการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ของวัดป่าอ้อเทพนิมิตเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

2.8 หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ของวัดป่าอ้อเทพนิมิตมีอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

2.9 ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

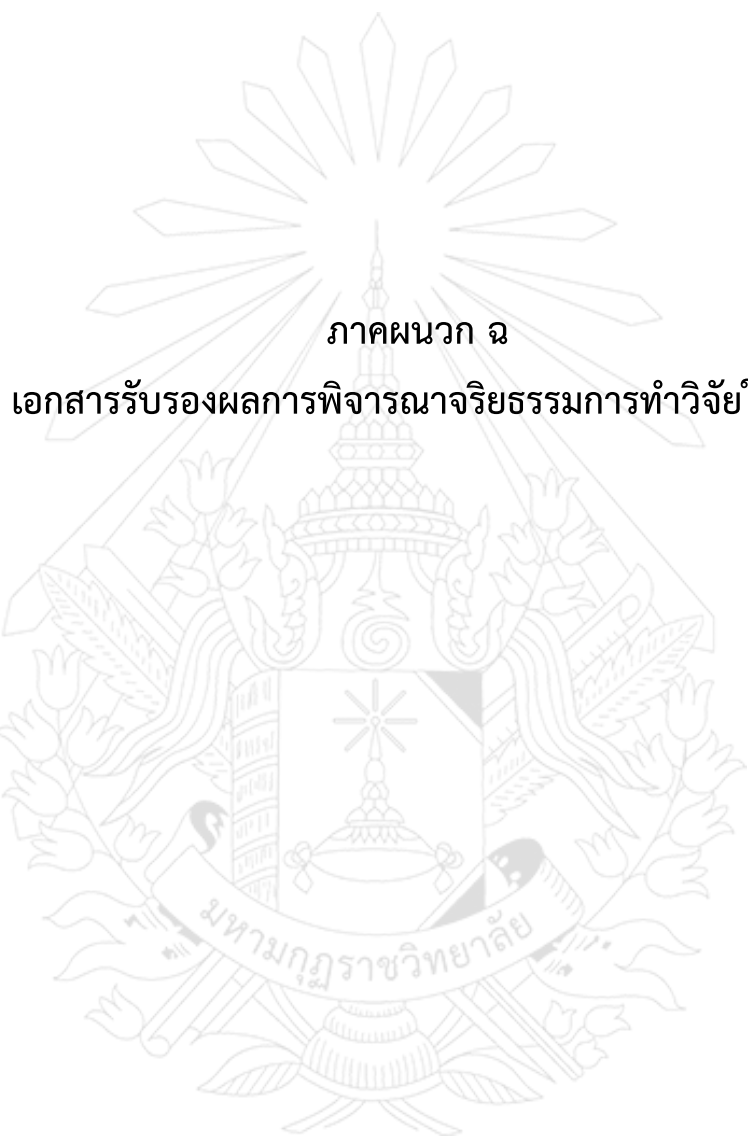
ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้คำสัมภาษณ์

.....

(ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม)

ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน

ที่ จว. ๑๗๔/๒๕๖๕

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การพัฒนาสังคมตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของวัดป่าคำพระเทพนิมิต อำเภอกุดจับ
จังหวัดอุดรธานี

TITLE : SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY
OF WAT PATHAM PHRATPNIMIT, KUTCHAP DISTRICT, UDONTHANI PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

สัญญา กลัดงาม

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๖๕ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ มติที่ ๒๗๑/๒๕๖๕ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า
โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี
ในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง
และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรอง
ผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ออกให้ ณ วันที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ลงนาม

(พระมหามหาธีรพร ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล : ว่าที่ ร้อยเอกสัญญา กัดงาม
ชื่อ - นามสกุล : Acting Capt.Sanya Klud-ngam
สถานที่อยู่ปัจจุบัน : 141/19 ซ.ชาวสะอาด ต.แม่กลอง อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75000

การศึกษา

พ.ศ. 2534 : อส.บ.(วิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์) ม.เอเชียอาคเนย์
พ.ศ. 2536 : หลักสูตรเจ้าหน้าที่ความปลอดภัย สถาบันความปลอดภัยและอาชีวอนามัย
พ.ศ. 2536 : หลักสูตรเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
พ.ศ. 2545 : หลักสูตรผู้บังคับหมวดเหล่าทหารราบ โรงเรียนการกำลังสำรอง ศูนย์การกำลังสำรอง หน่วยบัญชาการการกำลังสำรอง กองทัพบก
พ.ศ. 2548 : หลักสูตรผู้บังคับกองร้อย เหล่าทหารราบ โรงเรียนการกำลังสำรอง ศูนย์การกำลังสำรอง หน่วยบัญชาการการกำลังสำรอง กองทัพบก
พ.ศ. 2565 : สอนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลงานทางวิชาการ

สัญญา กัดงาม และคณะ, ภูมิคุ้มกันโรคโควิด - 19 ตามแนวพระพุทธศาสนา (Covid-19 immunity in Buddhism), หนังสือรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 18 และระดับชาติ ครั้งที่ 2, หนังสือรับรอง ที่ อว 7905/126 ลงวันที่ 29 กันยายน 2563 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สัญญา กัดงาม และคณะ, อันตรภาพในพระพุทธศาสนานิกายวัชรยาน (The Antarabhava in the view of vajrayana Buddhism), หนังสือรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 19 และระดับชาติ ครั้งที่ 3, หนังสือรับรอง ที่ อว 7905/0028 ลงวันที่ 21 กันยายน 2564 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สัญญา กัดงาม และคณะ, อภิปรัชญา : เจตจำนงเสรี (Metaphysics : Free Will), หนังสือรวมบทความวิจัยในโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 19 และระดับชาติ ครั้งที่ 3, หนังสือรับรอง ที่ อว 7905/0016 ลงวันที่ 7 กันยายน 2564 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย